

Holy Bible

Aionian Edition®

Kiugo Gĩtheru Kĩa Ngai Kĩhingüre
Kikuyu Bible
Gospel Primer

Table of Contents

- Preface
- Genesis 1-4
- John 1-21
- Revelation 19-22
- 66 Verses
- Reader's Guide
- Glossary
- Maps
- History
- Destiny
- Illustrations, Doré

Welcome to the *Gospel Primer*. The Aionian Bible invites you to review popular Christian understanding. Is it possible that the most well-known verse in the Bible is mistranslated, John 3:16? Are the destinies of Heaven and Hell really the whole story? And are misunderstandings of this magnitude even possible? First, know that the Aionian Bible does not abandon Christian heritage. We have much to learn from godly people throughout all ages. Yet, this booklet is a new primer to the truly good news of Jesus Christ, the savior of all mankind.

Holy Bible Aionian Edition ®
Kiugo Githere Kĩa Ngai Kihingüre
Kikuyu Bible
Gospel Primer

Creative Commons Attribution ShareAlike 4.0 International, 2018-2025

Source text: eBible.org

Source version: 5/6/2025

Source copyright: Creative Commons Attribution ShareAlike 4.0
Biblica, Inc., 2013

Original work available for free at www.biblica.com and open.bible

Formatted by Speedata Publisher 5.1.9 (Pro) on 6/3/2025

100% Free to Copy and Print

TOR Anonymously

<https://AionianBible.org>

Published by Nainoia Inc, <https://Nainoia-Inc.signedon.net>

All profits are given to <https://CoolCup.org>

We pray for a modern Creative Commons translation in every language

Translator resources at <https://AionianBible.org/Third-Party-Publisher-Resources>

Report content and format concerns to Nainoia Inc

Volunteer help is welcome and appreciated!

Preface

Kikuyu at AionianBible.org/Preface

The *Holy Bible Aionian Edition* ® is the world's first Bible *un-translation!* What is an *un-translation?* Bibles are translated into each of our languages from the original Hebrew, Aramaic, and Koine Greek. Occasionally, the best word translation cannot be found and these words are transliterated letter by letter. Four well known transliterations are *Christ*, *baptism*, *angel*, and *apostle*. The meaning is then preserved more accurately through context and a dictionary. The Aionian Bible un-translates and instead transliterates eleven additional Aionian Glossary words to help us better understand God's love for individuals and all mankind, and the nature of afterlife destinies.

The first three words are *aiōn*, *aiōnios*, and *aīdios*, typically translated as *eternal* and also *world* or *eon*. The Aionian Bible is named after an alternative spelling of *aiōnios*. Consider that researchers question if *aiōn* and *aiōnios* actually mean *eternal*. Translating *aiōn* as *eternal* in Matthew 28:20 makes no sense, as all agree. The Greek word for *eternal* is *aīdios*, used in Romans 1:20 about God and in Jude 6 about demon imprisonment. Yet what about *aiōnios* in John 3:16? Certainly we do not question whether salvation is *eternal*! However, *aiōnios* means something much more wonderful than infinite time! Ancient Greeks used *aiōn* to mean *eon* or *age*. They also used the adjective *aiōnios* to mean *entirety*, such as *complete* or even *consummate*, but never infinite time. Read Dr. Heleen Keizer and Ramelli and Konstan for proofs. So *aiōnios* is the perfect description of God's Word which has *everything* we need for life and godliness! And the *aiōnios* life promised in John 3:16 is not simply a ticket to *eternal* life in the future, but the invitation through faith to the *consummate* life beginning now!

The next seven words are *Sheol*, *Hadēs*, *Geenna*, *Tartaroō*, *Abyssos*, and *Limnē Pyr*. These words are often translated as *Hell*, the place of *eternal punishment*. However, *Hell* is ill-defined when compared with the Hebrew and Greek. For example, *Sheol* is the abode of deceased believers and unbelievers and should never be translated as *Hell*. *Hadēs* is a temporary place of punishment, Revelation 20:13-14. *Geenna* is the Valley of Hinnom, Jerusalem's refuse dump, a temporal judgment for sin. *Tartaroō* is a prison for demons, mentioned once in 2 Peter 2:4. *Abyssos* is a temporary prison for the Beast and Satan. Translators are also inconsistent because *Hell* is used by the King James Version 54 times, the New International Version 14 times, and the World English Bible zero times. Finally, *Limnē Pyr* is the Lake of Fire, yet Matthew 25:41 explains that these fires are prepared for the Devil and his angels. So there is reason to review our conclusions about the destinies of redeemed mankind and fallen angels.

The eleventh word, *eleēsē*, reveals the grand conclusion of grace in Romans 11:32. Please understand these eleven words. The original translation is unaltered and a highlighted note is added to 64 Old Testament and 200 New Testament verses. To help parallel study and Strong's Concordance use, apocryphal text is removed and most variant verse numbering is mapped to the English standard. We thank our sources at eBible.org, Crosswire.org, unbound.Biola.edu, Bible4u.net, and NHEB.net. The Aionian Bible is copyrighted with creativecommons.org/licenses/by/4.0, allowing 100% freedom to copy and print, if respecting source copyrights. Check the Reader's Guide and read at AionianBible.org, with Android, and with TOR network. Why purple? King Jesus' Word is royal and purple is the color of royalty! All profits are given to CoolCup.org.

Ngai aarīkia kūrutūrūra mündū ūcio-rī, akīiga akerubi mwena wa irathīro wa Mūgūnda wa Edeni,
o na rūhiū rwa njora rwañimbūkaga mwaki na rwahenagia mbarī ciathe,
nī ūndū wa kūgitīra njira ya gūthīrī mūtī-inī ūcio wa muoyo.

Kīambīrīria 3:24

Kīambīrīria

1 Kiambiriria-ini kia maündū mothe, Ngai nñombire igūrū na thi. **2** Hīndī iyo thi ndiarī ūrīa yatarī na ndiarī na kīndū, nayo nduma yarī igūrū rīa kūrīa kūriku, nake Roho wa Ngai aareerete igūrū rīa maa. **3** Nake Ngai agīathana, akiuga atīrī, "Nikūgē ūtheri," na gūkīgīa ūtheri. **4** Ngai akiona atī ūtheri ūcio warī mwega, nake akīgayükania ūtheri na nduma. **5** Ngai agīta ūtheri ūcio "mūthenya," nayo nduma akīmīta ūtukū." Na gūkīgīa hwaī-inī, na gūkīgīa rūciinī. Úcio ūgītuika mūthenya wa mbere. **6** Nake Ngai agīathana, akiuga atīrī, "Nikūgē warīi mūnene gatagatī ka maaī ūgayükanie maaī na marī mangī." **7** Ni ūndū ūcio Ngai agīkīra warī ūcio na akīgayükania maaī marī maarī thi ya warī ūcio na maaī marī maarī igūrū rīaguo. Na gūgītuika o ūguo. **8** Ngai agīta warī ūcio "matu mairū." Na gūkīgīa hwaī-inī na gūkīgīa rūciinī. Úcio ūgītuika mūthenya wa keerī. **9** Nake Ngai agīathana, akiuga atīrī, "Maaī marī marī thi ya matu mairū nī mongane handū hamwe na kūgē thi nyūmū." Na gūgītuika o ūguo. **10** Ngai agīta kūrīa kūmū "thī," namo maaī marī maacockanīire akīmeeta "maria." Nake Ngai akiona atī ūndū ūcio warī mwega. **11** Ningī Ngai agīathana, akiuga atīrī, "Thī nī imere mīmera: Mīmera irīa īciaraga mbeū, na mītī irīa īciaraga matunda marī na mbeū thiīnī, kūringana na mīthembā yayo." Na gūgītuika o ūguo. **12** Thī ikīmera mīmera: Mīmera īgūciara mbeū kūringana na mīthembā yayo, na mītī īgūciara matunda marī na mbeū thiīnī kūringana na mīthembā yayo. Nake Ngai akiona atī ūndū ūcio warī mwega. **13** Nakuo gūkīgīa hwaī-inī na gūkīgīa rūciinī. Úcio ūgītuika mūthenya wa gatatū. **14** Ningī Ngai agīathana, akiuga atīrī, "Nikūgē imūrī warī-inī wa matu mairū cia kūgayükania mūthenya na ūtukū, na irekwo ituīke imenyithania cia imera, na mīthenya na mīaka. **15** Na ituīke imūrī warī-inī ūcio wa matu mairū, itūmage thi kūgīage na ūtheri." Na gūgītuika o ūguo. **16** Ngai nñombire imūrī igīrī nene. Kīmūrī kīrīa kīnenanene, nīkīo riūa, kīarage mūthenya; nakō kīmūrī kīrīa wa matu mairū itūmage thi kūgē ūtheri, **18** ciarage mūthenya na ūtukū, na igayūkanagie nduma na ūtheri. Nake Ngai akiona atī ūndū ūcio warī mwega. **19** Na gūkīgīa hwaī-inī na gūkīgīa rūciinī. Úcio ūgītuika mūthenya wa kana. **20** Ningī Ngai agīathana, akiuga atīrī: "Maaī nīmāyūrwo nī ciūmbe irī muoyo, nacio nyoni nīciūmbūkagire igūrū rīa thi gūtūkaniā warīi wa matu mairū." **21** Ni ūndū ūcio Ngai akīumba ciūmbe iria nene cia iria-inī na kīmbe o gīthe kīrī muoyo na kīngoyaga, ikīyūra maaī-inī kūringana na mīthembā yacio, na nyoni o yothe irī mathagu kūringana na mīthembā wayo. Nake Ngai akiona atī ūndū ūcio warī mwega. **22** Ngai agīcirathima akiuga atīrī, "Ciaranai mūingīhe, mūiyūre maaī-inī marī marī marīa-inī, nacio nyoni nīcīngīhe thi." **23** Na gūkīgīa hwaī-inī na gūkīgīa rūciinī. Úcio ūgītuika mūthenya wa gatano. **24** Ningī Ngai agīathana, akiuga atīrī, "Thī nīgīe ciūmbe irī muoyo kūringana na mīthembā yacio: mahīū, na ciūmbe iria ithīagīra thi, na nyamū cia gīthaka, o nyamū kūringana na mīthembā wayo." Na gūgītuika o ūguo. **25** Ngai akīumba nyamū cia gīthaka kūringana na mīthembā yacio, na mahīū kūringana na mīthembā yamo, na ciūmbe ciothe iria ithīagīra thi kūringana na mīthembā yacio. Nake Ngai akiona atī ūndū ūcio warī mwega. **26** Ningī Ngai agīathana, akiuga atīrī, "Nītūmbei andū na mūhianīre witū, mahaanane na ithū, nao maathage thamaki cia iria na nyoni cia rīera-inī, na mahīū ma thi yothe, na maathage ciūmbe ciothe iria ithīagīra thi." **27** Ni ūndū ūcio Ngai akīumba mūndū **28** Ngai akīmarathima, akīmeera atīrī, "Ciaranai mūingīhe, mūiyūre thi na mūmitoorie. Athagai thamaki cia iria na nyoni cia rīera-inī, na miwathage ciūmbe ciothe irī muoyo iria ithīagīra thi." **29** Ningī Ngai akiuga atīrī, "Nīndamūhe mīmera yothe ya thi irīa īciaraga mbeū, na mītī o wothe ūrīa ūciaraga matunda marī mbeū thiīnī. Iyo īgūtuika irīo cianyu. **30** Na kūrī nyamū ciothe cia gūkū thi, na nyoni ciothe cia rīera-inī, o na ciūmbe ciothe iria ithīagīra

thī, na kīndū o gīothe kīrī mīhūmū ya muoyo- Ashuri. Naruo rūūī rwa kana rwītagwo Farati. rī, ndaaciche mīmera mīruru yothe ītuīke irio 15 Jehova Ngai akīoya mīndū ūcio oombīte, ciacio.” Na gūgītuīka o ūguo. 31 Ngai akīona atī akīmūiga mūgūnda-inī ūcio wa Edeni aūrīimage kīndū kīrīa gīothe oombīte kīrī kīega mūno. na aūmenyagīrire. 16 Nake Jehova Ngai agīatha Nakuo gūkīgīa hwaī-inī na gūkīgīa rūciinī. ūcio mīndū ūcio, akīmwīra atīrī, “No ūrē maciaro ma mūtī o wothe ūrī mūgūnda ūyū; 17 no rīrī, ndūkanarīe maciaro ma mūtī ūrīa wa ūmenyo wa gūkūrana wega na ūrū, nīgūkorwo rīrīa ūkaamarīa, ti-therū no gūkua ūgaakua.” 18 Ningī Jehova Ngai akiuga atīrī, “Ti wega mīndū ūyū aikare arī wiki. Nīngūmūmbīra mūteithia ūrīa ūmwāgīrire.” 19 Na rīrī, Jehova Ngai nī oombīte nyamū ciothe cia gīthaka na nyoni cia rīera-inī kuuma tīri-inī. Agīcirehe kūrī mīndū ūcio one marītwa marīa egūcītua; na ūrīa mīndū ūcio aatuire kīmbe o gīothe kī muoyo, rīu rīgītuīka rītwa rīakio. 20 Nī ūndū ūcio mīndū ūcio akīhe mahī mothe marītwa, o na nyoni cia rīera-inī na nyamū ciothe cia gīthaka. No Adamu ndooneirwo mūteithia ūmwagīrire. 21 Nī ūndū ūcio Jehova Ngai agītūma mīndū ūcio akome toro mīnene mūno; na rīrīa aakomete, Jehova Ngai akīrūta rūbaru rūmwe rwa mīndū ūcio na agīcookia nyama hau rwarī. 22 Hīndī īyo Jehova Ngai akīmība mīndū-wa-nja kuuma rūbaru rūrīa aarutīte kūrī mīndū ūcio na akīrehe mīndū-wa-nja ūcio kūrī we. 23 Mīndū ūcio akiuga atīrī, “Hī! Rīu-rī, rīrī nī ihīndī kuuma mahīndī makwa, na nyama cia mwīrī wakwa. Arītagwo mīndū-wa-nja, tondū aarutirwo kuuma kūrī mīndū mūrūme.” 24 Gīkī nīkīo gīfūmaga mīndū mūrūme atige ithe na nyina, na anyiitane na mūtumia wake, nao magatuīka mwīrī ūmwe. 25 Acio eerī, mīndū ūcio na mūtumia wake, maarī njaga, na matiaconokaga.

2 Igūrū na thī ikīrīka na ūgemu wacio wothe.

2 Naguo mūthenya wa mūgwanja wakinaya, Ngai agīkorwo arīkītie wīra ūcio aarutaga; nī ūndū ūcio Ngai akīhurūka mūthenya ūcio wa mūgwanja kuuma wīra-inī wake wothe. 3 Nake Ngai akīrāthīma mūthenya ūcio wa mūgwanja na akīwamūra, tondū nī mūthenya ūrīa we aahurūkire kuuma wīra-inī wothe ūrīa aarutīte wa ūūmbi. 4 Ūcio nīguo ūhoro ūrīa wīgīi igūrū na thī rīrīa ciombirwo. Rīrīa Jehova Ngai ombire thī na igūrū-rī, 5 gūtiarī kahinga o na kamwe ga gīthaka koonekete thī kana mūmera wa gīthaka ūkamera. Nī tondū Jehova Ngai ndoirītie mbura thī na gūtiarī mīndū wa kūrīma mūgūnda, 6 no tūrūūī twoimaga na thī na tūkaihūgia thī igūrū guothe. 7 Nake Jehova Ngai akīmība mīndū kuuma rūkūngū-inī rwa thī, na akīmūhūhīra mīhūmū ya muoyo maniūrū-inī make, nake mīndū ūcio akīgīa na muoyo. 8 Ningī Jehova Ngai nīathondekete mūgūnda mwena wa irathīro, o kū Edeni; na kūu nīkuo aigire mīndū ūcio oombīte. 9 Nake Jehova Ngai agītūma thī īmere mītī ya mīthembā yothe na īkūre. Yarī mītī mīega īkīoneka na maitho na yaciara gāmatunda mega ma kūrīa. Gatagatī ka mūgūnda ūcio nī haari na mūtī wa muoyo, na mūtī wa ūmenyo wa gūkūrana wega na ūrū. 10 Na nī kwarī rūūī rwathereraga ruumīte Edeni rūkaihūgia mūgūnda ūcio; ruoima Edeni rūkagayūkana rūgatuīka njūūī inya. 11 Rūūī rwa mbere rwītagwo Pishoni; na nīruo rūthiūrūrūkaga būrūri wothe wa Havila, kūrīa kūrī thahabu. 12 (Thahabu ya būrūri ūcio nī njega; ningī atīrī, “Ti-therū Ngai nī oigire mūtikanarīe kūu no kūrī maguta manungi wega metagwo bendorā, na tūhīga twa goro twītagwo onigīthi.) ūyū?” 13 Rūūī rwa keerī rwītagwo Gihoni; naruo īyo atīrī, “No tūrē matunda ma mītī ūrīa rūthiūrūrūkaga būrūri wothe wa Kushi. 14 ūrī ūgūnda ūyū, 3 no Ngai aatwīrire atīrī, Rūūī rwa gatatū rwītagwo Hidekela naruo ‘Mūtikanarīe matunda ma mītī ūrīa ūrī gatagatī rūgeragīra mwena wa irathīro wa būrūri wa ka mūgūnda ūyū, na mūtikanaūhutie, nīguo

3 Na rīrī, nyoka yarī na wara mūingī gūkīra nyamū ciothe cia gīthaka iria Jehova Ngai oombīte. Nyoka īyo īkūrīa mīndū-wa-nja ūcio atīrī, “Ti-therū Ngai nī oigire mūtikanarīe maciaro kuuma mūtī o wothe wa mūgūnda ūyū?” 2 Mīndū-wa-nja ūcio agīcookeria nyoka ūyū, 3 no Ngai aatwīrire atīrī, ūyū, na mūtikanaūhutie, nīguo

mütigakue.” 4 No nyoka īkīra mündū-wa- atīrī, “Tondū nīwathikīire mütumia waku, na nja ūcio atīrī, “Ti-therū müttingīkua. 5 No warīa matunda ma mütī ūrīa ndagwaathire, Ngai nīoī atī rīrīa mūkaarīa matunda macio, ngīkwīra atī, ‘Ndūkanarīe,’ “Thī nīyarumwo maitho manyu nīmakahingūka, mütūke o ta nī ūndū waku; ūrīrīaga irio ciayo na ruo rwa Ngai, mūmenyage wega na ūrū.” 6 Rīrīa mīnoga matukū mothe ma muoyo waku. 18 mündū-wa-nja ūcio onire atī matunda ma mütī ūrīgūciaragīra mīgūna mahiū ma nyeki-inī, ūcio maarī mega ma kūrīa, na ma kwendeka nawe ūrīrīaga mīmera ya mūgūnda. 19 Ūrīrīaga makīonwo na maitho, o na ma kwīrirīrio nī irio cia thithino ya mīnoga yaku, o nginya rīrīa ūndū wa kūuhīgia mündū, agītua mamwe, ūgaacooka tīri-inī, tondū nokuo warutītwo; akīrīa. Agīcooka akīhe mūthuuri wake, ūrīa tondū wee ūrī rūkūngū na ūgaacooka o rūkūngū-maarī nake, nake akīrīa. 7 Hīndī ūyo maitho mao inī.” 20 Adamu agīta mütumia wake Hawa, tondū eerī makīhingūka, nao makīmenya atī maarī nīwe watuīkire nyina wa arīa othe matūrīga njaga; nī ūndū ūcio magītumania mathangū ma muoyo. 21 Jehova Ngai agīthondekera Adamu mūkūyū, magīthondekera kīndū gīa kūhumbīra na mütumia wake nguo cia njūū, akīmahumba. njaga yao. 8 Hwāi-inī rīrīa riūa rīarūrīte- 22 Nake Jehova Ngai akiuga atīrī, “Mündū ūyū rī, mündū ūcio na mütumia wake makīgūna nīatuīkīte o ta ūmwe witū, akamenya wega makinya ma Jehova Ngai agīceera kūu mūgūnda- na ūrū. Ndāgīrīire gwītīkīrio atue matunda inī, nao makīhītha mītī-inī ya mūgūnda nīguo ma mütī wa muoyo o namo, amarīe nake Jehova Ngai ndakamone. 9 No Jehova Ngai atūure nginya tene.” 23 Nī ūndū ūcio Jehova agīta mündū ūcio, akīmūuria atīrī, “Ūrī ha?” Ngai akīmūingata kuuma Mūgūnda wa Edeni 10 Nake akīmūcookeria atīrī, “Nī ūngūgiure athīi akarīimage tīri-inī kūrīa aarutītwo. 24 ūgīceera mūgūnda-inī ndeetigīra tondū nyuma Ngai aarīkia kūrutūrūra mündū ūcio-rī, akīiga njaga; nī ūndū ūcio ndeehītha.” 11 Nake Jehova akerubi mwena wa irathīro wa Mūgūnda wa akīmūuria atīrī, “Nūū ūkwīrīre atī ūrī njaga? Edeni, o na rūhiū rwa njora rwarīrīmbūkaga Kāi ūrīte matunda ma mütī ūrīa ndagwaathire mwaki na rwahenagia mbarī ciotle, nī ūndū ngīkwīra ndūkanaūrīe?” 12 Mündū ūcio akiuga wa kūgitīra njīra ya gūthīi mütī-inī ūcio wa atīrī, “Mündū-wa-nja ūrīa waheire ndūrīanie muoyo.

nake nīwe ūuheire matunda mamwe ma mütī ūcio, na nīi ndarīa.” 13 Nake Jehova Ngai akīuria mündū-wa-nja ūcio atīrī, “Atī nī atīa wīkīte?” Mündū-wa-nja ūcio akiuga atīrī, “Nī nyoka īheenirie na nīi ndarīa matunda macio.” 14 Nī ūndū ūcio Jehova Ngai akīira nyoka atīrī, “Tondū nīwīkīte ūguo-rī, “Wee ūrogwatwo nī kīrumi gūkīra mahiū mothe na gūkīra nyamū ciotle cia gīthaka! Ūrīthīaga na nda, na ūrīrīaga rūkūngū matukū mothe ma muoyo waku. 15 Na nīngūtūma kūgīe ūthū gatagatī gaku na mündū-wa-nja ūyū, na gatagatī ka rūciaro rwaku na rwake; nake nīagakūhehenja mütwe, nawe nīukamūgūtha ndiira ya kūgūrū gwake.” 16 Ningī akīira mündū-wa-nja ūcio atīrī, “Nīngūkūngīhīria ruo mūno hīndī ya gūciara; ūrīciaraga ciana na ruo. Merirīria maku marīkoragwo marī harī mūthuuriuguo, nake nīarīgwathaga.” 17 Ningī Ngai akīira Adamu

4 Nake Adamu agīkoma na mütumia wake Hawa, nake akīgīa nda, agīciara Kaini. Nake akiuga atīrī, “Ndīkūgīa na mwana wa kahī nī ūndū wa gūteithio nī Jehova.” 2 Thuutha ūcio agīciara Habili, mūrū wa nyina. Habili aarī mūrīthi wa mbūri nake Kaini aarī mūrīmi. 3 Maikarīte kwa ihinda-rī, Kaini akīrehe maciaro mamwe ma mūgūnda marī igongona kūrī Jehova. 4 No Habili akīrehe marigithathi mamwe marī manoru ma rūruu rwake. Nake Jehova agīkenio nī Habili na igongona rīake, 5 no ndaakenirio nī Kaini na igongona rīake. Nī ūndū ūcio Kaini akīrakara mūno, na agītukia gīthīthi. 6 Nake Jehova Ngai akīuria Kaini atīrī, “Ūrakarīte nīkī? Na nī kīi gitūmīte ūtukie gīthīthi? 7 Üngīka ūrīa kwagīrīire-rī, no wage gwītīkīrika? No ūngīaga gwīka ūrīa kwagīrīire-rī, mehia makuoheirie mūrango-inī waku makīenda gūgwatha; no wee no nginya ūmatoorie.” 8

Thuutha ūcio Kaini akīra mūrū wa nyina Lameku akīra atumia ake atīrī, “Ada na Zila, Habili atīrī, “Nītumagare tūthī mūgūnda.” Na taa thikīrīrai; inyuū atumia a Lameku, ta iguai rīrīa maarī kūu mūgūnda, Kaini agītharīkīra ciugo ciakwa. Nīnjūragīte mūndū nī ūndū wa mūrū wa nyina Habili, akīmūrūraga. 9 Nake kūndiihia, ngooraga mūndū mwīthī nī ūndū Jehova akīuria Kaini atīrī, “Arī ha mūrū-wa- wa kūnguraria. 24 Angīkorwo Kaini arīhāgīrio nyūkwa Habili?” Nake akīmūcookeria atīrī, “Nī maita mūgwanja-rī, Lameku nake akārihīrio ndiū, kaī arī nī ūmenyereri wa mūrū-wa- maita mīrongo mūgwanja na mūgwanja.” 25 maitū?” 10 Jehova akīmūuria atīrī, “Nī atīa Nake Adamu agīkoma na mūtumia wake rīngī, wīkīte? Ta thikīrīria! Thakame ya mūrū-wa- nake agīciara kaana ga kahī, na agīgatua nyūkwa nīrangaīra īrī tīrī-inī. 11 Na rīrī, Sethi, akiuga atīrī, “Ngai nīaheete mwana ūngī nīūgwatītwo nī kīrumi na ūkaingatwo mūgūnda handū ha Habili, ūrīa Kaini ooragire.” 26 Sethi ūrīa waathamirie kanua kaguo kwamūkīra o nake aarī na mūriū wake, nake akīmūtua thakame ya mūrū-wa-nyūkwa kuuma guoko- rītwa Enoshu. Hīndī īyo nīrīo andū mambīrīrie inī gwaku. 12 Rīrīa ūrīrīmagā-rī, ndūgacooka gūkaīra rītwa rīa Jehova. gūgūciarīra maciaro maguo. Ügūtuīka mūndū ūtakindagīria, wa kūrūrūraga gūkū thī.” 13 Nake Kaini akīra Jehova atīrī, “Iherithia rīakwa nī inene gūkīra ūrīa ingīhota gwītiiria. 14 Ūmūthī ūyū nīrūnayinata kuuma mūgūnda ūyū na ndūūre hīthītwo ūthī waku; ngūtuīka mūndū ūtakindagīria, wa kūrūrūraga gūkū thī, na ūrī wothe ūkaanyona nīakanjūrīga.” 15 No Jehova akīmwīra atīrī, “Aca, ti ūguo; mūndū o na ūrikū angīkooraga Kaini, nīakarīhio maita mūgwanja.” Jehova agīcooka agīkīra Kaini rūrūri nīgeetha ūrīa wothe ūngīmuona ndakamūūrage! 16 Nī ūndū ūcio Kaini akīehera akiuma harī Jehova, na agītūura būrūri-inī wa Nodu, mwena wa irathīro rīa Edeni. 17 Kaini agīkoma na mūtumia wake, na akīgīa nda, agīciara Enoku. Hīndī īyo Kaini nīnakaga itūūra inene, na aarīkia kūrīaka, akīrīta Enoku o ta ūrīa mūriū eetagwo. 18 Nake Enoku agīciarīwo Iradu, nake Iradu aarī ithe wa Mehujaeli, nake Mehujaeli aarī ithe wa Methushaeli, nake Methushaeli aarī ithe wa Lameku. 19 Lameku ūcio akīhikia andū-a-nja eerī, ūmwe eetagwo Ada na ūrīa ūngī eetagwo Zila. 20 Ada agīciara Jabali; na nīwe ithe wa andū ariā matūūraga hema-inī na mariīthagia mahiū. 21 Mūrū-wa nyina eetagwo Jubali; nake nīwe ithe wa andū ariā othe mahūūraga inanda cia mūgeeto na makahuha mītūrirū. 22 Zila o nake aarī na mūriū, nake eetagwo Tubali-Kaini, na nīwe waturaga indo cia mīthembā yothe cia gīcango na cia kīgera. Tubali-Kaini aarī na mwarī wa nyina wetagwo Naama. 23

Nake Jesū akiuga atīñ, "Baba mohere, nīgūkorwo matiūñ ūřia mareeka."

Nao magīcuukřira nguo ciake mīlř, magīcigayana.

Luka 23:34

Johana

1 Kiambīrīria-inī Ūhoro aarī o kuo, nake Ūhoro aatūūrite na Ngai, na Ūhoro aarī Ngai. **2** We aatūūrite na Ngai kuuma o kiambīrīria. **3** Indo ciotle ciombirwo na ūndū wake; gütirī kīndū kīa iria ciombirwo kīagīire atarī ho. **4** Thīinī wake kwarī muoyo, naguo muoyo ūcio nīgu warī ūtheri wa andū. **5** Ūtheri ūcio nītheraga nduma-inī, nayo nduma ndīgana kūūhooata. **6** Nīguokire mūndū watūmītwo nī Ngai; eetagwo Johana. **7** We okire arī mūira oimbūre ūhoro ūkonī ūtheri ūcio, nīgeetha andū othe metikie nī ūndū wake. **8** We mwene tiwe warī ūtheri ūcio, no okire arī o ta mūira tu nīgeetha oimbūre ūhoro wa ūtheri ūcio. **9** Ūtheri ūcio wa ma, ūrīa ūtheragīra o mūndū o wothe, nīwokaga thī. **10** We ūhoro aarī gūkū thī, no o na gūtuīka thī yombirwo na ūndū wake-rī, andū a thī matiigana kūmūmenya. **11** Okire gwake mwene, no andū ake mwene matiigana kūmwitikīra. **12** No andū arīa othe maamwītikīire, o acio metikirie ūtīwa rīake, nīamahotithirie gūtuīka ciana cia Ngai **13** ciana itaciārītwo nī thakame, kana igaciārwo nī kwenda kwa mwīrī kana kwenda kwa mūndū, no iciaītwo nī kwenda kwa Ngai. **14** We Kiugo agītuīka mūndū na agītūrīania na ithū. Nītuonete riiri wake, riiri wa Mūrū wake wa Mūmwe, ūrīa woimire kūrī Ithe aiyūrītwo nī ūtugi na ūhoro wa ma. **15** nīgeetha agūrīrio andū a Israeli.” **32** Ningī Johana nīoimbūraga ūhoro wake. Aanagīrīra Johana akīheana ūira ūyū: “Nīndonire Roho akioga atīrī, “Ūyū nīwe ūrīa ndaaragia ūhoro agīkūrūka kuuma igūrū atariī ta ndutura, wake ngiuga atīrī, ‘Ūrīa ūgūuka thuutha wakwa tiga ūrīa wandūmire mbatithanagie na māaītī, no ndokire ngībatithanagia na māaītī. **16** Na kuuma ūiyūrīrīwa wa ūtugi wake-rī, aanjīrīre atīrī, ‘Mūndū ūrīa ūkoona Roho ithuothe nītwamūkīrīte irathimo nyingī mūno. **17** Tondū watho wokire na Musa, no ūtugi ūkaabatithanagia na Roho Mūtheru.” **34** Niī na ūhoro ūrīa wa ma ciokire na Jesū Kristū. **18** Gütirī mūndū o na ūrīkū ūrī ona Ngai, Mūrū wa Ngai.” **35** Ningī mūthenya ūyū ūngī, o tiga Mūrū wake wa Mūmwe ūrīa ūkarīte Johana agīkorwo arī kūo rīngī marī na arutwo hamwe na Ithe, na nīwe ūtūmīte amenyeke. **19** Na ūrīrī, ūyū nīguo ūira wa Johana hīndī akiuga atīrī, “Onei Gatūrīme ka Ngai!” **37** ūrīa Ayahudi a Jerusalemu maamūtūmīre Hīndī ūrīa arutwo acio eerī maiguire oiga ūguo, athīnjīri-Ngai na Alawii makamūrīrie we aarī makīrūmīrīra Jesū. **38** Jesū ehūgūra akīmoona ū. **20** We ndaagire kuumbūra, no oimbūrire mamumīte thuutha, akīmooria atīrī, “Nī atīa atekūhitha, akiuga atīrī, “Nī ti nī Kristū.” mūrenda?” Nao makīmwīra atīrī, “Rabīi” (ūguo

nī kuuga Mūrutani), “ūikaraga kū?” 39 Nake newe? Ihinda rīakwa rītirī rīrakinya.” 5 Nake akīmacookeria atīrī, “Ūkai na nīmūkuona.” Nī nyina akīrra ndungata atīrī, “Ikai ūrīa wothe ūndū ūcio magīthīi makīona kūrīa aikaraga, na ekūmwīra.” 6 Hau hakuhī nao nī haarrī na magīkara nake mūthenya ūcio. Na kwarī ta thaa ndigithū ithathatū cia maaī ciathondeketwo ikūmi. 40 Na rīrī, ūmwe wa arutwo acio eerī arīa na ihiga, mūthembā ūrīa wahūthāgīrwo nī maiguīte ūrīa Johana oigīte na makīrūmīrīra Ayahudi magongona-inī mao ma gwītheria, na Jesū aarī Anderea, mūrū wa nyina na Simoni o ūmwe yaiyūragio nī ngeereni kuuma mīrongo Petero. 41 Ūndū wa mbere ūrīa Anderea eekire ūrī nginya mīrongo itatū. 7 Nake Jesū akīrra nīgūcaria mūrū wa nyina Simoni, na kūmwīra ndungata icio atīrī, “Iyūriai ndigithū maaī”; atīrī, “Nītuonete Mesia” (nīwe Kristū). 42 Nake nacio ikīiyūria riita. 8 Agīcooka agīcīrra atīrī, akīmūtwara kūrī Jesū. Nake Jesū akīmūrora, “Rīu tahiā ūmwe mūtwarīre mūtabania wa akiuga atīrī, “Wee nīwe Simoni mūrū wa Johana. iruga.” Nacio igīka o ūguo, 9 nake mūtabania Ūgūcooka gwītwo Kefa” (na rīo rīgītaūrwo nī wa iruga agīcama maaī macio maagarūrītwo kuuga Petero). 43 Mūthenya ūyū ūngī Jesū magatuīka ndibei. Ndaamenyaga kūrīa yoimīte, agītua itua rīa gūthī Galili. Agīkora Filipu, o na gūtuīka ndungata irīa ciatahīte maaī akīmwīra atīrī, “Nūmīrīra.” 44 Filipu, o ta Petero nīciamenyaga. Hīndī ūyo agīta mūhikania na Anderea, aarī wa itūura rīa Bethisaida. keheri-inī 10 akīmwīra atīrī, “Mūndū aambaga 45 Filipu agīkora Nathanieli, akīmwīra atīrī, kūruta ndibei ūrīa njega, na ageni maarīkia “Nītuonete mūndū ūrīa Musa aandikire ūhoro kūnyua mūno, agacooka akaruta ūrīa itarī njega; wake ibuku-inī ūrīa Watho, na nowe anabii no wee ūkūigīte ūrīa njega nginya ūrīu.” 11 Kīu maandikire ūhoro wake, nake nīwe Jesū wa nīkīo kiama kīa mbere kīrīa Jesū aaringire, na Nazarethi, mūrū wa Jusufu.” 46 Nake Nathanieli aakīringīre kūu Kana ya Galili. Akionania riiri akīmūuria atīrī, “Kūrī kīndū kīega kīngiuma wake, nao arutwo ake makīmwītīkia. 12 Thuutha Nazarethi?” Nake Filipu akīmūcookeria atīrī, ūcio agīkūrūka Kaperinaumu, marī na nyina, “Ūka ūkoone.” 47 Hīndī ūrīa Jesū onire Nathanieli na ariū a nyina, o na arutwo ake. Magīkara agīūka kūrī we, akiaria ūhoro wake, akiuga atīrī, kuo matukū manini. 13 Rīrīa Bathaka ya “Onei Mūisraeli kūna ūtarī ūhinga.” 48 Nake Ayahudi yakuhīriie-rī, Jesū akīambata, agīthīi Nathanieli akīmūuria atīrī, “Ūnjūū atīa?” Jesū Jerusalemu. 14 Kūu hekarū-inī nīakorire andū akīmūcookeria atīrī, “Nīngūkuonetē o na ūrīa makiendīa ng’ombe, na ng’ondū, na ndutura, uuma rungu rwa mūkūyū, Filipu atanagwīta.” o na angī maikarīte metha-inī magīceenjia 49 Hīndī ūyo Nathanieli akiuga atīrī, “Rabii, wee mbeeca. 15 Nī ūndū ūcio agīthondeka mūcarica nīwe Mūrū wa Ngai; wee nīwe Mūthamaki wa wa mīkanda, na akīmarutūrūra othe kuuma Israeli.” 50 Nake Jesū akiuga atīrī, “Wetīkia hekarū-inī, hamwe na ng’ondū, na ng’ombe; tondū nīndakwīra atī nīnguonire ūrī rungu akīhurunja mbeeca cia arīa maacenjagia mbeeca rwa mūkūyū. Nīkuona maūndū manene kūrī na akīng’āurānia metha ciao. 16 Nao arīa macio.” 51 Ningī akīmeera atīrī, “Ngūmwīra meendagia ndutura akīmeera atīrī, “Eheriai ici atīrī na ma, nīmūkona igūrū ūhingūkīte na gūkū! Mwahota atīa gūtua nyūmba ya Baba araika a Ngai makīambata na magīkūrūka, harī ndūnyū!” 17 Nao arutwo ake makīririkana nī Mūrū wa Mūndū.”

2 Na ūrī, mūthenya wa gatatū nī kwagiīre na kihikanio kūu Kana ya Galili. Nyina wa Jesū aarī kuo, 2 nake Jesū na arutwo ake o nao nīmetītwo kihikanio-inī kīu. 3 ūrīa ndibei yathirire, nyina wa Jesū akīmwīra atīrī, “Matirī na ndibei ūngī.” 4 Nake Jesū akīmūcookeria atīrī, “Mūtumia ūyū, ndī na ūhoro ūrīkū

kwandikītwo atīrī, “Kīyo kīrīa ndī nākīo kīa nyūmba yaku nīkīo gīkaandīa.” 18 Hīndī ūyo Ayahudi makīmūuria atīrī, “Nī kiama kīrīkū ūngītūringīra gīa gūtuonia ūhoti ūrīa ūrī nāguo wa gwīka maūndū macio mothe?” 19 Nake Jesū akīmacookeria atīrī, “Thariai hekarū ūno, na nīngūmīaka ūngī na mīthenya itatū.” 20 Nao Ayahudi magīcooka atīrī, “Hekarū ūno

yakirwo na mīaka mīrongo īna na ītandatū, nīguo ūrīa wothe ūmwīhokete agē na muoyo nawe ūkūmīaka na mīthenya ītatū?” 21 No rīrī, wa tene na tene. (aiōnios g166) 16 “Nīgūkorwo Ngai hekarū ūrīa aaragia ūhoro wayo nī mwīrī wake. nīendire kīrīndī, akīruta Mūrū wake wa mūmwe, 22 Na thuutha wake kūriūkio kuuma kūrī arīa nīgēetha mūndū o wothe ūmwītikītie ndakoore, akuū-rī, arutwo ake makīririkana ūrīa oigīte. no agē na muoyo wa tene na tene. (aiōnios g166)

Nao magītikia Maandiko, o na ciugo icio Jesū 17 Nīgūkorwo Ngai ndaatūmire Mūrūwe gūkū aarītie. 23 Na rīrī, hīndī ūrīa aarī Jerusalemu thī aciirithie kīrīndī, no nīguo kīrīndī kīhonoke hīndī ya Gīathī kīa Bathaka, andū aingī makīona nī ūndū wake. 18 Ūrīa wothe ūmwītikītie ti wa ciamā irīa aaringaga, nao magītikia rīitwa rīake. gūciirithio, no ūrīa wothe ūtamwītikītie ūcio 24 No Jesū ndaigana kūmēhokera, nīgūkorwo nīarīktie gūtuūrīo ciira, nīgūkorwo ndehokete nīooī andū othe. 25 Ndaabataragio nī ūira wa rīitwa rīa Mūrū wa Ngai wa mūmwe. 19 Rīrī mūndū, ūkonī mūndū ūrīa ūngī, nīgūkorwo nīrio itūrī: Ūtheri nīwokire gūkū thī, no andū nīamenyaga kīrīa kīrī thīinī wa mūndū.

3 Na rīrī, kwarī na mūndū wa Afarisai wetagwo

Nikodemo, warī wa kīama kīrīa gīathanaga kīa Ayahudi. 2 Nīokire kūrī Jesū ūtukū, akīmwīra atīrī, “Rabii, nītūūi we ūrī mūrutanī uumīte kūrī Ngai. Nīgūkorwo gūtīrī mūndū ūngīhota kūringa ciamā irīa ūringaga Ngai atarī hamwe nake.” 3 Nake Jesū akīmwīra atīrī, “Ngūkwīra atīrī na ma, gūtīrī mūndū ūngītona ūthamaki wa Ngai atangīciarwo rīngī.” 4 Nake Nikodemo akīmūuria atīrī, “Mūndū angīciarwo atīa arī mūkūrū? Ti-itherū ndangīhota gūtoonya nda ya nyina hīndī ya keerī nīguo aciarwo!” 5 Jesū akīmūcookeria atīrī, “Ngūkwīra atīrī na ma, gūtīrī mūndū ūngītona ūthamaki-inī wa Ngai atangīciarwo na maaī na Roho. 6 Mwīrī ūciaraga mwīrī, no Roho aciaraga roho. 7 Ndūkagegio nī ūguo ndoiga atī, ‘No nginya ūciarwo rīngī.’ 8 Rūhuho rūhurutanaga na kūrīa rūngīenda. Ūiguaga rūkhurutana, no ndūmenyaga kūrīa rumīte kana kūrīa rūrorete. Ūguo noguo gūtarī harī mūndū ūrīa wothe ūciarītwo nī Roho.” 9 Nake Nikodemo akīmūuria atīrī, “Ūndū ūcio ūngīhoteka atīa?” 10 Nake Jesū akīmūuria atīrī, “Wee ūrī mūrutanī wa Israeli na ndūrataūkīrīwo nī maūndū maya? 11 Ngūkwīra atīrī na ma, twaragia ūrīa tūū, na tūkoimbūra ūrīa tuonete, no inyūi, mūtiūtikagīra ūira witū. 12 Ndakwīra maūndū ma gūkū thī, waga gwītikia; ūngītikia atīa ingīkwīra maūndū ma na igūrū? 13 Gūtīrī mūndū ūrī wathīi igūrū tīga ūrīa woimire igūrū, na nīwe Mūrū wa Mūndū.” 14 Na o ta ūrīa Musa aambararirie nyoka ya gīcango werū-inī, ūguo no taguo Mūrū wa Mūndū akaambarario, 15

nīguo ūrīa wothe ūmwīhokete agē na muoyo wa tene na tene. (aiōnios g166) 16 “Nīgūkorwo Ngai nīendire kīrīndī, akīruta Mūrū wake wa mūmwe, nīgēetha mūndū o wothe ūmwītikītie ndakoore, no agē na muoyo wa tene na tene. (aiōnios g166)

17 Nīgūkorwo Ngai ndaatūmire Mūrūwe gūkū aarītie. 23 Na rīrī, hīndī ūrīa aarī Jerusalemu thī aciirithie kīrīndī, no nīguo kīrīndī kīhonoke hīndī ya Gīathī kīa Bathaka, andū aingī makīona nī ūndū wake. 18 Ūrīa wothe ūmwītikītie ti wa ciamā irīa aaringaga, nao magītikia rīitwa rīake. gūciirithio, no ūrīa wothe ūtamwītikītie ūcio 24 No Jesū ndaigana kūmēhokera, nīgūkorwo nīarīktie gūtuūrīo ciira, nīgūkorwo ndehokete nīooī andū othe. 25 Ndaabataragio nī ūira wa rīitwa rīa Mūrū wa Ngai wa mūmwe. 19 Rīrī mūndū, ūkonī mūndū ūrīa ūngī, nīgūkorwo nīrio itūrī: Ūtheri nīwokire gūkū thī, no andū mākienda nduma gūkīra ūtheri, nī ūndū ciīko ciao ciarī njūrī. 20 Mūndū o wothe ūkīaga ūrū nīathūire ūtheri, na ndangiumīra ūtheri-inī nī gwītigīra ciīko ciale itikoimbūke. 21 No mūndū ūrīa wothe ūkīaga maūndū ma ma nīoimagīra ūtheri-inī, nīguo kuonekane kūna atī ūguo ekite nī Ngai ūmūhotithītie.” 22 Thuutha wa ūguo, Jesū na arutwo ake nīmoimagare magīthīi būrūri wa Judea, kūrīa aikarangire nao, na akabatithanagīria. 23 O nake Johana nīabatithanagīria Ainoni gūkuhī na Salimu, nīgūkorwo kūu nī kwarī maaī maingī, nao andū nīmookaga kuo kaingī kaingī mabatithio. 24 (Hīndī iyo Johana ndaakoretwo aikītio njeera.) 25 Nī kwagīire na nīgarari gatagatī-inī ka arutwo amwe a Johana na Mūyahudi ūmwī ūhoro-inī wa mītugo yao ya gwītheria. 26 Magītūka kūrī Johana makīmwīra atīrī, “Rabii, mūndū ūrīa mūraarī nake mūrīmo ūrīa ūngī wa Jorodani, ūrīa wee warutire ūira ūmūkonī-rī, nīarabatithania, nao andū othe nīmarathīi kūrī we.” 27 Ūhoro-inī ūcio Johana agīcookia atīrī, “Mūndū ndarī ūndū angīfūkīra o tīga ūrīa aheetwo kuuma igūrū. 28 Inyūi ene no mūheane ūrīa muuge atī nīndoigire atīrī, ‘Nīi ti nīi Kristū, no ndūmītwo njūke mbere yake.’ 29 Mūhiki nī wa mūhikania. No rīrī, mūrata wa mūhikania ūrīa ūmūrūgamīrire nīamūthikagīrīria, na akaiyūrwo nī gīkeno rīrīa aigua mūgambo wa mūhikania. Gīkeno ta kīu nīkīo ndī na kīo, na rīu nīgīkinyanīru. 30 We no nginya akīrīfīrie kūneneha, na nīi ngīrīrīrie kūnyīiha. 31 “Ūrīa uumīte igūrū nī mūnene kūrī andū othe; nake ūrīa uumīte thī nī wa gūkū thī, na maūndū marīa aragia no ma gūkū

thī. Ūrīa uumīte igūrū arī igūrū rīa andū arīa angī othe. 32 We oimbūraga maündū marīa onete na akaigua no gūtirī mūndū o na ūmwe wītikagīra ūira wake. 33 Mūndū ūrīa wītikirīte ūira ūcio nīahūrīte mūhūrī atī Ngai nī wa ma. 34 Nīgūkorwo ūrīa Ngai atūmīte aragia ciugo cia Ngai nī ūndū Ngai aheanaga Roho hatarī gīthimi. 35 Ithe nīendete Mūriū na nī aigīte indo ciotle moko-inī make. 36 Ūrīa wothe wītikītie Mūriū, arī na muoyo wa tene na tene, no ūrīa wothe ūregete Mūriū ndakona muoyo, nīgūkorwo egūtūura arakarīrwo nī Ngai.” (aīōnios g166)

4 Afarisai nīmaiguire atī Jesū nīagīaga na arutwo aingī gūkīra Johana na akamabatithia, 2 o na gūtuīka, ti Jesū wabatithanagia, no nī arutwo ake. 3 Hīndī ūrīa Mwathani aamenyire ūhoro ūcio, akiuma Judea na agīcooka Galili o rīngī. 4 Na rīrī, no nginya angīatuīkanīrie būrūri wa Samaria. 5 Nī ūndū ūcio, agīkinya itūura rīarī Samaria rīetagwo Sukaru, hakuhī na gīthaka kīrīa Jakubu aaheete mūriū Jusufu. 6 Nakio gīthima kīa Jakubu nīkuo kīarī, nake Jesū, tondū wa kūnoga nī rūgēndo, agīkara thī hau gīthima-inī. Na kwāri ta thaa thita. 7 Na rīrīa mūtumia ūmwe Mūsamaria okire gūtaha maaī-rī, Jesū akīmūuria atīrī, “No ūuhe maaī ma kūnyua?” 8 (Hīndī īyo arutwo ake nīmathīte kūgūra irio itūura-inī.) 9 Nake mūtumia ūcio Mūsamaria akīmwīra atīrī, “Wee ūrī Mūyahudi na nīi ndī mūtumia Mūsamaria. Üngīkīhooya gīa kūnyua atīa?” (Nīgūkorwo Ayahudi matirī ngwatanīro na Asamaria.) 10 Nake Jesū akīmūcookeria atīrī, “Korwo nīūū kīheo kīa Ngai na ūkamenya nūū ūrakīhooya maaī ma kūnyua, wee nīwe üngīamūhooya nake nīangīakūhe maaī ma muoyo.” 11 Nake mūtumia ūcio akīmwīra atīrī, “Mūthuuri ūyū, ndūrī na kīndū gīa gūtaha maaī nakio, na gīthima gīkī nī kīriku. Üngīkīruta kū maaī macio ma muoyo? 12 Anga ūkīrī mūnene gūkīra ithe witū Jakubu ūrīa watūheire gīthima gīkī, na we mwene aatūrīte anyuuaga maaī kuuma kīo hamwe na ariū ake na ndūrūrū ciale cia mbūri na cia ng'ombe?” 13 Nake Jesū akīmūcookeria atīrī, “Mūndū o wothe ūnyuuaga maaī maya nīanyootaga rīngī, 14

no ūrīa wothe ūkūnyua maaī marīa ngaamūhe ndarī hīndī akaanyoota. Ti-itherū, maaī marīa ngūmūhe megūtuīka gīthima kīa maaī thiūmī wake, gītherūkage muoyo wa tene na tene.” (aīōn g165, aīōnios g166)

15 Nake mūtumia ūcio akīmwīra atīrī, “Mūthuuri ūyū, he maaī macio nīguo ndikananyoote rīngī, na ndige gūukaga haha gūtaha maaī.” 16 Nake akīmwīra atīrī, “Thīi wīte mūthuurguo mūūke nake.” 17 Nake mūtumia ūcio akīmūcookeria atīrī, “Nīi ndīrī na mūthuuri.” Nake Jesū akīmwīra atīrī, “Nīi waria ma rīrīa woiga atī ndūrī na mūthuuri. 18 ūhoro wa ma nī atī ūkoretwo ūrī na athuuri atano, na mūndū mūrūme ūrī nake rīu ti mūthuurguo. Ūguo woiga nī ūhoro wa ma.” 19 Nake mūtumia ūcio akīmwīra atīrī, “Mūthuuri ūyū, nīndīrona atī wee ūrī mūnabii. 20 Maithe maitū maahooyagīra Ngai kīrima-inī gīkī, no inyū Ayahudi muugaga atī Jerusalemu nokuo kīndū kūrīa twagīrīrwo nīkūhooyagīra Ngai.” 21 Nake Jesū akiuga atīrī, “Mūtumia ūyū, nījīfīka, kūrī ihinda rīroka rīrīa mūtakaahooyagīra Baba kīrima-inī gīkī o na kana Jerusalemu. 22 Inyū Asamaria mūhooyaga kīrīa mūtooī; no ithūi tūhoooyaga kīrīa tūū, nīgūkorwo ūhonokio umīte kūrī Ayahudi. 23 No ihinda nīrīroka na rīu nīrikinyu, rīrīa arīa mahooyaga na ma makaahooyaga Baba na roho, na mamūhooyage na ma, nīgūkorwo nī andū ta acio Baba acaragia a kūmūhooyaga. 24 Ngai nī roho, nao arīa mamūhooyaga no nginya mamūhooyage na roho, na mamūhooyage na ma.” 25 Nake mūtumia ūcio akīmwīra atīrī, “Nīnjūū atī Mesia” (ūrīa wītagwo Kristū) “nīarooka. Hīndī ūrīa agooka nīagatūtaarīria maündū mothe.” 26 Nake Jesū akiuga atīrī, “Nīi ndīrakwarīria nī nīi we.” 27 O ihinda-inī rīu arutwo ake magīuka, na makīgega maakora akīaranīria na mūtumia. No gūtīrī o na ūmwe woririe atīrī, “Nī kīi ūrenda?” kana akīurīria, “Ūraaranīria nake nīkī?” 28 O hīndī īyo mūtumia ūcio agītīga ndigitū yake ya maaī, agīcooka itūura-inī, akīura andū atīrī, 29 “Ūkai, mūkone mūndū wanjīrra maündū marīa mothe ndaaneka. ūcio no akorwo nīwe Kristū?” 30 Nao makiuma kūu itūura-inī, magīthīi harīa Jesū aarī. 31 Mūira wa makinye, arutwo ake

makīmūringīrīria makīmwīra atīrī, "Rabii, rīa Nake Jesū akīmwīcookeria atīrī, "Inūka. Mūrūguo irio." 32 Nowe akīmeera atīrī, "Ndī na irio nīekūhona." Mūndū ūcio agītīkia ūguo Jesū cia kūrīa, iria mūtarī ūndū wacio mūūū." 33 aamwīrire, na akīnūka. 51 Naarī njīra akīnūka, Nao arutwo ake makīmrānia atīrī, "Kaī hihi ndungata ciake ikīmūtūngā na ndūmīrīri atī harī mūndū ūmūreheire irio?" 34 Nake Jesū mūrūwe arī o muoyo. 52 Rīrīa aamooririe nī ta akiuga atīrī, "Irio ciakwa nī gwīka wendi wa thaa ciigana mūrīū aambīrīrie kūigua wega, ūrīa wandūmire na kūrīkia wīra wake. 35 Githī makīmwīra atīrī, "Ira thaa mūgwanja nīguo mūtiugaga atī, 'Nī mīeri īna ītigarīte magetha araahonire.' 53 Nake ithe akīmenya atī thaa makinye? Ngūmwīra atīrī, hingūrīai maitho manyu muone mīgūnda! Magetha nīmakinyu. 36 O na rīu mūgethi nīagīaga na mūcaara wake, o na nīagethaga magetha ma muoyo wa tene na tene, nīgeetha mūhaandi na mūgethi makenanīre hamwe. (alōnios g166) 37 Amu nī ūhoro wa ma ūrīa uugaga atī, 'Ūmwe ahaandaga, nake ūngī akagetha.' 38 Nīi ndaamūtūmire mūkagethe kīrīa mūtarutīre wīra. Angī nīo marutīte wīra mūritū, na inyuī mūkagetha uumithio wa wīra wao." 39 Nao Asamaria aingī kuuma itūura rīu makīmwītīkia nī ūndū wa ūira wa mūtumia ūcio, tondū nīameerire atīrī, "Nīājīrīre maūndū marīa mothe ndaneeka." 40 Nī ūndū ūcio, hīndī ūrīa Asamaria mokire kūrī Jesū, makīmūringīrīria aikaranie nao, nake agīkara mīthenya ūrī. 41 Na tondū wa ciugo ciake, andū angī aingī magītīkia. 42 Magīkīra mūtumia ūcio atīrī, "Ithū tūtiretīkia no ūndū wa ūrīa ūratwīrīre; rīu nītwīguīrīre ithū ene na tūkamenya atī mūndū ūyū ti-therū nīwe Mūhonokia wa kīrīndī." 43 Thuutha wa mīthenya ūyo ūrī, akiumagara agīthī Galili. 44 (Amu Jesū we mwene nīoigīte atī mūnabii ndatītagwo būrūri-inī wake mwene.) 45 Rīrīa aakinyire Galili, andū a Galili makīmūnyiita ūgeni. Nīmonete ūrīa wothe ekīte Jerusalemu hīndī ya Gīathī gīa Bathaka, nīgūkorwo o nao maarī kuo. 46 O rīngī agīceera Kana ya Galili, kūrī aagarūrīte maaī magatuīka ndibei. Na kūu Kaperinaumu nī kwarī na mūndū ūmwe mūnene warī na mūrīū mūrūaru. 47 Rīrīa mūndū ūcio aaiguire atī Jesū nīoimīte Judea agooka Galili, agīthī kūrī we, akīmūthaitha athī akahonie mūrīū, ūrīa warī hakuhī gūkua. 48 Jesū akīmwīra atīrī, "Inyuī mūtangīona ciama na morirū, mūtingītīkia." 49 Nake mūnene ūcio akīmwīra atīrī, "Mūthuuri ūyū, nītūkūrūke mwana wakwa atanakua." 50

kibarí wítware nūú?" 13 Mündū ūcio wahonetio 29 na moime kuo, aría mekítē wega mariüké ndaamenyaga nūú wamūhonetie, tondū Jesú nīguo matūüre muoyo, nao aría mekítē ūúru aakoretwo oríire kírindí-iní kíria kíarí hau. mariüké nīguo matuīrwo ciira. 30 Ndirí ūndū 14 Thuutha ūcio Jesú akímükora hekarū-iní, ingihota gwíka nī mwene; nduanagíra ciira akímwíra atíří, "One, ríu nīhonerete. Ndúgacooke kúringana na ūrúa njiguaga, na itua ríakwa nī kwíhia ndúkae gúkorwo nī ūndū mūürü kúrī ríia kíhoto, nīgúkorwo ndicaragia gwíkenia ūcio." 15 Nake mündū ūcio agithií na akíira nī mwene, tiga gúkenia ūrúa wandūmire. 31 Ayahudi atí Jesú nīwe wamūhonetie. 16 Nī ūndū "Ingíheana ūira ūngoníi nī mwene-ří, ūira ūcio ūcio, Ayahudi makínyariira Jesú, tondū ekíte wakwa ndūngítuika wa ma. 32 Nī kúrī na ūngí maündū macio mūthenya wa Thabatú. 17 Nake ūrúa uumbúraga ūhoro wakwa, na nīnjúú atí Jesú akímeera atíří, "Baba atūüríte o arí wíra-iní ūira wake igúrú ríakwa nī wa ma. 33 "Inyuí wake nginya ríu, na o na nī no ndíraruta wíra." nīmwatúmanire kúrī Johana, nake nīaheanire 18 Nī ūndū wa gítumi kíu, Ayahudi magíkíriříria ūira wa ma. 34 Ti atí nīnjítíkagíra ūira wa kúgeria kúmúüraga; nīgúkorwo to mūthenya mündū; no nīndíügwtaga nīgeetha mūhonokio. wa Thabatú aathükagia, no o na nginya nīetaga 35 Johana aarí tawa ūrúa wakanire na ūkímürika, Ngai ithe wake mwene, na ūguo akeiganania na inyuí mūgíthuura gúkenera ūtheri wake na Ngai. 19 Nake Jesú akímacookeria atíří, kwa ihinda. 36 "Nī ndí na ūira mūnene gúkíra "Ngúmwíra atíří na ma, Mūriú ndarí ūndū ūcio wa Johana. Nīgúkorwo wíra ūrúa Baba angíika we mwene, tiga o ūrúa onaga lthe agíika, aaheete ndíikie, na noguo ndíraruta, nīguo nīgúkorwo maündū maría lthe ekaga no mo uumbúraga atí Baba nīwe ūndūmíte. 37 Nake Mūriú o nake ekaga. 20 Nīgúkorwo lthe nīendete Baba ūrúa wandūmire nīaheaníte ūira ūngoníi we Mūriú, na nīamuonagia maündū mothe maría mwene. Inyuí mūtirí mwaigua mūgambo wake ekaga, ū, na nīakamuonia maündū manene o kana mūkona ūrúa atarií, 38 o na kiugo gíake na gúkíra maya, nīgeetha o na inyuí mūgege. gítitúraga thíiní wanyu, tondū mūtiitíkítie ūrúa 21 O ta ūrúa lthe ariükagia andū aríaakuú aatūmire. 39 Inyuí mūtuíragia Maandíko tondū akamahe muoyo, noguo o nake Mūriú aheaga mūcíiragia atí na ūndū wamo nīmwígwatíire muoyo o ūrúa angíenda kúhe. 22 Na ningí-ří, muoyo wa tene na tene. Maandíko macio nīmo ithe ndarí mündū atuagíra ciira, no ehoneire moimbúraga ūhoro ūrúa ūngoníi, (aiónios g166) Mūriú ūtuaníri wothe wa ciira, 23 nīgeetha 40 no nīmūregaga gúuka kúrī nī mūgie na andū othe matíage Mūriú o ta ūrúa matíaga muoyo. 41 "Nī ndiitíkagíra ūgooci kuuma lthe. Ūrúa ūtatíaga Mūriú ndatíaga lthe ūrúa kúrī andū, 42 no inyuí nīndimúú. Ngamenya wamítumíre. 24 "Ngúmwíra atíří na ma, ūrúa atí inyuí mūtirí na wendo wa Ngai ngoro-iní wothe ūiguaga kiugo gíakwa na agetíkia ūrúa cianyu. 43 Njükíte thíiní wa ríitwa ríia Baba wandūmire, arí na muoyo wa tene na tene; na mūtinjítíkagíra; no mündū ūngí angíuka na ti wa gúciirithio nīrakítie kuuma gíkuú-iní na ríitwa ríake mwene, nīmükümwítíkira. 44 agatoonya muoyo-iní. (aiónios g166) 25 Ngúmwíra Mungítíkia atí angíkorwo mwítíkagíra ūgooci atíří na ma, kúrī ihinda rírooka, na ríu níkinyu kuuma kúrī andū aría angí, no mūticaragia rírúa akiú makaigua mūgambo wa Mūrú wa ūgooci ūrúa uumaga kúrī Ngai o ūcio ūmwe? 45 Ngai, nao aría makaúigua nī magaatúura muoyo. "No mūtigeciirie atí nīngamúthitanga mbere 26 Nīgúkorwo o ta ūrúa lthe arí na muoyo thíiní ya Baba. Musa ūrúa inyuí mwíhokeete nīwe wake mwene, no taguo ahotithítie Mūriú kúgía mūmúthitangi. 46 Korwo nīmwítíkítie Musana muoyo thíiní wake mwene. 27 Na nīamúheete ū, no mūnjítíkies, nīgúkorwo nī ūhoro wakwa ūhoti wa gútuaníra ciira nī tondū nī Mūrú aandíkire. 47 No kuona atí mūtiitíkítie ūrúa wa Mündū. 28 "Mūtikagegio nī ūhoro ūcio, aandíkire-ří, mūngígtíkia atí ūrúa njugaga?" nīgúkorwo ihinda nīriroka rírúa andū aría othe 6 Thuutha wa maündū macio, Jesú akíringa marí mbírira-iní makaigua mūgambo wake

rīitagwo Iria rīa Tiberia), 2 nakio kīrīndī kīnene atoonye thīinī wa marikabu, na kahinda o kīa andū gīkimūrūmīrīra tondū nīkioneete kau marikabu īgikinya hūgūrūrū-inī cia kūrīa ciama iria aaringīire andū arīa maarī arūaru. maathiiaga. 22 Mūthenya ūcio ūngī, kīrīndī 3 Nake Jesū akīambata kīrimā-inī, agīkara thī kīrīa kīarī mūrīmo ūrīa ūngī wa iria gīkīmenya marī hamwe na arutwo ake. 4 Nakio Gīathī gīa atī no marikabu īmwe yarī ho, na atī Jesū Bathaka ya Ayahudi nīgīakuhīrīrie. 5 Rīrīa Jesū ndaamīngīrīte hamwe na arutwo ake no aarorire akīona kīrīndī kīnene gīgīuka kūrī we, maathiīte marī oiki. 23 No ningī gūgūuka akīuria Filipu atīrī, “Tūkūgūra mīgate kū andū marikabu ingī ciūmīte Tiberia ikīrūgama hakuhi ayā marie?” 6 Oririe ūguo nīguo amūgerie, na harīa andū maarīrīre mīgate thuutha nīgūkorwo we nīooi ūrīa egwīka. 7 Nake Filipu wa Mwathani gūcookeria Ngai ngaatho. 24 akīmūcookeria atīrī, “Mūcara wa mīeri īnana Na rīrīa kīrīndī kīamenyire atī Jesū kana ndūngīgūra mīgate ya kūigana nīguo o mūndū arutwo ake gūtīrī warī ho, gīkīngīra marikabu arūme kenyū!” 8 Nake mūrutwo ūngī wake icio, gīgīthī Kaperinaumu gūcaria Jesū. 25 wetagwo Anderea, mūrū wa nyina na Simoni Rīrīa maamūkorire mūrīmo ūrīa ūngī wa iria Petero, akiuga atīrī, 9 “Haha harī kahī karī na makīmūuria atīrī, “Rabii, ūkinyire gūkū ri?” 26 mīgate itano ya mūtu wa cairi na thamaki igīrī Nake Jesū akīmacookeria atīrī, “Ngūmwīra atīrī nini, no ingīkīgana atīa andū marī aingī ūū?” 10 na ma, inyuī mūtiranjaria nī ūndū wa ciama Nake Jesū akiuga atīrī, “Iraai andū maikare thī.” iria mūronire, no nī ūndū nīmūrarīre mīgate Hau maarī haari na nyeki nyingī, nao arūme mūrahūuna. 27 Tigagai gūtangikīra irio iria magīkara thī, na maarī ta arūme ngiri ithano. ithūkaga, no mwītangagei nī ūndū wa irio iria 11 Jesū agīcooka akīoya mīgate īyo, agīcooka cia gūtūura nginya muoyo-inī wa tene na tene, ngaatho na akīgāra arīa maikarīte thī kūringana iria Mūrū wa Mūndū akaamūhe. Ūcio nīwe na mūigana ūrīa o mūndū angīendire. Agīcooka Ngai Ithe ahūūrīte mūhūuri wa gwītikīrīka.” agīka o ūguo na thamaki. 12 Rīrīa othe maarīire (aiōnios g166) 28 Magīcooka makīmūuria atīrī, na makīhūuna, akītīra arutwo ake atīrī, “Ūnganīai “Twagīrīrīwo nī gwīka atīa nīgeetha tūrūtage cienīy iria ciatigara. Mūtikareke kīndū o na mawīra marīa Ngai endaga?” 29 Nake Jesū kīrīkū kīrīrīre.” 13 Nī ūndū ūcio magīciūngania, akīmacookeria atīrī, “Wīra wa Ngai nī ūyū: nī makīiyūria ikabū ikūmi na igīrī na icunjī cia mwītīkie ūrīa we atūmīte.” 30 Nī ūndū ūcio mīgate ūrīa itano ya cairi, iria ciatigirio nī makīmūuria atīrī, “Nī ciama irīkū ūgūtīringīra andū acio maarīka kūrīa. 14 Thuutha wa andū tuone nīguo tūgūtīkie? Ūgwīka atīa?” 31 Maithe kuona ciama iria Jesū aaringīte, makīambīrīria maitū ma tene maarīaga mana kūu werūkuuga atīrī, “Ti-itherū ūyū nīwe mūnabī ūrīa inī; o ta ūrīa kwandīkītō atīrī: ‘Aamaheire ūgooka gūkū thī.’” 15 Nake Jesū akīmenya atī mīgate kuuma igūrū marīe.” 32 Nake Jesū nīmendaga mamūtue mūthamaki wao na hinya, akīmeera atīrī, “Ngūmwīra atīrī na ma, ti Musa nī ūndū ūcio akīmeherera o rīngī, akīambata wamūheire mūgate kuuma igūrū, no nī Baba kīrimā-inī arī wiki. 16 Rīrīa gwakinyire hwaī- ūmūheaga mūgate ūrīa wa ma kuuma igūrū. 33 inī arutwo ake magīkūrūka nginya iria-inī, 17 Nīgūkorwo mūgate wa Ngai nī ūrīa ūkūrūkaga magītoonya marikabu, makīringa iria marorete kuuma igūrū akahe kīrīndī gīa thī muoyo Kaperinaumu. Hīndī īyo kwari nduma, na Jesū wa tene na tene.” 34 Nao makīmwīra atīrī, ndaathiīte kūrī o. 18 Nī kwarī na makūmbī “Mūthuuri ūyū, kuuma rīu tūheage mūgate ma maaī tondū wa rūhuho rūnene rūrīa ūcio.” 35 Nake Jesū akiuga atīrī, “Nī nī nī rwahurutanaga. 19 Na hīndī ūrīa maatwarīthītie mūgate wa muoyo. Mūndū ūrīa ūkūkaga kūrī marikabu ta kilomita ithano kana ithathatū, nīi ndakahūūta o na rī, na ūrīa ūnjītīkītie makīona Jesū agīuka kūrī marikabu-inī agereire ndakanyoota o na rī. 36 No ūrī, o ta ūrīa maaī igūrū; nao makīmaka. 20 Nowe akīmeera ndīmwīrīte, nīmūnyonete, no mūtīrī mūretikīa. atīrī, “Nī nī; tigai gwītīgīra.” 21 Magītīkīra 37 Arīa othe Baba ahee nīmariūkaga kūrī nīi,

na ūrīa wothe ūgooka kūrī nī ndikamūngata tene na tene, na nīngamūriūkia mūthenya wa o na rī. 38 Nīgūkorwo ndiikūrūkite kuuma kūrigīrīria. (aiōnios g166) 55 Nīgūkorwo mwīrī igūrū njūke gwīka wendi wakwa nī mwene, no wakwa nī irio kūna, nayo thakame yakwa njūkite gwīka wendi wa ūrīa wandūmire. 39 nī kīndū gīa kūnyua kūna. 56 Ūrīa wothe Naguo ūyū nīguo wendi wa ūrīa wandūmire, ūrīaga mwīrī wakwa na akanyua thakame atī ndigaate o na ūmwe wa arīa othe aaheete, yakwa aikaraga thiīnī wakwa na nī ngaikara no ngaamariūkia mūthenya wa kūrigīrīria. 40 thiīnī wake. 57 O ta ūrīa Baba mūtūura muoyo Nīgūkorwo wendi wa Baba nī atī ūrīa wothe aandūmire na o ta ūrīa na nī ndūrāga muoyo wonete Mūriū na akamwītikia niakagīa na nī ūndū wa Baba, noguo mūndū ūrīa ūndīaga muoyo wa tene na tene, na nīngamūriūkia agaataūura muoyo nī ūndū wakwa. 58 Ūyū nīguo mūthenya wa kūrigīrīria.” (aiōnios g166) 41 Ayahudi mūgate ūrīa waikūrūkire kuuma igūrū. Maithe maigua ūguo makīambīrīria kūng’ong’ora nī ūndū wake tondū nīoigīte atīrī, “Nī nī nī ūrīaga mūgate ūyū egūtūura tene na tene.” mūgate ūrīa waikūrūkire kuuma igūrū.” 42 (aiōn g165) 59 Maūndū macio aamaaririe rīrīa Makiuga atīrī, “Githī ūyū ti Jesū mūrū wa aarutanaga thunagogi-inī kūu Kaperinaumu. 60 Jusufu, ūrīa ithe na nyina tūū? Rīu angīhota Arutwo ake aingī maigua ūguo makiuga atīrī, atīa kuuga atī, ‘Nī ndaikūrūkire kuuma igūrū?’” “Ūyū nī ūrutani mūritū mūno, nūū ūngīhota 43 Nake Jesū akīmeera atīrī, “Tigai kūng’ong’ora kūwītikīra?” 61 Jesū amenya atī arutwo ake gatagatī-inī kanyu. 44 Gütirī mūndū ūngīuka nīmang’ong’oraga nī ūndū wa ūhoro ūcio kūrī nī ataguucīrīrio nī Baba ūrīa wandūmire, akīmeera atīrī, “Kaī ūhoro ūcio wamūrakaria? 62 na nī nīngamūriūkia mūthenya wa kūrigīrīria. Ī ūngīkiona Mūrū wa Mūndū akīambata igūrū 45 Nī kwandīkitwo maandīko-inī ma Anabii kūrīa aarī mbere! 63 Roho aheanaga muoyo; atīrī, ‘Nao othe makaarutwo ūhoro nī Ngai.’ mwīrī ndūrī kīene. Ciugo iria ndamwarīria nī Nake ūrīa wothe ūthikagīrīria Baba na akeeruta roho na nīcio muoyo. 64 No nī kūrī amwe ūhoro kuuma kūrī we, nīokaga kūrī nī. 46 Gütirī anyu matarī maretikīa.” Nīgūkorwo kuuma mūndū ūrī ona Baba, tiga o ūrīa uumīte kūrī o kīambīrīria Jesū nīooī arīa matetikītie, na Ngai; we wiki nowe wonete Baba. 47 Ngūmwīra ūrīa ūkaamūkunyanīra. 65 Agīthī na mbere, atīrī na ma, mūndū ūrīa wītikītie arī na muoyo akiuga atīrī, “Nīkīo ndamwīrīre atī gütirī wa tene na tene. (aiōnios g166) 48 Nī nī nī mūndū ūngīhota gūuka kūrī nī atahotithītio nī mūgate wa muoyo. 49 Maithe manyu ma tene Baba.” 66 Kuuma hīndī ūyo, arutwo ake aingī maariīaga mana marī werū-inī, na no maakuire. makīhūndūka, na matiacookire kūmūrūmīrīra. 50 No ūyū nīguo mūgate ūrīa ūikūrūkite kuuma 67 Jesū akīuria arīa ikūmi na eerī atīrī, “O na inyū igūrū, ūrīa mūndū angīrīna na ndakue. 51 Nī kaī mūrenda gūthīi?” 68 Nake Simoni Petero nī nī mūgate ūrīa ūrī muoyo ūrīa waikūrūkire akīmūcookeria, atīrī, “Mwathani, ūngīthīi kūrī kūuma igūrū. Mūndū o wothe ūngīrīa mūgate ū? Wee nīwe ūrī na ciugo cia muoyo wa tene na ūyū, nīagatūura tene na tene. Mūgate ūyū tene. (aiōnios g166) 69 Nītwītikītie na tūkamenya nī mwīrī wakwa ūrīa ngūheana nī ūndū wa atī wee nīwe ūrīa Mūtheru wa Ngai.” 70 Hīndī muoyo wa andū a gūkū thī.” (aiōn g165) 52 Hīndī ūyo Jesū akīmacookeria akīmeera atīrī, “Githī ūyo nao Ayahudi makīambīrīria gūkararania ti nīi ndimūthuurīte mūrī ikūmi na eerī? No mūno o ene, makoorania atīrī, “Mūndū ūyū ūmwe wanyu nī ndaimono!” 71 (Aaragia ūhoro angīhota atīa gütūhe mwīrī wake tūrīe?” 53 wa Judasi mūrū wa Simoni Isikariota, tondū o Jesū akīmacookeria atīrī, “Ngūmwīra atīrī na na aakorwo aarī ūmwe wa acio ikūmi na eerī, ma, mūtangīrīa mwīrī wa Mūrū wa Mūndū na nīwe warī amūkunyanīre thuutha ūcio,) mūnyue thakame yake, mūtīrī na muoyo thiīnī wanyu. 54 Ūrīa wothe ūrīaga mwīrī wakwa na akanyua thakame yakwa arī na muoyo wa

7 Thuutha ūcio, Jesū nīfaceerangire Galili, nī ūndū ndendaga gūthīi Judea tondū Ayahudi akuo nīmamūcaragia mamūurage. 2 No hīndī

iria Giathī gīa lthūnū kīa Ayahudi gīakuhiirīrie- Nūū ūrageria gūkūūraga?" 21 Nake Jesū rī, 3 ariū a nyima na Jesū makīmwīra atīrī, akīmeera atīrī, "Ndaaringire kīama kīmwe, "Nīwagīrīirwo uume gūkū ūthī Judea, nīguo na inyū inyuothē mūkīgega. 22 No rīrī, arutwo aku mone ciama iria ūringaga. 4 Gūtirī tondū Musa nīamūheire ūhoro wa kūrua (o mūndū wendaga kūmenyeka nī andū ūhithaga na gūtuīka ūhoro ūcio ndwoimire kūrī Musa, ūrīa areeka. Na tondū nīreeka maündū maya- no woimīte kūrī maithe manyu ma tene-rī), rī, wīonanie kūrī kīrīndī." 5 Nīgūkorwo o na ariū inyū nī mūruithagia mwana mūthenya wa a nyina matiamwītikītie. 6 Nī ūndū ūcio, Jesū Thabatū. 23 Rīu angīkorwo mwana no aruithio akīmeera atīrī, "Ihindā riakwa rīria rīagīriire mūthenya wa Thabatū nīgeetha watho wa rītirī rīrakinya; no harī inyū ihinda o rīothe Musa ndūgathaahio-rī, mūrakīndakarīra nīkī nīrīagīriire. 7 Andū a gūkū thī matingīmūthūura, nīkūhonīa mūndū mūthenya wa Thabatū? 24 no nī nīmathūire tondū nīnyumbūraga atī ūrīa Tigai gūtuanagīra ciira na ūrīa mūndū atariī, mekaga nī ūrū. 8 Inyū thiī Giathī-inī. Niī tuanagīrai ciira na kīhoto." 25 Tondū ūcio andū ndikwamba kwambata Giathī-inī kīu, nīgūkorwo amwe a kūu Jerusalemu makīambīrīria kūurania ihinda riakwa rīria rīagīrīru rītirī rīrakinya." 9 atīrī, "Githī ūyū tiwe mūndū ūrīa marageria Na aarīkia kuuga ūguo, agīkara kūu Galili. 10 kūuraga? 26 Na rīu araaria atekwīhitha, na No rīrī, thuutha wa ariū a nyina gūthī Giathī- matirī ūndū maramwīra. Kaī anene mamenyete inī kīu, o nake agīcooka agīthī, no ndaathiire kūna atī ūyū nīwe Kristū? 27 No ithū ūtūtū kūrīa akīmenyekaga, no aathiire na hitho. 11 Na mūndū ūyū oimīte; rīria Kristū agooka, gūtirī rīrī, kūu Giathī-inī-rī, Ayahudi nīmamūcaragia, mūndū ūkaamenya kūrīa agaakorwo oimīte." 28 makīuranagia atīrī, "Mūndū ūcio arī ha?" 12 Tondū ūcio Jesū, o akīrutanaga kūu hekarū-inī, Kūu mūingī-inī guothe andū nīmaragia na akīanīrīra, akiuga atīrī; "Iī nīguo, nīmūnjūū, na mīheeħū ūhoro wake. Amwe makoiga atīrī, mūkamenya kūrīa nyumīte. Ndiükīte gūkū nī "Mūndū ūcio nī mūndū mwega." Nao arīa angī ūndū wakwa nīi mwene, no ūrīa wandūmire nī makoiga atīrī, "Aca, mūndū ūcio nīaheenagia wa ma. Inyū mūtimūū, 29 no nīi nīndīmūū, andū." 13 No gūtirī mūndū ūngīrarie ūhoro tondū nyumīte kūrī we, na nīwe wandūmire." wake akīiguagwo nī ūndū wa gwītīgīra Ayahudi. 30 Maigua ūguo makīgeria kūmūnyiita, no 14 Giathī gīakinya gatagatī-rī, Jesū akīambata gūtirī o na ūmwe warmūhutirie, tondū ihinda agīthī nja-inī cia hekarū, akīambīrīria kūrutana. rīake rītīrī ikinyu. 31 O na kūrī o ūguo, 15 Nao Ayahudi makīgega, makīurania atīrī, andū aingī makīmītikīria. Makiuga atīrī, "Hīndī "Mūndū ūyū aamenyeire maūndū maya kū, irīa Kristū agooka-rī, nīakaringa ciama nyingī na ndathomete?" 16 Nake Jesū akīmacookeria gūkīra mūndū ūyū?" 32 Afarisai makiugua andū atīrī, "Ūrutani ūrīa ndutanaga ti wakwa nīi makīheeħana maūndū ta macio mamūkonī. Nao mwene. Uumaga kūrī ūrīa wandūmire. 17 athīnījīri-Ngai arīa anene na Afarisai magītūma Mūndū o wothe angīenda gwīka wendi wa thigari cia hekarū ikamūnyiite. 33 Nake Jesū Ngai, ūcio nīarīmīnyenaga kana ūrutani wakwa akiuga atīrī, "Nīi ngūkorwo na inyū o ihinda uumaga kūrī Ngai, kana njaragia ūhoro wakwa inini, njooke thiī kūrī ūrīa wandūmire. 34 mwene. 18 Mūndū ūrīa waragia ūhoro wake Inyū mūkaanjaria, no mūtikanyona; na kūrīa we mwene eekaga ūguo nīgeetha egooctihie ngaakorwo, mūtikahota gūkīnya." 35 Ayahudi we mwene, no ūrīa ūrutaga wīra nīgeetha makīrīra atīrī, "Mūndū ūyū nī kū arenda agoocithie ūrīa ūmūtūmīte nī mūndū wa ma; gūthī, kūu tūtangīhota kūmuona? Hihi egūthī gūtirī ūndū wa maheeni ūmūkonī. 19 Githī kūrīa andū aitū matūūraga mahurunjūkīte Musa ndaamūheire watho? No gūtirī o na gatagatī ka Ayunani, akarute Ayunani ūhoro? ūmwe wanyu ūmenyagīrīra watho. Mūrageria 36 Nī atīa ekwendaga kuuga, rīrīa oigire kūnījūraga nīkī?" 20 Naguo mūingī wa andū atī, "Mūkaanjaria no mūtikanyona' na 'kūrīa ūkīmūcookeria atīrī, "Wee ūrī na ndaimono. ngaakorwo mūtikahota gūkīnya?" 37 Mūthenya

wa mūthia, na ūrīa warī mūnene wa Gīathī Thīinī wa watho-rī, Musa aatwathire tūhūūrage kū-rī, Jesū akīrūgama, akīanīrīra na mūgambo atumia ta aya na mahiga nyuguto. Rīu we ūkuuga mūnene, akiuga atīrī, “Mūndū ūrīa ūnyootī-rī, atīa?” 6 Maahūthagīra kīuria gīkī kīrī ta mūtego, nīoke harī nī anyue. 38 Ūrīa wothe ūnjitikītie, nīgeetha magē na ūndū wa kūmūthitangīra. No thīinī wake nīkūriumaga njūū ciā maaī marī Jesū akīinamīrīra, na akīambīrīria kwandika thī muoyo, o ta ūrīa Maandiko moigīte.” 39 na kīra gīake. 7 Na rīrīa maathiire na mbere Akīaria ūguo aaragia ūhoro wa Roho, ūrīa kūmūuria ūhoro ūcio, akīinamūka, akīmeera arīa maamwītikītie makaheo thuutha-inī. Amu atīrī, “Angīkorwo harī na ūmwē wanyu ūtarī hīndī iyo Roho ndaaheanītwo, nīgūkorwo Jesū ehia-rī, nīatuūke wa mbere kūmūkīria ihīga.” 8 ndaagoocithītio. 40 Hīndī ūrīa andū maiguire Agīcooka akīinamīrīra rīngī, akīandīka thī na ciugo ciake, amwe makiuga atīrī, “Ti-itherū kīra. 9 Rīrīa maiguire ūguo, makīambīrīria mūndū ūyū nī we Mūnabii ūrīa.” 41 Arīa kwehera hau ūmwē kwa ūmwē, maambīrīrie angī makiuga atīrī, “Ūyū nīwe Kristū.” Nao na arīa akūrū, nginya hagītigara o Jesū na angī makīuria atīrī, “Kwahoteka atīa Kristū mūtumia ūcio arūngī o hau. 10 Jesū akīinamūka, oime Galili? 42 Githī Maandiko matiugīte atī akīmūuria atīrī, “Mūtumia ūyū, agūthitangi Kristū akoima rūciaro-inī rwa Daudi, na oime marī ha? Hatirī o na ūmwē wao wagūtuūra?” Bethilehemu itūūra rīrīa Daudi aatūūraga?” 43 11 Nake akīmūcookeria atīrī, “Mūthuuri ūyū, Nī ūndū ūcio gūkīgīna nyamūkano gatagatī- gūtirī o na ūmwē.” Nake Jesū akiuga atīrī, “O inī ka andū acio nī ūndū wa Jesū. 44 Amwe na nīi ndigūgūtuūra. Thīi, na ndūkanacooke nīmendaga kūmūnyiita, no gūtirī o na ūmwē kwīhīa.”) 12 Rīrīa Jesū aariīrie andū rīngī, wamūhutirie. 45 Marigīrīrio-inī arangīri akiuga atīrī, “Nīi nīi ūtheri wa thī. Ūrīa hekarū magīcooka kūrī athīnjīri-Ngai arīa anene wothe ūnūmagīrīra ndarī hīndī arīthīiaga na na Afarisai, nao makīmooria atīrī, “Mwaga nduma, no arīgīaga na ūtheri wa muoyo.” kūmūrehe nīkī?” 46 Arangīri acio magīcooka 13 Nao Afarisai makīmūkararia, makīmwīra atīrī, “Gūtirī ūndū o na ūmwē ūrī waria ta ūrīa atīrī, “We ūraheana ūira waku wee mwene; ūndū ūcio aragia.” 47 Nao Afarisai makīmooria ūira waku ti wa ma.” 14 Nake Jesū agīcooka atīrī, “Mūroiga atī o na inyuī nīamūheenetie? atīrī, “O na ingīrūta ūira wakwa nīi mwene- 48 Nī kūrī ūnene o na ūmwē kana Mūfarisai rī, ūira wakwa nīi wa ma, nīgūkorwo nīnjūū ūmwītikītie? 49 Aca! No gīkundi gīkī kīa andū kūrīa ndoimire o na kūrīa ndīrathīi. No inyuī matoō watho-rī, nīkīnyiite nī kīrumi.” 50 mūtūū kūrīa nyumīte kana kūrīa ndīrathīi. 15 Nikodemo, ūrīa wathiīte kūrī Jesū mbere iyo Inyuī mūtuanagīra ciira na ūmūndū; nīi ndīrī na aari ūmwē wa gīkundi kīao, akīuria atīrī, 51 ūndū nduagīra ciira. 16 No o na ingītuanīra “Watho witū nītūagīra ūndū ciira ataambīte ciira-rī, itua rīakwa nīrīagīrīire, nīgūkorwo gūthikīrīrio nīguo akamenyeka ūrīa ekīte?” ndituanagīra ndī nyiki. No nīi ndī na Baba, 52 Nao makīmūuria atīrī, “O nawe kāi uumīte ūrīa wandūmire. 17 Thīinī wa watho wanyu nī Galili? Tuūria ūhoro, na nītūkūmenya atī ūnūbabii kwandīkītwo atī ūira wa andū eerī nī wa ma. 18 ndangiuma Galili.” 53 (O ūndū akīinūka gwake Niī ndīrārūta ūira wakwa mwene; nake mūira mūcīi.

8 No rīrī, Jesū agīthīi Kīrīma-inī kīa Mītamaiyū.

2 Na rūciinī tene akīroka o rīngī kūu nja ciā hekarū, kūrīa andū othe maamūrigicīirī. Nake agīkara thī kūmaruta. 3 Arutani a watho hamwe na Afarisai makīrehe mūtumia wanyiitītwo agītharia. Makīmūrgamia hau mbere ya gīkundi, 4 na makīrīa Jesū atīrī, “Mūrutanī, mūtumia ūyū aanyiitīwo agītharia. 5

Nīi makīmūuria atīrī, “Thoguo arī kū?” Nake Jesū akīmacookeria atīrī, “Inyuī mūtīnjūū, o na Baba mūtimūū. Korwo nīmūnjūū, o na Baba nīmūngīmūū.” 20 Nake aaragia ciugo icio akīrutana hekarū-inī hakuhī na harīa mūhothi warutagīrīwo. No gūtirī ūndū wamūnyiitire nīi tondū ihinda rīake rītiarī ikinyu. 21 O rīngī Jesū akīmeera atīrī, “Nīngwīthīira, na inyuī

nīmūkanjaria no mūgaakua mūrī o mehia-inī “Iburahīmu nīwe ithe witū.” Nake Jesū akīmeera manyu. Kūrīa ngūthīi inyuī mūtingīhota gūuka.” atīrī, “Mūngīrī ciana cia Iburahīmu-rī, nī 22 Ūhoro ūcio ūgūtūma Ayahudi morie atīrī, “Kaī mūngīkaga maūndū marīa Iburahīmu eekaga. ekwīyūraga? Hihi nīkīo aroiga atī, ‘Kūrīa ngūthīi 40 Ūrīa kūrī nī atī, inyuī nīmūtuūte itua rīa mūtingīhota gūuka?’” 23 Nowe akīmeera atīrī, kūnjūraga, o nīi mūndū ūrīa ūmūheete ūhoro “Inyuī mūrī a gūkū thī, niī nyumīte Igūrū. 24 ūrīa wa ma, o ūrīa ndaiguire kuuma kūrī Inyuī mūrī a thī-īno; no niī ndirī wa thī-īno. Ngai. Ūguo tiguo Iburahīmu eekaga. 41 Inyuī Ndāmūwīrire atī mūgaakua mūrī o mehia-inī mūreka maūndū marīa ithe wanyu ekaga.” manyu; mūngīregā gwītīka ūrīa njugaga atī nīi Nao makīmūkararia makīmwīra atīrī, “Ithūi nī nī we, ti-itherū mūgaakua mūrī o mehia-inī tūtīrī ciana ciumanīte na ūtharia. Ithūi tūrī manyu.” 25 Nao makīmūuria atīrī, “Wee nīwe na Baba ūmwe tu, na nīwe Ngai.” 42 Jesū ū.” Nake Jesū akīmeera atīrī, “Nīi nī nīi o ūrīa akīmeera atīrī, “Ngai angīrī Ithe wanyu-rī, no ndūnūrīte ndīmūwīraga kuuma o kīambīrīria. 26 mūnyende, nīgūkorwo ndoimire kūrī Ngai, na Ndī na maūndū maingī ingiuga ma kūmūciirthia rīu ndī gūkū. Ti nīi mwene ndītūmīte, no namo. No ūrīa wandūmire nī mwīhokeku, nīwe wandūmire. 43 Mūraga gūtaūkīrwo nī naguo ūrīa njiguīte kuuma kūrī we nīguo ūrīa ndīroiga nīkī? Tondū mūtīrahota kūmenya njīrīraga kīrīndī.” 27 Nao matīgana kūmenya atī ūhoro ūrīa ndīrīria. 44 Inyuī mūrī ciana cia aameeraga ūhoro wa Ithe. 28 Nī ūndū ūcio Jesū ithe wanyu, Mūcukani, na mwendaga kūhingia akīmeera atīrī, “Mwarīkia kwambararia Mūrū merīrīria ma ithe wanyu. We aarī mūrīragani wa Mūndū-rī, nīguo mūkamenya ūrīa njugaga kuuma o kīambīrīria. Ndathīngataga ūhoro wa atī nīi nīi we, na atī gūtīrī ūndū njikaga ma, nīgūkorwo gūtīrī ūhoro wa ma thīnī wake. ndīrīte, no njaragia o ūrīa Baba andutīte. Rīrīa ekūheenania, aaragia rūthiomī rwake, 29 Nake ūrīa wandūmire arī hamwe na nīi; tondū we nī mūheenania, na nīwe ithe wa ndandīgīte ndī nyiki, nīgūkorwo hīndī ciothe maheeni. 45 No tondū njaragia ūhoro wa ma-rī, njikaga maūndū o marīa mamūkenagia.” 30 O mūtīnjītīkagia. 46 Nī kūrī mūndū ūmwe wanyu akīaragia-rī, andū aingī makīmwītīkia. 31 Nake ūngīonania atī ndī mwīhīa? Angīkorwo ndīrīria Jesū akīrīra Ayahudi arīa maamwītīkīte atīrī, ūhoro wa ma-rī, mūregaga kūnjītīkia nīkī? 47 “Mūngīrūmia ūrutani wakwa-rī, mūrī arutwo Ūrīa ūrī wa Ngai nīaiguaga ūrīa Ngai oigaga. akwa kūna. 32 Nī mūkaamenya ūhoro wa ma, Kīrīa kīgīragia mūmūīgue nī tondū mūtīrī a naguo ūhoro ūcio wa ma nī ūkaamkūūra.” 33 Ngai.” 48 Nao Ayahudi makīmūcookeria atīrī, Nao makīmūcookeria makīmwīra atīrī, “Ithūi “Githī tūtīrī na kīhotoo gīa kuuga atī wee ūrī tūrī a rūciaro rwa Iburahīmu, na tūtīrī twatuīka Mūsamaria na ūrī na ndaimono?” 49 Nake ngombo cia mūndū o na ū. Ūngīkiuga atīa atī Jesū akīmeera atīrī, “Nīi ndirī na ndaimono, nītūgakūūrwo?” 34 Nake Jesū akīmacookeria no nīndīrītīria ūgooci wakwa nīi mwene, no nī wīhagia nī ngombo ya mehia. 35 No rīrī, ngombo ti ya gūtūūra mūcīi nginya tene no mūriū wa mwene mūcīi nī wa gūtūūra mūcīi nginya tene. (aiōn g165) 36 Nī ūndū ūcio Mūrū wa Ngai angīkamkūūra-rī, nīmūgakūūrwo kūna. 37 Nīnjjūū mūrī a rūciaro rwa Iburahīmu, no nīmūhīrīrie kūnjūraga, tondū ūhoro wakwa ndūrī na ūikaro thīnī wanyu. 38 Nīi ndīramwīra maūndū marīa nyonete harī Baba, na inyuī mwīkaga maūndū marīa mūiguīte kuuma kūrī ithe wanyu.” 39 Nao makīmūcookeria atīrī, magīkua. Kaī ūrecīria we ūrī ū?” 54 Nake Jesū

akīmacookeria atīrī, “Ingīgooca-rī, kwīgooca gwakwa nī gwa tūhū. Baba, ūrīa muugaga ha?” Nake akīmeera atīrī, “Niī ndiūūū.” 13 atī nīwe Ngai wanyu nīwe ūngocithagia. Nao magītwara mündū ūcio warī mūtumumu 55 O na gūtuīka mūtimūūū, niī nīndimūūū. kūrī Afarisai. 14 Na rīrī, mūthenya ūcio Jesū Ingiuga atī ndimūūū, ingītuīka wa maheeni aaringirie ndoro na akīhingūra maitho ma ta inyuū, no nīndimūūū na nīnūmītie kiugo mündū ūcio warī wa Thabatū. 15 Niī ūndū ūcio gīake. 56 Ithe wanyu Iburahīmu nīakenaga atī Afarisai o nao makīmūūria ūrīa ahotete kuona. nīakona mūthenya wakwa; na nīawonire na Nake mündū ūcio akīmacookeria atīrī, “Aahakire agīcanjamūka.” 57 Nao Ayahudi makīmwīra ndoro maitho, na niī ndeethamba na rīu atīrī, “Wee o na ndūkinyītie mīaka mīrongo nīndīrona.” 16 Nao Afarisai amwe makiuga atīrī, ūtano, na ūkoiga atī nīwonete Iburahīmu!” 58 “Mündū ūyū ndoimīte kūrī Ngai, nīgūkorwo Nake Jesū akīmacookeria atīrī, “Ngūmwīra atīrī ndamenyāgīrīra Thabatū.” No arīa angī makīuria na ma, Iburahīmu atanaciarwo, Niī ndūire!” atīrī, “Mündū mwīhia ahota atīa kūringa ciama 59 Maigua ūguo makīoya mahiga mamūhūūre ta ici?” Niī ūndū ūcio makīamūkana. 17 Mūthianamo nyuguto, no Jesū akīthītha, akiuma kūu inī Afarisai acio makīhūgūkīra mündū ūcio warī mūtumumu, makīmūūria atīrī, “Wee ūkuuga atīa ha ūhoro wake? Nīwe araahingūrire maitho.” Nake mündū ūcio agīcookia atīrī, “Niī mūnabī.” 18 O na kūrī ūguo Ayahudi matīgana gwītikīa ūhoro wa mündū ūcio atī aarī mūtumumu na atī nīacookete kuona, nginya rīrī maatūmanīire acari ake. 19 Makīmooria atīrī, “Ūyū nī mwana wanyu? Ūyū nīwe mūroiga aaciarirwo arī mūtumumu? Rīu ahotete atīa kuona?” 20 Nao acari ake magīcookia atīrī, “Ithūi tūūū nī mwana witū na tūūū aaciarirwo arī mūtumumu. 21 No ūrīa ahotete kuona, kana ūrīa ūmūhingūrire maitho make, ithūi tūtūū. Mūüriei nī mūgīma, nīekwīyarīrīria.” 22 Aciari ake moigire ūguo nī ūndū wa gwītīgīra Ayahudi, nīgūkorwo Ayahudi nīmarīkītie gūtua atī mündū o wothe ūngiuga atī Jesū nīwe Kristū nīegūkio nja ya thunagogi. 23 Nīkīo acari ake moigire atīrī, “Niī mūgīma; mūüriei.” 24 Magīta mündū ūcio warī mūtumumu hīndī ya keerī. Makīmwīra atīrī, “Goocithia Ngai. Nītūūū mündū ūyū nī mwīhīa.” 25 Nake agīcookia atīrī, “Niī ndiūūū kana nī mwīhīa kana ti mwīhīa. No njūūū ūndū ūyū ūmwe; ndīraarī mūtumumu na rīu nīndīrona!” 26 Ningī makīmūūria atīrī, “Agwīkire atīa? Akūhingūrire maitho atīa?” 27 Nake akīmacookeria atīrī, “Nīndamwīra ūhoro o rīu na inyuū mūtinathikīrīria. Mūrenda kūigua rīngī nīkī? O na inyuū nīmūkwenda gūtuīka arutwo ake?” 28 Nao makīmūruma, makīmwīra atīrī, “Wee ūrī mūrutwo wa mündū ūyū! Ithūi

9 Na rīrīa aathīiaga na njīra-rī, akīona mündū waciārītwo arī mūtumumu. 2 Nao arutwo ake makīmūūria atīrī, “Rabii, nūū wehirie, nī mündū ūyū kana nī acari ake, nīgeetha aciarwo arī mūtumumu?” 3 Nake Jesū akiuga atīrī, “Ti mündū ūyū kana acari ake mehirie. No ūndū ūyū wekīkire nīgeetha wīra wa Ngai wonanio mūtūrīre-inī wake. 4 Rīrīa rīothe arī mūthenya-rī, no nginya tūrute wīra wa ūrīa wandūmire. Ūtukū nītūrooka rīrīa gūtarī mündū ūngīhota kūruta wīra. 5 Rīrīa nīdī gūkū thī, nī niī ūtheri wa thī.” 6 Na aarīkīa kuuga ūguo, agītua mata thī, akīringia ndoro na mata macio, na akīmīhaka mündū ūcio maitho. 7 Akīmwīra atīrī, “Thī ūgethambe Karia-inī ga Siloamu” (narīo rītīwa Siloamu nī kuuga Gūtūmwo.) Niī ūndū ūcio mündū ūcio agīthī na agīthamba, na agītūka mūcīi akīonaga. 8 Nao andū a itūūra rīake na arīa maamuonete mbere ūyo akīhooya ūteithio makīurania atīrī, “Gīthī mündū ūyū ti ūrīa ūraikaraga thī ahooyage ūteithio?” 9 Andū amwe makiuga atī aarī we. Nao arīa angī makiuga atīrī, “Aca, no kūhaana amūhaana.” Nowe agīkīrīria kuuga atīrī, “Niī niī mündū ūcio.” 10 Nao makīmūūria atīrī, “Maitho maku makīhingūkire atīa?” 11 Nake akīmacookeria atīrī, “Mündū ūrīa metaga Jesū nīwe ūringirie ndoro aahaka maitho, anjīra thīi nīgeethambe Karia-inī ga Siloamu. Niī ūndū ūcio ndathīi na ndeethamba, na ndahota kuona.”

tūrī arutwo a Musa! 29 Ithuī nītūū atī Ngai matiigana gūtaūkīrwo nī ūrīa aameeraga. 7 Nī nīnāriirie Musa, no ha ūhoro wa mündū ūyū- ūndū ūcio Jesū akiuga o rīngī atīrī, “Ngūmwīra rī, tūtūū o na kūrīa oimīte.” 30 Nake mündū atīrī na ma, Nī nī nī kīhingo kīa ng’ondū. 8 ūcio akīmacookeria atīrī, “Kaī ūcio nī ūrirī-rī! Arīa othe mookire mbere yakwa maarī aici na Inyuī mūtiūū kūrīa oimīte, na nīwe ūūhingūrire atunyani, no ng’ondū itiigana kūmathikīrīria. 9 maitho. 31 Nītūū atī Ngai ndathikagīrīria andū Niī nī nī kīhingo; ūrīa wothe ūtoonyagīra harī ehia. Athikagīrīria mündū ūrīa ūrī na ūngai nī nīakahonoka. Agaatoonyaga na akoima, na na ūrīa wīkaga wendi wake. 32 Gūtīrī mündū onage gīa kūrīa. 10 Mūici okaga tu nīgeetha ūrī waigua ūhoro wa mündū ūhingūrītwo aiye, na orage, na anange; nī nījūkīte nīguo maitho aciarītwo arī mūtumumu. (aiōn g165) 33 magīe na muoyo, na magīe naguo kūna. 11 Korwo mündū ūyū ndoimīte kūrī Ngai ndarī “Nī nī nī mūrīithi ūrīa mwega. Mūrīithi ūndū angīhota gwika.” 34 Igūrū rīa ūhoro ūcio ūrīa mwega arutaga muoyo wake nī ūndū magīcokkie atīrī, “Wee waciariwo ūrī na mehia. wa ng’ondū. 12 Mūrīithi wa mūcaara tiwe Ūngīkīgeria atīa gūtūrūta!” Nao makīmūkania mūrīithi ūrīa mwene ng’ondū. Nī ūndū ūcio na kūu nja. 35 Jesū nīaiguire atī nīmaikītie rīrīa ona njūū iğīuka, atiganagīria ng’ondū, mündū ūcio nja, na rīrīa aamuonire akīmūuria akoora. Hīndī īyo nayo njūū īgatharīkīra rūrūrū, atīrī, “Wee nīwītīkītie Mūrū wa Mündū?” 36 īkarūhurunja. 13 Mündū ūcio oraga tondū we Nake mündū ūcio akīmūuria atīrī, “Mūthuuri nī wa kwandīkwo, na ndarūmbūyanagia na ūyū, ūcio nīwe ū? Njīrīa, nīgeetha ndīmītīkīie.” ūhoro wa ng’ondū. 14 “Nī nī nī mūrīithi ūrīa 37 Nake Jesū akiuga atīrī, “Rīu nīūmuonete; mwega; nīnjūū ng’ondū ciakwa, nacio ng’ondū nīwe ūyū ūraaria nawe.” 38 Nake mündū ciakwa nīcīnjūū, 15 o ta ūrīa Baba anjūū, na nī ūcio akiuga atīrī, “Mwathani, nīndetīkīia,” na ngamenya Baba, na nīndutīte muoyo wakwa akīmūthathaiya. 39 Ningī Jesū akiuga atīrī, nī ūndū wa ng’ondū. 16 Ndī na ng’ondū ingī “Njūkīte gūkū thī nī ūndū wa gūtūanīra ciira, irīa itarī cīa gīcegū gīkī. No nginya o nacio nīgeetha arīa atumumu mahote kuona, nao ndīcirehe. O nacio nīigathikīrīria mūgambo arīa monaga matuīke atumumu.” 40 Afarisai wakwa, na gūgaakorwo na rūrūrū rūmwe, na amwe arīa maarī nake makīigua akiuga ūguo, mūrīithi ūmwe. 17 Gītūmi kīa Baba kūnyenda nī nao makīmūuria atīrī, “Atī atīa? O na ithuī tūrī ūndū nīndutīte muoyo wakwa nīgeetha njooke atumumu?” 41 Nake Jesū akīmacookeria atīrī, ndīwoe rīngī. 18 Gūtīrī mündū ūngīndunya “Mūngīrī atumumu-rī, mūtingīrī na mehia; no guo, no nī ūngūrūta na kwīyendera. Ndī na rīu tondū muugaga atī nīmuonaga-rī, mūgūikara ūhoti wa kūrūrūta, o na ūhoti wa kūwoya rīngī. o na wīhīa wanyu.”

10 “Ngūmwīra atīrī na ma, mündū ūrīa ūtatoonyaga gīcegū kīa ng’ondū agereire kīhingo-inī, no akahaicīra handū hangī-rī, ūcio nī mūici na nī mūtunyani. 2 Mündū ūrīa ūtotoonyaga na kīhingo nīwe mūrīithi wa ng’ondū ciakwe. 3 Mūrangīrī nīamūhingūragīra kīhingo, nacio ng’ondū nīthikagīrīria mūgambo wake. Eetaga ng’ondū ciakwe na marītīwa, na agaciumagaria. 4 Aarīkīa kuumia irīa irī ciakwe ciotē-rī, acitongoragīa, nacio ng’ondū ciakwe ikamūrūmīrīra, tondū nīciūū mūgambo wake. 5 No itirī hīndī ingīrūmīrīra mūgeni; ūrīa kūrī nī atī nīkūmūrīra, tondū itiūī mūgambo wa mūgeni.” 6 Jesū aahūthīrīre ngerekano īyo, no

matiigana gūtaūkīrwo nī ūrīa aameeraga. 7 Nī nīnāriirie Musa, no ha ūhoro wa mündū ūyū- ūndū ūcio Jesū akiuga o rīngī atīrī, “Ngūmwīra rī, tūtūū o na kūrīa oimīte.” 30 Nake mündū atīrī na ma, Nī nī nī kīhingo; ūrīa wothe ūtotoonyagīra harī ehia. Athikagīrīria mündū ūrīa ūrī na ūngai nī nīakahonoka. Agaatoonyaga na akoima, na na ūrīa wīkaga wendi wake. 32 Gūtīrī mündū onage gīa kūrīa. 10 Mūici okaga tu nīgeetha ūrī waigua ūhoro wa mündū ūhingūrītwo aiye, na orage, na anange; nī nījūkīte nīguo maitho aciarītwo arī mūtumumu. (aiōn g165) 33 magīe na muoyo, na magīe naguo kūna. 11 Korwo mündū ūyū ndoimīte kūrī Ngai ndarī “Nī nī nī mūrīithi ūrīa mwega. Mūrīithi ūndū angīhota gwika.” 34 Igūrū rīa ūhoro ūcio ūrīa mwega arutaga muoyo wake nī ūndū magīcokkie atīrī, “Wee waciariwo ūrī na mehia. wa ng’ondū. 12 Mūrīithi wa mūcaara tiwe Ūngīkīgeria atīa gūtūrūta!” Nao makīmūkania mūrīithi ūrīa mwene ng’ondū. Nī ūndū ūcio na kūu nja. 35 Jesū nīaiguire atī nīmaikītie rīrīa ona njūū iğīuka, atiganagīria ng’ondū, mündū ūcio nja, na rīrīa aamuonire akīmūuria akoora. Hīndī īyo nayo njūū īgatharīkīra rūrūrū, atīrī, “Wee nīwītīkītie Mūrū wa Mündū?” 36 īkarūhurunja. 13 Mündū ūcio oraga tondū we Nake mündū ūcio akīmūuria atīrī, “Mūthuuri nī wa kwandīkwo, na ndarūmbūyanagia na ūyū, ūcio nīwe ū? Njīrīa, nīgeetha ndīmītīkīie.” ūhoro wa ng’ondū. 14 “Nī nī nī mūrīithi ūrīa 37 Nake Jesū akiuga atīrī, “Rīu nīūmuonete; mwega; nīnjūū ng’ondū ciakwa, nacio ng’ondū nīwe ūyū ūraaria nawe.” 38 Nake mündū ciakwa nīcīnjūū, 15 o ta ūrīa Baba anjūū, na nī ūcio akiuga atīrī, “Mwathani, nīndetīkīia,” na ngamenya Baba, na nīndutīte muoyo wakwa akīmūthathaiya. 39 Ningī Jesū akiuga atīrī, nī ūndū wa ng’ondū. 16 Ndī na ng’ondū ingī “Njūkīte gūkū thī nī ūndū wa gūtūanīra ciira, irīa itarī cīa gīcegū gīkī. No nginya o nacio nīgeetha arīa atumumu mahote kuona, nao ndīcirehe. O nacio nīigathikīrīria mūgambo arīa monaga matuīke atumumu.” 40 Afarisai wakwa, na gūgaakorwo na rūrūrū rūmwe, na amwe arīa maarī nake makīigua akiuga ūguo, mūrīithi ūmwe. 17 Gītūmi kīa Baba kūnyenda nī nao makīmūuria atīrī, “Atī atīa? O na ithuī tūrī ūndū nīndutīte muoyo wakwa nīgeetha njooke atumumu?” 41 Nake Jesū akīmacookeria atīrī, ndīwoe rīngī. 18 Gūtīrī mündū ūngīndunya “Mūngīrī atumumu-rī, mūtingīrī na mehia; no guo, no nī ūngūrūta na kwīyendera. Ndī na rīu tondū muugaga atī nīmuonaga-rī, mūgūikara ūhoti wa kūrūrūta, o na ūhoti wa kūwoya rīngī. o na wīhīa wanyu.”

Watħo ūyū ndaamūkīrīre kuuma kūrī Baba.” 19 Maigua ciugo icio, Ayahudi makīamūkana o rīngī. 20 Aingī ao makiuga atīrī, “Mündū ūyū arī na ndaimono na akagūrūka. Mūkūmūthikīrīria nīkī?” 21 No angī makiuga atīrī, “Ino ti māriyo ya mündū ūrī na ndaimono. Ndaimono no īħingūre maitho ma mūtumumu?” 22 Ningī gūkīgīa na ġīathī gīa Kwamūrwo kūu Jerusalemu. Kwarī kīmera kīa heho, 23 nake Jesū aarī hekarū-inī agīceraceera gīthaku-inī gīa Solomoni. 24 Nao Ayahudi makīmūrigīcīria makīmūwīra atīrī, “Ūgūtūū ūtūigīte na nganja nginya rī? Angīkorwo nīwe Kristū-rī, twīre ūtekūhitha.” 25 Nake Jesū akīmacookeria atīrī, “Nīndīmūrīrīte, no mūtiitīkagia. Ciama irīa ningaga na rītīwa rīa

Baba n̄cinjaraḡir̄ia, 26 no inyū m̄utiitikagia Lazaro ūcio war̄i m̄ur̄aru. 3 N̄i ūndū ūcio aar̄i tondū m̄utir̄ nḡondu ciakwa. 27 Nḡondu ciakwa acio a nyina magit̄uman̄ira Jes̄u akeerwo at̄ir̄, n̄ithikaḡir̄ia m̄ugambo wakwa; n̄indiciī, “Mwathani, ūria wendete n̄imur̄aru.” 4 R̄ir̄a nacio n̄icinum̄aḡir̄ia. 28 N̄indiciheaga muoyo Jes̄u aiguire ūhorō ūcio, akiuga at̄ir̄, “Ndware īno wa tene na tene, na ḡutir̄ h̄ind̄ ikoora; ḡutir̄ ndikur̄īk̄ir̄ia na ḡikuū. Aca, n̄i ya k̄ogocithia m̄undū o na ūmwe ūnḡicigutha kuuma moko-in̄ makwa. (aīon g165, aīonios g166) 29 Baba ūria 5 Jes̄u niendete Maritha na mwar̄i wa nyina, o na waheire cio, n̄i m̄unene k̄ur̄i othe; ḡutir̄ m̄undū Lazaro. 6 No o na thuutha wa k̄uigua at̄i Lazaro ūnḡicigutha kuuma moko-in̄ ma Baba. 30 N̄i na aar̄i m̄ur̄aru-r̄i, aikarire k̄uu aar̄i m̄ithenya Baba t̄uri ūmwe.” 31 O r̄inḡi Ayahudi mak̄oya ūnḡi ūri. 7 Aḡicooka ak̄ira arutwo ake at̄ir̄, mahiga n̄iguo mamuhūure namo nyuguto, “N̄it̄ucookei Judea.” 8 Nao mak̄imw̄ira at̄ir̄, “No 32 nake Jes̄u ak̄imeera at̄ir̄, “N̄ind̄muonetie ūri Rabii, o r̄iu ica ikuh̄i Ayahudi marageragia ciama nyinḡi nene kuuma k̄ur̄i Baba. N̄i k̄ama ḡukuhūura na mahiga nyuguto, na r̄iu ūrenda k̄ir̄i k̄iocio m̄urenda k̄uuhūr̄ia na mahiga ḡuicooka kuo?” 9 Nake Jes̄u ak̄imacookeria at̄ir̄, nyuguto?” 33 Nao Ayahudi mak̄imūcookeria “Gith̄i m̄uthenya ti wa mathaa ik̄umi na meeri? at̄ir̄, “Tūtirakuhūura na mahiga nyuguto n̄i M̄undū ūria ūthiaga m̄uthenya ndanḡih̄ingwo, ūndū wa o na k̄imwe ḡiocio, no n̄i ūndū wa n̄igukorwo onaga na ūtheri wa ḡukū th̄i. 10 k̄uruma Ngai, tondū w̄ituīte Ngai na wee ūri o Ah̄ingagwo ūri eḡuthiī ūtukū, n̄i ūndū ndar̄i m̄undū.” 34 Nake Jes̄u ak̄imacookeria at̄ir̄, “Gith̄i na ūtheri.” 11 Aarikia kuuga ūguo, aḡicooka ḡutiandik̄itwo Watho-in̄ wanyu at̄ir̄, ‘N̄doigire ak̄imeera at̄ir̄, “M̄urata wit̄u Lazaro n̄iakomete; inyū m̄ur̄i ngai?’ 35 Anḡikorwo aametire ‘ngai’, o no n̄inḡuthiī k̄uu ngamūuk̄ir̄ie.” 12 Arutwo ake acio kiugo k̄ia Ngai ḡiokire k̄ur̄i o, (na Maandiko mak̄imūcookeria at̄ir̄, “Mwathani, akorwo n̄i matheru matinḡaga k̄uhingio) 36 ī m̄undū ūria ḡukoma akomete-r̄i, n̄iekūhona.” 13 Jes̄u aaragia Baba aamūrire ar̄i wake k̄una na ak̄imütüma ūhorō wa ḡikuū ḡiake, no arutwo ake meciiragia ḡukū th̄i, ūhorō wake n̄i at̄ia? M̄uraḡithitanga aaragia ūhorō wa toro wa ndūire. 14 N̄i ūndū n̄i k̄i at̄i n̄indaruma Ngai tondū n̄indoiga, ‘Nd̄ ūcio ak̄imeera na nj̄ira ūḡuitauka, at̄ir̄, “Lazaro M̄ur̄i wa Ngai?” 37 Inḡiaga gw̄ika ūria Baba n̄imukū, 15 no n̄i ūndū wanyu n̄ingenete ekaga m̄utikanj̄itikie. 38 No o na inḡika ūria n̄igukorwo ndiraari kuo, n̄igeetha mw̄it̄ikie. ekaga-r̄i, o na ḡutuika m̄utinj̄itik̄tie, it̄ikiai No ūri, n̄it̄uthiī k̄ur̄i we.” 16 Nake Toma (ūria ciama icio, n̄iguo m̄umenye na m̄utaūk̄irwo wetagwo Wa-mahatha) ak̄ira arutwo ar̄ia anḡi at̄i Baba ar̄i th̄iin̄ wakwa, na n̄i nd̄ ūthiin̄ wa at̄ir̄, “N̄it̄uthiī o na ithuī, t̄ugakuan̄re nake.” Baba.” 39 Na o r̄inḡi mak̄igeria k̄umūnyiita, nowe 17 Jes̄u aakinya-r̄i, aḡikora Lazaro n̄iāniin̄ite ak̄iīhonokia kuuma moko-in̄ mao. 40 Ninḡi Jes̄u m̄ithenya īna ūthiin̄ wa mb̄ir̄ia. 18 Na ūri, it̄ūura aḡicooka m̄ur̄imo ūri ūnḡi wa Jorodani, haria ūria Bethania r̄itiakinytie kilomita ithat̄u kuuma Johana aabatithanaḡir̄ia matukū-in̄ ma mbere. Jerusalemu, 19 nao Ayahudi ainḡi n̄imok̄ite k̄uu Agiikara k̄uu, 41 nao andū ainḡi maḡiūka k̄ur̄i kwa Maritha na Mariamu k̄umomir̄iria n̄i ūndū we. Nao makiuga at̄ir̄, “O na ḡutuika Johana wa ḡukuīrwo n̄i m̄ur̄i wa nyina wao. 20 R̄ir̄a ndar̄i k̄ama aaringire, ūhorō ūria wothe Johana Maritha aiguire at̄i Jes̄u n̄iarooka, akiuma, aḡithiī oigire ūkonii m̄undū ūyū war̄i wa ma.” 42 Na k̄umūtūnga, no Mariamu aḡikara k̄uu m̄uciī. 21 andū ainḡi a k̄uu maḡiūtikia Jes̄u. 22 Maritha ak̄ira Jes̄u at̄ir̄, “Mwathani ūnḡiraar̄i ḡukū-r̄i, m̄ur̄i wa maitū ndanḡirakuire. 23 Nake Jes̄u ak̄imw̄ira at̄ir̄, ūri, n̄injūū at̄i o na r̄iu Ngai n̄eguk̄uhē o k̄ir̄a ḡiothe ūnḡihooya.” 24 Nake Jes̄u ak̄imūcookeria at̄ir̄, “M̄ur̄i wa maitūguo n̄iekūriūka.” Nake Maritha ak̄imūcookeria at̄ir̄, 25 Nake n̄injūū n̄iākariūka h̄ind̄ ya iriūk̄iro m̄uthenya wa m̄uthia.”

11 Na ūri, kwar̄i na m̄undū wetagwo Lazaro, nake aar̄i m̄ur̄aru. Aar̄i wa Bethania, it̄ūura ūria Mariamu na mwar̄i wa nyina Maritha. 2 Mariamu ūyū nowe wait̄ir̄irie Mwathani maguta manungi wega na ak̄imūgiria nyar̄ir̄i na njuūr̄i yake, na aar̄i mwar̄i wa nyina na

Jesū akīmwīra atīrī, “Niī nī nī kūriūka na nī nī mūnene, akiuga atīrī, “Lazaro, uma!” 44 Nake muoyo. Nake ūria wothe ūnjītīkītie, o na aakua, mūndū ūcio warī mūkuū akiuma, ohetwo nīagatūura muoyo; 26 nake ūria wothe ūtūuraga na ndaamī cia gatani moko na magūrū, na muoyo na nīanjītīkītie, ndarī hīndī agaakua. akarigičīrio taama ūthiū. Jesū akīmeera atīrī, Wee nīwītīkītie ūguo?” (aiōn g165) 27 Nake Maritha “Muohorei mataama macio ma mbīrīra, mūreke akīmwīra atīrī, “Tī Mwathani, nīnjītīkītie atī athīi.” 45 Nī ūndū ūcio Ayahudi aingī arīa mokīte wee nīwe Kristū, Mūrū wa Ngai, ūria wīrītwo gūceerera Mariamu, moona ūria Jesū eekire, nīagooka gūkū thī.” 28 Nake aarīkia kuuga makīmītīkīa. 46 No amwe ao magīthīi kūrī ūguo, agīcooka agīthīi agīta mwarī wa nyina Afarisai, makīmeera ūria Jesū ekīte. 47 Hīndī Mariamu keeheri-inī, akīmwīra atīrī, “Mūrutani īyo athīnjīri-Ngai arīa anene hamwe na Afarisai arī gūkū na nīarakuūria.” 29 Rīrīa Mariamu magīta Kīama. Makīurania atīrī, “Nī kīi tūreka? aiguire ūguo, akīrūgama na ihenya agīthīi kūrī Onei ūria mūndū ūyū araringa ciama nyīngī. we. 30 Na hīndī īyo Jesū ndaakoretwo atoonyete 48 Twareka athīi na mbere ūguo, andū othe itūura, no aarī o harīa Maritha aamūtūngīte. nīmekūmītīkīa, nao Aroma moke meyoere 31 Rīrīa Ayahudi acio maarī na Mariamu hekarū iitū, o na rūrīri rwtū.” 49 Hīndī īyo ūmwe kūu nyūmba makīmūmīrīria monire ūria wao wetagwo Kaifa, ūria warī mūthīnjīri-Ngai okīra na ihenya oimīte njā, makīmūrīmīrīra, mūnene mwaka ūcio, akiuga atīrī, “Inyū mūtiūrī magīciiria atī aathīiaga mbīrīra-inī akarīrīre ūndū mūū o na atīa! 50 Inyū mūtiūrī atī nī ho. 32 Hīndī ūria Mariamu aakinyire harīa kaba mūndū ūmwe akue nī ūndū wa kīrīndī, Jesū aarī na akīmuona, akīgūa thī magūrū-inī handū ha rūrīri ruothē rūthīre.” 51 Ūndū ūcio make, akīmwīra atīrī, “Mwathani, ūngīraarī ndaaririe etaarīte we mwene, no aarathire ūguo gūkū, mūrū wa maitū ndangīrakuire.” 33 arī ta mūthīnjīri-Ngai mūnene wa mwaka ūcio, Hīndī ūria Jesū aamuonire akīrīra, na Ayahudi atī Jesū nīagakuūra rūrīri rwa Ayahudi, 52 na to arīa mokīte hamwe nake o nao makīrīra-rī, rūrīri rūu rwiki, no o na ningī akue nī ūndū agīcaaya mūno roho-inī thīnī na agītangīka wa ciana cia Ngai iria ciahurunjūkīte, nīgeetha ngoro. 34 Akīmooria atīrī, “Mūmūigīte ha?” acicookanīrīrie atūme itūke kīndū kīmwe. 53 nī Nao makīmūcookeria atīrī, “Mwathani, ūka ūndū ūcio kuuma mūthenya ūcio magīciirīra wone.” 35 Jesū akīrīra. 36 Nao Ayahudi makiuga kūmūūraga. 54 Nī ūndū ūcio Jesū ndaacockire atīrī, “Onei ūria aramwendetel!” 37 No amwe gūthīi akītonithanagia kūrī Ayahudi. Handū ha ao makīurania atīrī, “Mūndū ūyū ūrahingūrīre ūguo, akīehera agīthīi kūndū kwarī hakuhī na mūtumumu maitho-rī, ndangīrahōtire kūgiria werū, gatūura geetagwo Efiraimu, agīkara kuo akue?” 38 Nake Jesū, o rīngī aacaīte mūno, na arutwo ake. 55 Na rīrīa Bathaka ya Ayahudi agīthīi mbīrīra-inī. Mbīrīra īyo yarī ngurunga yakuhīrīrie, andū aingī makīambata kuuma na yahingītwo na ihiga. 39 Nake Jesū akīmeera matūūra-inī, magīthīi Jerusalemu nī ūndū wa atīrī, “Eheriai ihiga.” No Maritha, mwarī wa igongona rīa gwītheria Bathaka itanakinya. nyina na mūndū ūcio wakuīte, akīmwīra atīrī, 56 Andū acio magīkara magīcaragia Jesū, na “Mwathani, rīu nīmūnunu nī ūndū nīanīiñte rīrīa maarūngīi nja ya hekarū, makīurania mīthenya ūna ho.” 40 Nake Jesū akīmwīra atīrī, atīrī, “Mūgwīciiria atīa? Kaī hihi ategūuka “Gīthī ndikwīrīre atī wetīkia nīukuona riiri wa Gīthī-inī?” 57 No athīnjīri-Ngai arīa anene na Ngai?” 41 Nī ūndū ūcio makīehera ihiga. Jesū Afarisai nīmarutīte watho atī mūndū o wothe agīcooka agītīira maitho, akiuga atīrī, “Baba, ūngīlamenyire harīa Jesū aarī, amarehere ūhoro nīndagūcookeria ngaatho nī ūndū nīünjiguaga. nīgeetha mamūnyiite.

42 Nīnjuū atī nīünjiguaga hīndī ciothe, no ndoiga ūguo nī ūndū wa andū aya marūgamīte haha, nīguo metīkie atī nīwe wandūmire.” 43 Jesū aarīkia kuuga ūguo, akīanīrīra na mūgambo

12 Mīthenya itandatū mbere ya Gīthī kīa Bathaka gūkīnya, Jesū agīthīi Bethania, kūrīa Lazaro ūria aariūkītie aatūūraga. 2 Nī kwarugirwo irio cia hwaī-inī nī ūndū wa

Jesū. Maritha nīwe watungataga, nake Lazaro ūcio. 18 Andū aingī magīuka gütunga Jesū aarī ūmwe wa arīa maikarīte metha-inī na nī ūndū nīmaiguīte atī nīaringīte kīama kīu. Jesū. 3 Nake Mariamu akīoya cuba ya maguta 19 Nī ūndū ūcio Afarisai makīrana atīrī, “Ta manungi wega na ma goro mūno, akīhaka kīonei tūtirī ūndū tūreeka. Onei ūrīa andū Jesū magūrū, agīcooka akīmūgiria na njuūrī othe mamūrūmīrire!” 20 Na rīrī, nī kwarī yake. Nayo nyūmba ikīiyūra mūtarariko mwega na Ayunani gatagatī-inī ka arīa maathiīte wa maguta macio. 4 No mūrutwo ūmwe wa gūthathaiya Ngai Giathī-inī kīu. 21 Nao magīuka Jesū wetagwo Judasi Isikariota, ūrīa wacookire kūrī Filipu, ūrīa woimīte itūura rīa Bethsaida kūmūkunyanīra, akīregana na ūndū ūcio, akiuga kūu Galili, marī na ihooya, makīmwira atīrī, atīrī, 5 “Nīkī kīragiririe maguta macio mendio “Mūthuuri ūyū, no twende kuona Jesū.” 22 na mbeeca icio iheo athīnni? Nīmaraiganīte Nake Filipu agīthī akīira Anderea ūhoro ūcio, mūcaara wa mwaka mūgima.” 6 Ndoigire ūguo nao eerī magīthī makīra Jesū. 23 Nake Jesū nī ūndū wa gūcaīra athīnni, no oigire ūguo nī akīmacookeria atīrī, “Ihindā nīrīkinyu Mūrū ūndū aarī mūici, tondū nīwe wakuuaga mūhuko wa Mūndū agoocithio. 24 Ngūmwīra atīrī na wa mbeeca, na nīaiyaga imwe akahūthīra we ma, tiga hīndī ya ngano yambire kūgūa tīrī-inī mwene. 7 Nake Jesū agīcookia atīrī, “Tiganai ikue-rī, itūuraga ūrī iiki. No īngīkua, nīciaraga nake, arraigīte maguta macio nī ūndū wa maciaro maingī. 25 Mūndū ūrīa wendete muoyo mūthenya ūrīa ngaathikwo. 8 Athīnni mūrī wake nīakoorwo nīguo, na mūndū ūrīa ūthūire nao hīndī ciothe, no nī mūtīrikoragwo na muoyo wake arī gūkū thī, nīakaūtūuria nginya nī hīndī ciothe.” 9 Ihinda-inī o rīu gīkundi muoyo wa tene na tene. (aiōnios g166) 26 Ūrīa kīnene kīa Ayahudi gīkīmenya atī Jesū aarī wothe ūndungatagīra no nginya anūmīrire, kūu na gīgīuka, na gītiokire nī ūndū wa Jesū nīgeetha harī ndī o nayo ndungata yakwa tu, no ningī nīgeetha kīone o na Lazaro ūcio īgaakorwo ho. Ūrīa ūndungatagīra-rī, nake Baba aariūkītie kuuma kūrī arīa akuū. 10 Nī ūndū nīarīmūtīaga. 27 “Rīu ngoro yakwa nīratangīka, ūcio athīnjīri-Ngai arīa anene magīthugunda na nī ngūkiuga atīa? Njuge, ‘Baba honokia harī kūrīraga Lazaro o nake, 11 nīgūkorwo nī ūndū ihinda rīrī?’ Aca, gītūmi gīkī nīkīo gītūmīte wake Ayahudi aingī nīmathīiaga kūrī Jesū na nginyie ihinda rīrī. 28 Baba, goocithia rītīwa makamwītīkia. 12 Mūthenya ūcio ūngī andū rīakul!” Hīndī īyo mūgambo ūkiuma igūrū ūkiuga aingī arīa mokīte nī ūndū wa Giathī kīu makīigua atīrī, “Nīndīrīgoocithīte na no ngūrīgoocithīa atī Jesū aarī njīra-inī agīthīi Jerusalemu. 13 o rīngī.” 29 Nakīo gīkundi kīa andū kīrīa kīarī Magīkuua mīkīndū, magīthīi namo kūmūtūnga, ho na gīkīigua ūguo, gīkiuga atī mūgambo ūcio makīanagīrīra atīrī, “Hosanal!” “Kūrathimwo-rī, nīwarurumaga; nao arīa angī makiuga atī nī nī mūndū ūrīa ūgūuka na rītīwa rīa Mwathani!” mūraika wamwarīria. 30 Nake Jesū akīmeera “Kūrathimwo-rī, nī Mūthamaki wa Isiraeli!” 14 atīrī, “Mūgambo ūcio ndūnaaria nī ūndū wakwa, Nake Jesū akīona njaū ya ndigiri, akīmīkarīra, no waria nī ūndū wanyu. 31 Hīndī nī nginyu o ta ūrīa kwandīkitwo atīrī, 15 “Tiga gwītīgīra, thī īno itūrīwo ciira; nake mūnene wa thī īno wee Mwarī wa Zayuni; ta rora, mūthamaki nīekūingatwo. 32 No nī ndaarīkia kūhaicio waku nīarooka, aikarīire njaū ya ndigiri.” igūrū kuuma thī, nīngaguucīrīria andū othe harī 16 Arutwo ake matiambīte gūtaūkīrīro nī nīi.” 33 Oigire ūguo nīgeetha onanie gīkuū kīrīa gītūmi kīa maūndū macio. No Jesū aarīkia agaakua. 34 Gīkundi kīu gīkiuga atīrī, “Nītūgiūte kūgoocithio nīguo maataūkīrīro atī maūndū kuuma Watho-inī atī Kristū egūtūūra tene na macio maandīktwo nī ūndū wake, na atī tene, nī ūndū ūcio-rī, nī atīa ūguo woiga atī ūguo noguo maamwīkīte. 17 Nakīo gīkundi kīa ‘Mūrū wa Mūndū no nginya ahaicio igūrū?’ andū kīrīa kīarī nake rīrīa eetire Lazaro oime ūcio ‘Mūrū wa Mūndū’ nūū?” (aiōn g165) 35 mbīrīra-inī na akīmūrīkia kuuma kūrī arīa Nake Jesū akīmeera atīrī, “Nīmūgūkorwo na akuū gīgīthīi na mbere kūmemerekia ūhoro ūtheri ihinda rīngī inini. Thiiagai rīrīa mūrī

na ūtheri, nduma ītanamūtumanīra. Mündū nīriakinyīte. Na tondū nīendete arīa maarī ake ūrīa ūthiiaga na nduma ndamenyaga kūrīa gūkū thī, akīmoonia ūrīa aamendete nginya arathīi. 36 Mwīhokagei ūtheri hīndī ūrīa mūrī kīrkīrīro. 2 Na rīrīa maariīaga irio cia hwaīnaguo, nīgeetha mūtuīke ciana cia ūtheri.” inī, Mūcukani nīarīktie gwīkīra ngoro-inī ya Nake Jesū aarīkia kwaria, akīmehitha, agīthīira. Judasi Isikariota, mūrū wa Simoni, meciiria ma 37 O na thuutha wa Jesū kūringa ciama icio gūkunyanīra Jesū, 3 Jesū nīamenyete atī Ithe ciothe makīonaga-rī, matiigana kūmwītikia. 38 nīamūheete ūhoti wa maīndū mothe, na atī Ūndū ūcio warī wa kūhingia kiugo kīa Isaia oimīte kūrī Ngai, na acookaga kūrī o Ngai; 4 nī ūrīa mūnabii kīrīa kīrīragia atīrī: “Mwathani, ūndū ūcio Jesū agīkīra, akiuma hau maariīagīra, nūnū wītīktie ūhoro witū, nakuo guoko kwa akīruta nguo yake ya igūrū, akīoya taurū, akīnoha Mwathani kūgūrīrīro ū?” 39 Nī ūndū ūcio njohero. 5 Thuutha wa ūguo, agītīrīra maaī matingītikirie, nī tondū Isaia nīoigīte handū kīraī-inī na akīambīrīria gūthambīa arutwo hangī atīrī: 40 “Nīamatuīte atumumu, na ake nyarīrī, akīmagiragia na taurū ūyo eyohete akoomia ngoro ciao, nīgeetha matikoone na njohero. 6 Na aakinya harī Simoni Petero, maitho mao, kana mataūkīrwo ngoro-inī ciao, Petero akīmūuria atīrī, “Hī, Mwathani, wee nīwe o na kana magarūrūke, na nīi ndīmahonie.” ūgūthambīa nyarīrī?” 7 Jesū akīmūcookeria 41 Isaia oigire ūguo nī ūndū nīooneete riiri atīrī, “Ndūngīmenya ūrīa ndīreka rīu, no wa Jesū, na akīaria ūhoro wake. 42 No o thuutha-inī nīrūmenya.” 8 Petero akīmwīra na gūtīrī o ūguo, aingī o na gatagatī ka atīrī, “Aca, wee ndūrī hīndī ūngīthambīa atongoria a Ayahudi nīmamwītikirie. No nī nyarīrī ciakwa.” Jesū akīmūcookeria atīrī, ūndū wa Afarisai, matingīoimbūrīre witīkio “Itangīgūthambīa, ndūngīgīa ngwatanīro na wao nī gwītīgīra matikaingatwo thunagogi; 43 nīi” (aiōn g165) 9 Simoni Petero akīmūcookeria nīgūkorwo nīmendete kūgoocwo nī andū gūkīra atīrī, “Mwathani, ndūgaathambīe o nyarīrī kūgoocwo nī Ngai. 44 Jesū agīcooka akīanīrīra ciiki, no gūtīhambīe moko o na mūtwe!” 10 na mūgambo mūnene, akiuga atīrī, “Mündū Jesū akīmūcookeria atīrī, “Mündū wīthambīte ūrīa ūnjītīktie, to nīi nyiki etīktie, no etīktie mwīrī abatairio nī gwīthambīa o nyarīrī ciiki; o na ūrīa wandūmire. 45 Hīndī ūrīa mündū mwīrī wake wothe nī mūtheru. Na inyū mūrī ūcio andora, onaga ūrīa wandūmire. 46 Niī atheru, o na gūtīka ti inyuothē.” 11 Nīgūkorwo njūkīte gūkū thī ndī ūtheri, nīgeetha gūtīkagīe nīamenyete ūrīa ūkaamūkunyanīra, na nīkī o na ūmwe ūnjītīktie ūngīkara nduma-inī. oigire atī ti othe maarī atheru. 12 Aarīka 47 “Ha ūhoro wa mündū ūrīa ūiguaga ūhoro kūmathambīa nyarīrī, akīhumba nguo yake ya wakwa no akaaga kūhingia, ndikūmūtuīra ciira; igūrū, na agīcooka harīa aikārīte. Akīmooria nīgūkorwo ndiokire gūtūīra andū a thī ciira, atīrī, “Nīmwataūkīrwo nī ūguo ndamwīka? 13 no ndokire kūmahonokia. 48 Mūtuanīri ciira Mūnjītaga ‘Mūrutani’ na ‘Mwathani’, na ūguo arī ho, harī mündū ūrīa ūndegaga na akaaga nīguo kūrī, nīgūkorwo ūguo nīguo ndī. 14 gwītīkīra ciugo ciakwa; kiugo kīu ndaaririe Na rīrī, kuona atī Niī, Mwathani na Mūrutanī nīkī gīkaamūtuīra ciira mūthenya wa mūthīa. wanyu, nīndamūthambīa nyarīrī-rī, o na inyū 49 Nīgūkorwo ndiaririe ndīrīte nīi mwene, no nīmwagīrīrīwo mūthambanagie nyarīrī mündū Baba ūrīa wandūmire nīwe wanjathire ūrīa na ūrīa ūngī. 15 Nīndamuonia kīonereria nīguo ingiuga, na ūrīa ingīaria. 50 Nīnjūū atī rīathani rīake rīkinyagia mündū muoyo-inī wa tene na tene. Nī ūndū ūcio ūhoro ūrīa wothe njaragia no ūrīa Baba anjīrīte njarie.” (aiōnios g166)

13 Na rīrī, gwatīgtie o hanini Gīathī kīa Bathaka gīkinye. Jesū nīamenyete atī ihinda rīake rīa kuuma gūkū thī athīi kūrī Ithe

maria moigite atiri, ‘O ürüa türinanagira níguo ürinenyithagia andü othe ati mürí arutwo irio nake nřangarürükite.’ 19 “Ndíramwíra akwa, mungéndana mündü na ürüa üngi.” 36 maündü maya riu matanekika, nigeetha Simoni Petero akímüuria atiri, “Mwathani ní híndi ürüa maríkika mürinjtikia ati nií ní kú üguthii?” Nake Jesü akímücookeria atiri, nií we. 20 Ngümwíra atiri na ma, ürüa “Kürüa ngüthii, mütingihota künümíriira riu, wothe wamükagira mündü ürüa ndümite no nímmüriira thuutha-ini.” 37 Petero ní nií mwene aamükagira; na ürüa wothe akímüuria atiri, “Mwathani ní kíi kíngigiria ünyamükagira, aamükagira ürüa wandümire.” ngürümírire riu? Nií nínguruta muoyo wakwa 21 Jesü aarikia kuuga üguo, agítangika ngoro ní ündü waku.” 38 Nake Jesü akímücookeria na akiumbura atiri, “Ngümwíra atiri na ma, atiri, “Ati no ürute muoyo waku ní ündü ümwe wanyu níeküngunyanira.” 22 Nao arutwo wakwa? Ngükwíra atiri na ma, ngükü itanaküga, ake makiambíria kúrorana marigito nüü níüringaana maitatü!

gatagatí-ini kao aaragia ühoro wake. 23 Ümwe wao, mürutwo ürüa Jesü endete, aikarite thi etiiranitie na Jesü. 24 Nake Simoni Petero akiheneria mürutwo ücio, akímwíra atiri, “Ta müürie araaria ühoro wa ü.” 25 Nake mürutwo ücio, agítirania na Jesü na akímüuria atiri, “Mwathani, ücio nüü üraaria ühoro wake?” 26 Jesü agícookia atiri, “Ní ürüa ngühe kíenyü gíkí kíia mügate ndaarikia gügitobokia thubu-ini.” Na aarikia gütobokia kíenyü kíia mügate thubuiní, agíkíhe Judasi Isikariota mürü wa Simoni. 27 Judasi aarikia kürüa mügate ücio, Mückanai akímüningíra. Nake Jesü akímwíra atiri, “Üria ükirii gwíka-rí, ika narua.” 28 No gütiri o na ümwe warí metha-ini wataükirwo ní gitumi kíia Jesü kümwíra üguo. 29 Na tondü Judasi níwe waigaga mbeeca-rí, amwe magíciuria Jesü aamwíraga agüre kíría kíabataranitie ní ündü wa Gíathí, kana aheane kíndü ní ündü wa aría athíini. 30 Nake Judasi aarikia kwamükira mügate ücio, akiuma nja. Na kwarí ütukü. 31 Na Judasi aarikia güthii, Jesü akiuga atiri, “Ríu Mürü wa Mündü níagoocithítio, nake Ngai níagoocithítio arí thiini wake. 32 Angíkorwo Ngai níagoocithítio thiini wake, Ngai níekügoocithia Mürü arí thiini wake mwene, na amügoocithie o narua. 33 “Ciana ciakwa, ngükorwo na inyuí o gwa kahinda kanini. Nímkunjaria, na o ta ürüa ndeereire Ayahudi, no taguo ngümwíra: Kürüa ndírathií, inyuí mütingihota güuka. 34 “Ngümühe riathani riérü: Endanagai mündü na ürüa üngi. O ta ürüa ndímwendete, o na inyuí no nginya mwendanage mündü na ürüa üngi. 35 Ündü üyü

14 “Mütigatangíke ngoro, mwíhokei Ngai; o na nií münjíhoke. 2 Thíni wa nyumba ya Baba kürü na ciíkarö nyíngi; gütgüthii üguo ingíri kümwíra. Ningüthii kuo kümüthondekera handü. 3 Na ndathii na ndamüthondekera handü-rí, níngacooka ndímügíre nigeetha o na inyuí mükoragwo haria ndí. 4 Njíra ya kürüa ndírathií inyuí nímmüiü.” 5 Nake Toma akímwíra atiri, “Mwathani, ithuí tütüi kürüa ügüthii, ní ündü ücio-rí, njíra tüngíkímenya atia?” 6 Nake Jesü akímücookeria atiri, “Nií ní nií njíra, na ní nií ühoro ürüa wa ma, na ní nií muoyo. Gütií mündü ükinyaga kürü Baba atagereire harí nií. 7 Korwo nímmümenyete kúna, no mümenye Baba o nake. Kuuma riu, nímmüi na ní mümüonete!” 8 Filípu akímwíra atiri, “Mwathani, tuonie Baba na ithuí nítüküganíra.” 9 Nake Jesü akímücookeria atiri, “Filípu, ndürí wamenya o na thuutha wa gükorwo na inyuí ihinda iraihu üguo? Mündü ürüa wothe ünyonete níonete Baba. Üngíkiuga atia ati, ‘Tuonie Baba?’ 10 Kaí ütetikítie ati nií ndí thiini wa Baba, na ati Baba arí thiini wakwa? Ciugo iria ndímwíraga ti ciakwa nií mwene; no Baba ürüa ütüküraga thiini wakwa, níwe üraruta wíra wake. 11 Njítkiai riíra nguuga ati ndí thiini wa Baba, nake Baba arí thiini wakwa; kana mügítikie ní ündü wa üira wa ciama iria ningaga. 12 Ngümwíra atiri na ma, mündü ürüa wothe ünjítikítie, níaríkaga maündü maría njíkaga. Na níageeka o na maündü manene kürü macio, tondü ndírathií kürü Baba. 13 Na ürüa wothe mükahooya, níngawika thiini wa riítwa riákwa, nígeetha Mürü arehere Baba riiri. 14

Mwahooya ūndū o wothe thīinī wa rītwa rīakwa, ndarī na hinya wa kūnjatha, 31 no andū a gūkū nīndīrīwīkaga. 15 “Angīkorwo nīmūnyendete, thī no nginya mamenye atī nīnyendete Baba, nīmūrīathīkagīra ūrīa ndīmwathīte. 16 Na niī nīngahooya Baba, nake nīakamūhe Mūteithia ūngī aikarage na inyuī nginya tene, (aiōn g165) 17 nake nīwe Roho ūrīa wa ma. Nao andū a gūkū thī matingīmwitikīra tondū matimuonaga na matimūtū. No inyuī nīmūmū nīgūkorwo atūūranagia na inyuī, na aikaraga thīinī wanyu. 18 Ndikūmūtiga ta ciana cia ngoriai, nīngūuka kūrī inyuī. 19 Thuutha wa ihinda inyinyi, thī ndigūcooka kūnyona, no inyuī nīmūrīnyonaga. Tondū nīndūūraga muoyo, o na inyuī nīmūgūtūura muoyo. 20 Mūthenya ūcio nīmūkamenya atī niī ndī thīinī wa Baba, na inyuī mūrī thīinī wakwa, na niī ndī thīinī wanyu. 21 Ūrīa wothe ūiguaga maathani makwa na akamaathīkīra, ūcio nīwe ūnyendete. Nake ūcio ūnyendete nīarīendagwo nī Baba, o na niī nīndīmwendaga na ndīionthanagie kūrī we.” 22 Nake Judasi (no ti Isikariota) akiuga atīrī, “No rīrī Mwathani, nī kīgīgūtūma wīonithanie kūrī ithuī na ti kūrī andū a gūkū thī?” 23 Nake Jesū agīcooka atīrī, “Mūndū o wothe ūnyendete nīarīathīkagīra ūrutani wakwa. Baba nake nīarīmwendaga, na nītūrīkaga kūrī we tūtūūranagie nake. 24 Ūrīa ūtanyendete ndathīkagīra ūrutani wakwa. Ciugo icio mūiguaga ti ciakwa niī mwene; nī cia Baba ūrīa wandūmire. 25 “Maūndū maya mothe ndamwarīria tūrī o na inyuī. 26 No rīrī, we Mūteithia, na nīwe Roho Mūtheru, ūrīa Baba agaatūma thīinī wa rītwa rīakwa, nīakamūruta maūndū mothe na amūririrkanie ūrīa wothe ndīmwīrīte. 27 Thayū nīguo ngūmūtīgīra; thayū wakwa nīguo ndaamūhe. Ndikūmūhe thayū ta ūrīa ūheanagwo nī andū a gūkū thī. Mūtigatangīke ngoro kana mwītigīre. 28 “Inyuī nīmwaigūre ngiuga atīrī, ‘Nīngūthī na nīngacooka njūke kūrī inyuī ūngī.’ Angīkorwo nīmūnyendete-rī, no mūkene tondū ndīrathīkī kūrī Baba, nīgūkorwo Baba nī mūnene kūrī niī. 29 Ndamwīra maūndū macio o rīu matanekīka nīgeetha rīrīa magekīka mūgeetikīa. 30 Ndikūmwarīria ūhoro ūyū ihinda iraaya, nīgūkorwo mūnene wa gūkū thī nīarooka. We

15 “Nī nī nī mūthabibū ūrīa wa ma nake Baba nīwe mūrīmīri. 2 Rūhonge o ruothe rūrī thīinī wakwa rūtaciara nīarītemaga akarweheria. Naruo rūhonge o ruothe rūrīa rūciara nīarīceehaga nīguo rūciare maciaro maingī makīria. 3 Inyuī o na rīu mūrī atheru nī ūndū wa ūhoro ūrīa ndīmūheete. 4 Ikaragai thīinī wakwa na nī nīndīrīkaraga thīinī wanyu. Gūtīrī rūhonge ūngīciara maciaro rūrī rwiki; no nginya rūikare thīinī wa mūthabibū. O na inyuī mūtingīciara maciaro mūtangīkara thīinī wakwa. 5 “Nī nī nī mūthabibū, na inyuī mūrī honge. Mūndū angīkara thīinī wakwa na nī nījikare thīinī wake, nīarīciara nīarīciara maciaro maingī; tondū mūtarī hamwe na nī mūtirī ūndū mūngīhota gwika. 6 Mūndū o wothe angīaga gūikara thīinī wakwa-rī, atariī o ta rūhonge rūrīa rūteagwo rūkooma; honge icio nīkūngānīo cīngānīgio, igaikīo mwaki-inī ikaħīa. 7 Mūngīkara thīinī wakwa, nacio ciugo ciakwa ciakwa thīinī wanyu, hooyai o kīrīa gīothe mūngīenda, na nīmūkūheo kīo. 8 Ūndū ūrīa ūngīgoċīthīa Baba nī atī, mūciarage maciaro maingī nīguo mwīonanie mūrī arutwo akwa. 9 “O ta ūrīa Baba anyendete, ūguo noguo na nī ūndīmwendete. Rīu-rī, ikaragai o wendo-inī wakwa. 10 Mūngīathīkīra maathani makwa-rī, nīmūrīkaraga wendo-inī wakwa o ta ūrīa nī ūjathīkīre maathani ma Baba na ūgħiġi wendo-inī wake. 11 Ndamwīra maūndū macio nīguo gīkēno gīkawwa kīgħe thīinī wanyu, nakio gīkēno kīanyu gīkīnīyanīre. 12 Rīathani rīakwa nī rīrī: Endanagai inyuī ene, o ta ūrīa nī ūndīmwendete. 13 Gūtīrī mūndū ūrī wendo mūnene kūrī ūyū, atī mūndū no arute muoyo wake nī ūndū wa arata ake. 14 Inyuī mūrī arata akwa, mūngīka ūrīa ūndīmwathīte. 15 Ndīgūcooka kūmītīa ndungata, tondū ndungata ūndīmenyaga ūrīa mūmīthi areeka; no inyuī ūndīmwītīte arata nīgūkorwo maūndū marīa mothe ndīrūtīte kuuma kūrī Baba nī ūndīmūmenyīthīte. 16 Ti

inyuī mwathuurire, no nī niī ndamūthuurire, nīndamwīra maündū macio. 7 No ngūmwīra na ngīmwamūra mūthīi mīgaciare maciaro, atīrī na ma, nī kwagīrīire nī thīi nī ündū wanyu. namo maciaro macio mattūre. Nake Baba Tondū ndaaga gūthīi, Mūteithia ndagooka nīakamūhe kīrīa gīothe mūkahooya thīinī wa kūrī inyuī. No ndaathiī, nīngamūtūma oke riītwa rīakwa. 17 Rīrīi nīrīo rīathani rīakwa: kūrī inyuī. 8 Nake oka, nīakaigūthia andū a Endanagai. 18 “Andū a thī mangīmūthūura, gūkū thī ūrīa mahītītie ūhoro-inī wa mehia, menyai atī nī niī maambire gūthūura. 19 Korwo na ūhoro-inī wa ūthingu, o na ūhoro-inī mūrī a gūkū thī, andū a thī no mamwende wa ciira: 9 Nīmahītītie ūhoro-inī wa mehia, ta mūrī ao. No rīrī, inyuī mūtirī a gūkū nīgūkorwo andū matinjītikītie; 10 nīmahītītie thī, no nīndīmūthuurite kuuma kūrī andū ūhoro-inī wa ūthingu, nīgūkorwo ndīrathīi a thī. Nīkīo andū a thī mamūthūire. 20 kūrī Baba kūrīa mūtangīcooka kūnyona; Ririkanai ūhoro ūrīa ndamwīrire atīrī, ‘Gūtirī 11 na nīmahītītie ūhoro-inī wa ciira tondū ndungata nene gūkīra mūmīthi.’ Angīkorwo mūnene wa gūkū thī nīarikītie gūtuīrwo nīi nīmanyariiire, o na inyuī nīmakamūnyarira. ciira. 12 “Ndī na maündū mangī maingī Angīkorwo nīmathīkīire ūrutani wakwa o na ma kūmwīra, makīria ya marīa mūngīhota wanyu nīmakawathīkīra. 21 Nao makaamwīka kūumīrīria rīu. 13 No rīrī, Roho Mūtheru ūguo nī ündū wa rītwa rīakwa, nīgūkorwo ūcio wa ma oka, nīakamūtongoria ūhoro-inī matiūrī ūrīa wandūmire. 22 “Korwo ndiokire ūrīa wa ma wothe. Ndakaaragia ūhoro wake ngīmahe ūhoro, matingīamenyire nī ehia. No rīu mwene; akaaragia ūhoro wa maündū marīa matirī na kīgwatio nī ündū wa mehia mao. 23 aiguīte, ningī nīakamwīra ūhoro wa maündū Mūndū ūrīa ūthūrīte, nīathūuire Baba o nake. marīa magooka thuutha. 14 Nīakangoocithia 24 Korwo ndīkīte gatagatī-inī kao maündū marīa nīgūkorwo nīakamūmenyithia ūhoro wakwa matarī mekwo nī mūndū ūngī matingīamenyire ūrīa arutīte kuuma kūrī nīi. 15 Maündū mothe nī ehia. No rīu nīmonete ciama ici, no no ma Baba nī makwa. Nīkīo ndamwīra atī Roho maathūire na magathūura Baba. 25 No nīgeetha nīakamūmenyithia ūhoro wakwa ūrīa arutīte kūhingio ūrīa kwandikitwo Watho-inī wao atīrī, kuuma kūrī nīi, mūumenye. 16 “Thuutha wa ‘Nīmathūuire hatarī gītūmi.’ 26 “Hīndī ūrīa kahinda kanini mūtikūnyona rīngī na ningī Mūteithia agooka, ūrīa ngaamūtūmīra kuuma thuutha wa kahinda kanini nīmūkūnyona.” 17 kūrī Baba, na nīwe Roho wa ma ūrīa uumaga Amwe a arutwo ake makīurania atīrī, ‘Arenda kūrī Baba, we nīakaheana ūrīa wakwa. 27 Na kuuga atīa ūrīa aroiga atī, ‘Thuutha wa kahinda o na inyuī no nginya mūkaaruta ūrīa, tondū kanini mūtikūnyona rīngī na ningī atī thuutha mūtūrīte na nīi kuuma o kiambīrīria.

16 “Ndamwīra maündū macio mothe nīgeetha mūtikanae gūtiganīria wītikio. 2 Nīmakamūngata thunagogi-inī; na ūhoro wa ma nī atī, kūrī hīndī ūgūuka ūrīa mūndū o wothe ūkaamūrīraga ageciiragia atī nī Ngai aratungatīra. 3 Mageekaga maündū macio nī ündū matimenyete Baba o na kana makaamenya. 4 Ndamwīra maündū macio nīgeetha hīndī ūyo yakinya mūkaaririkana atī nīndamwīrite. Ndamwīrire maündū macio kiambīrīria-inī tondū ndaari hamwe na inyuī. 5 “Rū nīngūthīi kūrī ūrīa wandūmire. No gūtirī o na ūmwe wanyu ūranjūuria atīrī, ‘Urathīi kū?’ 6 Mwaiyūrwo nī kīeha nī tondū

wa kahinda kanini nīmūkūnyona’, ningī atī ‘Tondū ndīrathīi kūrī Baba?’” 18 Magīthīi na mbere kūurania atīrī, ‘Arenda kuuga atīa ūrīa aroiga atī, ‘Kahinda kanini?’ Ithūi tūtiramanya ūrīa aroiga.” 19 Nake Jesū akīona atī nīmendaga kūmūuria ūhoro ūcio, nī ündū ūcio akīmeera atīrī, ‘Nī kūurania mūrorania ūrīa ngwendaga kuuga ūrīa njugire atī ‘Thuutha wa kahinda kanini mūtikūnyona rīngī, na ningī thuutha wa kahinda kanini nīmūkūnyona?’ 20 Ngūmwīra atīrī na ma, mūkaarīra na mūcakae ūrīa andū a thī marakena. Inyuī mūkanyiitwo nī kīeha, no kīeha, kīanyu nīgīkagarūrūka gūtuīke gīkeno. 21 Mūndū-wa-nja agīciara nīakoragwo na ruo tondū hīndī yake nī nginyu; no aarīkia gūciara

kaana, akariganīrwo nī ruo nī ūndū wa gūkena rīu Baba, ngoocithia ndī mbere yaku na riiri nīgūkorwo kaana nī gaaciawo gūkū thī. 22 ūrīa ndaarī naguo hamwe nawe o mbere thī O na inyuī noguo: Rīu nī ihinda rīanyu rīa ītaanagīa. 6 “Nīngūrīrie andū arīa waheire kīha, no nīngamuona rīngī na nīmūgakena, na gūkū thī rītwa rīaku. Acio maarī aku; nawe gūtīrī mūndū o na ūmwē ūkaamūtunya gīkēno ūkīhe o, nao nīmathīkiire kiugo gīaku. 7 Na rīu kīu. 23 Mūthenya ūcio wakinā mūtīgacooka nīmamenyete atī indo irīa ciōthe ūheete ciumīte kūnjūuria ūndū o na ūrīkū. Ngūmwīra atīrī na kūrī wee. 8 Nīgūkorwo nīndamaheire ciugo irīa ma, Baba nīakamūhe kīrīa gīothe mūkaahooya waheire, nao magītīkīra. Nīmamenyire hatarī thīnī wa rītwa rīaku. 24 Nginyagia rīu nganja atī ndoimire kūrī wee, na magītīkīa atī mūtīrī mwahooya ūndū thīnī wa rītwa rīaku. wee nīwe wandūmire. 9 Acio nīo ndīrahoera. Hooyai na nīmūkūheo, nīguo gīkēno kīanyu Ndirahoera andū a gūkū thī, no ndīrahoera gīkīnyanīre. 25 “O na gūtuīka ngoretwo ngīaria arīa ūuheete, nīgūkorwo nī aku. 10 Kīrīa gīothe na ngerekano-rī, hīndī nīiroka rīrīa itagacooka ndī nakīo nī gīaku, na kīrīa gīothe ūrī nakīo kūmwarīria na njīra īyo, no ngaamwīraga nī gīaku. Naguo ūgooci nīūukīte kūrī nī nī ūhoro wa Baba itekūhīthīrīra. 26 Mūthenya ūndū wao. 11 Ndīgūkara gūkū thī rīngī, no-o ūcio nīmūkahooyaga thīnī wa rītwa rīaku. marī o gūkū thī, na nīi ndīroka kūrī wee. Baba Ndīroiga atī nīngahooyaga Baba ithenya rīanyu. Mūtheru, magitīre na ūhoti wa rītwa rīaku, 27 No rīrī, Baba we mwene nīamwendete, rītwa rīrīa waheire, nīgeetha matuīke ūmwē nīgūkorwo inyuī nīmūnyendete, na nīmwītīkīie o ta ūrīa ithūi tūrī ūmwē. 12 Rīrīa ndīraarī atī ndoimire kūrī Ngai. 28 Nīi ndoimire kūrī nao, nīndīramagītagīra na ngamamenyerera Baba, ngīuka gūkū thī; na rīu nīnguma gūkū na rītwa rīu waheire. Gūtīrī o na ūmwē ūrīte thī, njooke kūrī Baba.” 29 Hīndī īyo arutwo a o tīga ūrīa wathīrīfirwo kwanangwo nīguo Jesū makiuga atīrī, “Rīu nīūratūhe ūhoro wega, Maandīko mahingio. 13 “Rīu ndīroka kūrī wee, ūtekwarīa na ngerekano. 30 Rīu nītwamenya no maūndū maya ndīroiga ndī o gūkū thī, nīguo atī wee nīūū maūndū mothe, na atī o na maiyūrwo nī gīkēno gīaku kīrī gīkīnyanīru ndūbataire mūndū o na ūrīkū akūūrie ciūria. kūna thīnī wao. 14 Nīndīmaheete kiugo gīaku, ūhoro ūcio nīwatūma twītīkie atī woimīte nao andū a gūkū thī makamathūura, nīgūkorwo kūrī Ngai.” 31 Nake Jesū akīmacookeria atīrī, o ti a gūkū thī rīngī, o ta ūrīa nīi itarī wa “Rīu nīmwetīkīa! 32 No hīndī nīiroka, na gūkū thī. 15 Ihooya rīakwa ti ūmarute gūkū nīnginyu, rīrīa mūkahurunjūka, o mūndū athīi thī, no nīi atī ūmagītagīre kuuma kūrī ūrīa gwake mūcīi. Mūkaandīga ndī nyiki, no ndīrī mūrū. 16 O ti a gūkū thī, o ta ūrīa o na nyiki, nīgūkorwo Baba arī hamwe na nīi. 33 nīi itarī wakuo. 17 Maamūre, ūmatherie na “Ndamwīra maūndū macio nīgeetha mūgīe ūhoro ūrīa wa ma; ūhoro waku nīguo ūhoro na thayū thīnī wakwa. Gūkū thī nīmūrīonaga wa ma. 18 O ta ūrīa wandūmire gūkū thī, na thīnīa. No ūmīrīria! Nīi nīndooretie thī.”

nīi noguo ndamatūma kūrī andū a gūkū thī. 19

17 Jesū aarīkia kuuga maūndū macio, agītiira maitho akīrora na igūrū, akīhooya, akiuga atīrī: “Baba hīndī nī nginyu. Goocithia Mūrūguo, nīguo nake Mūrūguo akūgoocithie. 2 Nīgūkorwo nīūmūheete ūhoti wa gwatha andū othe, nīguo arīa othe ūmūheete amahe muoyo wa tene na tene. (aiōnios g166) 3 Na rīu ūyū nīguo muoyo wa tene na tene: Atī makūmenye, o Wee Ngai ūrīa wa ma, na mamenye Jesū Kristū, ūrīa ūtūmīte. (aiōnios g166) 4 Nīngūgoocithie gūkū thī na ūndū wa kūrīkīa wīra ūrīa waheire ndute. 5 Na

andū a gükü thī mamenye atī nīwe wandūmire, münene wayo, hamwe na anene acio a Ayahudi na atī nīumendete o ta ūrīa ūnyendete. **24** makīnyiita Jesū. Makīmuoha na **13** makīamba “Baba, ngwenda arīa ūuheete makorwo na kūmūtwara kwa Anasi, ūrīa warī mūthoniwe wa niī harīa ndī na mone riiri wakwa, riiri ūrīa Kaiafa, ūrīa warī mūthīnjīri-Ngai ūrīa münene ūuheete nī ūndū nīwanyendete thī ūtanombwo. mwaka ūcio. **14** Kaiafa nīwe wataarīte Ayahudi **25** “Baba Mūthingu, o na gütūika andū a gükü atī no gükorwo arī wega mündū ūmwēakuire thī matikūū-rī, niī nīngūū, nao nī moī atī andū othe. **15** Simoni Petero marī na mūrutwo nīwe ūndūmīte. **26** Nīngūmenyithanītie kūrī o, ūngī makīrūmīrīra Jesū. Na tondū mūrutwo na nīngūkīrīrīra gükūmenyithania, nīgeetha ūcio nīo nī mūthīnjīri-Ngai ūrīa münene, wendani ūrīa ūnyendete naguo ūikarage thīnī agītwarana na Jesū kūu nja ya mūthīnjīri-wao na nīguo o na niī mwene ngoragwo thīnī Ngai ūcio münene. **16** No Petero agītigwo etereire hau nja ya kīhingo. Nake mūrutwo ūcio ūngī, woō nī mūthīnjīri-Ngai ūrīa münene, agīcooka, akīaria na mūrītu ūrīa warī kīhingo-inī agītoonyia Petero. **17** Nake mūrītu ūcio warī kīhingo-inī akīuria Petero atīrī, “Kaī wee ūrī ūmwē wa arutwo a mündū ūyū?” Nake agīcooka agīkiuga atīrī, “Aca, ndirī ūmwē wao.”

18 Jesū aarīkia kūhooya, agīthīi arī na arutwo ake, makīringa mūkuru wa Karūū ga Kidironi. Mūrīmo ūcio ūngī nī haarī na mūgūnda wa mītamaiyū, agītoonya ho na arutwo ake. **2** Na rīrī, Judasi, ūrīa wamūkunyanīire, nīooī handū hau, nī ūndū Jesū nīacemanagīria ho kaingī na arutwo ake. **3** Nī ūndū ūcio Judasi agīthīi hau mūgūnda-inī ūcio, atongoretie mbūtū ya thigari na anene amwe kuuma kūrī athīnjīri-Ngai arīa anene na Afarisai. Nao nīmakuuīte icinga, na matawa, na indo cia mbaara. **4** Nake Jesū nī ūndū nīamenyaga maūndū marīa mothe maakirie kūmūkora-rī, akīumīra akīmooria atīrī, “Nūū mūracaria?” **5** Nao makīmūcookeria atīrī, “Nī Jesū wa Nazarethi.” Nake Jesū akīmacookeria atīrī, “Nī nī nī we.” (Nake Judasi ūcio wamūkunyanīire aarūngīi hau hamwe nao.) **6** Rīrīa Jesū aameerire atīrī, “Nī nī nī we,” magīcooka na thuutha makīgūa thī. **7** O rīngī Jesū akīmooria atīrī, “Nūū mūracaria?” Nao makīmūcookeria atīrī, “Nī Jesū wa Nazarethi.” **8** Jesū akīmacookeria atīrī, “Ndamwīra atī nī nī we. Akorwo nī nī mūracaria-rī, rekei andū aya mathīi.” **9** Gwekīkire ūguo nīgeetha ūhoro ūrīa aarītie ūhinge, rīrīa oigire atīrī, “Andū arīa waheire gütirī o na ūmwē wao ndeete.” **10** Hīndī īyo Simoni Petero, tondū aarī na rūhiū rwa njora, akīrūcomora na agītinia gütū kwa ūrīo kwa ndungata ya mūthīnjīri-Ngai ūrīa münene. (Ndungata īyo yetagwo Maliku.) **11** Nake Jesū agīathā Petero atīrī, “Cookia rūhiū rwaku rwa njoral! Gikombe kīrīa Baba aaheete-rī, nīngwaga gükīnyuīra?” **12** Nayō mbūtū īyo ya thigari na

etereire hau nja ya kīhingo. Nake mūrutwo ūcio ūngī, woō nī mūthīnjīri-Ngai ūrīa münene, agīcooka, akīaria na mūrītu ūrīa warī kīhingo-inī agītoonyia Petero. **17** Nake mūrītu ūcio warī kīhingo-inī akīuria Petero atīrī, “Kaī wee ūrī ūmwē wa arutwo a mündū ūyū?” Nake agīcooka agīkiuga atīrī, “Aca, ndirī ūmwē wao.” **18** Na rīrī, ndungata na thigari ciarūgamīte irīgičīrie mwaki ūrīa ciakītie ikīwota, tondū kwarī na heho. Petero o nake aarūgamīte hamwe nao agīota mwaki. **19** Ihinda-inī o rīu, mūthīnjīri-Ngai ūrīa münene oragia Jesū ūhoro wa arutwo ake na ūhoro wa ūrutani wake. **20** Nake Jesū akīmūcookeria atīrī, “Nī njarīirie andū othe a thī itarī ūndū ngūhitha, na ngarutana hīndī ciotle thunagogi-inī o na hekarū-inī, kūrīa Ayahudi othe macemanagia. Ndī ūndū njaragia na hito. **21** Ūranjūria ūguo nīkī? Ūrīa arīa mananjigua ngīaria. Ti-itherū nīmo ūrīa ndanoiga.” **22** Rīrīa Jesū oigire ūguo, ūmwē wa thigari iria ciarī hau akīmūgūtha rūhī, akīmūuria atīrī, “Ūguo nīguo ūgūcookeria mūthīnjīri-Ngai ūrīa münene?” **23** Nake Jesū akīmwīra atīrī, “Angīkorwo nīndoiga ūūru-rī, heana ūira wa ūūru ūcio. No angīkorwo ndaaria ūhoro wa ma-rī, wangūthīra kī?” **24** Nake Anasi akīmūneana atwarwo arī o muohe kūrī Kaiafa mūthīnjīri-Ngai ūrīa münene. **25** O hīndī īyo Simoni Petero arūgamīte agīota mwaki, akīūrio atīrī, “Kaī wee ūrī ūmwē wa arutwo a mündū ūyū?” Nake agīkaana, akiuga atīrī, “Aca, ndirī ūmwē wao!” **26** Ndungata īmwē ya mūthīnjīri-Ngai ūrīa münene, na yarī ya mbarī ya mündū ūrīa Petero aatinītie gütū, ikīmūuria atīrī, “Na githī nī ndirakuonire

mūrī nake hau mūgūnda-inī wa mītamaiyū?" tūtikwenda ūcio! Tuohorere Baraba!" Na rīrī,
27 O rīngī Petero agīkaana, na o hīndī īyo Baraba ūcio aarī mūtunyani.

ngūkū īgīkūga. 28 Ningī Ayahudi makīruta Jesū gwa Kaiafa makīmūtwara gīkarō-inī kīa Barūthi wa Kīroma. Hīndī īyo kwarī rūciinī tene, na nīgeetha matikagwatwo nī thaahu, Ayahudi matiatootyire gīkarō kīu; nī ūndū nīmendaga mahote kūrīa gīathī kīa Bathaka. 29 Nī ūndū ūcio Pilato akīuma akīmakora kūu nja akīmooria atīrī, "Mūndū ūyū mūramūthitangīra kī?" 30 Nao makīmūcookeria atīrī, "Atangīrī muuni watho-rī, tūtingīmūrehe kūrī we." 31 Nake Pilato akīmeera atīrī, "Kīmuoei inyuū ene mūkamūciirithie kūringana na watho wanyu." Nao Ayahudi makīregana na ūhoro ūcio, makiuga atīrī, "Ithū tūtīrī na rūūtha rwa kūrīraga mūndū o na ū." 32 Maūndū maya mekīkire nīgeetha ciugo iria Jesū aarītie akīonanīa mūthembā wa gīkuū kīria agaakua ihingio. 33 Pilato agīcooka agītoonya gīkarō kīu kīa Barūthi, agītīa Jesū akīmūuria atīrī, "Wee nīwe mūthamaki wa Ayahudi?" 34 Nake Jesū akīmūuria atīrī, "Ūcio nī woni waku, kana nī andū makwīrīte ūhoro wakwa?" 35 Nake Pilato akīmūcookeria atīrī, "Nī ūndīrī Mūyahudi? Andū anyu na athīnjīri-Ngai arīa anene nīo makūneanīte kūrī nī. Nī atīa wīkīte?" 36 Nake Jesū akīmūcookeria atīrī, "Ūthamaki wakwa ti wa gūkū thī. Korwo nī ūguo-rī, ndungata ciakwa nicingīndūrīire ndikanyiitwo nī Ayahudi. No ūthamaki wakwa nī wa kuuma kūndū kūngī." 37 Nake Pilato akīmūcookeria atīrī, "nī ūndū wa ūguo-rī, wee ūkīrī Mūthamaki!" Nake Jesū akīmūcookeria atīrī, "Nīwaria ma kuuga atī nī ūndī Mūthamaki. Ma nī atīrī, gītūmi gīkī nīkīo gīatūmire njiarwo, na nīkīo ndokire gūkū thī atī nyumbūrage ūhoro ūrīa wa ma. Mūndū o wothe ūrī mwena wa ūhoro wa ma nīāthikagīrīria." 38 Nake Pilato akīmūuria atīrī, "Ūhoro wa ma nī ūrīkū?" Aarīkia kūrīria ūguo akīuma nja o rīngī agīthī kūrī Ayahudi akīmeera atīrī, "Ndirona gītūmi gīa kūmūthitangīra. 39 No ningī nī mūtugo wanyu hīndī ya Bathaka ndīmuohorere mūndū ūmwē. Nīmūkwenda ndīmuohorere 'mūthamaki wa Ayahudi?'" 40 Nao makīanīrīra, magīcookia atīrī, "Aca,

19 Hīndī īyo Pilato akīoya Jesū, akīmūhūrīthia iboko. 2 Nacio thigari igītuma thūmbī ya mīigua, ikīmwīkīra mūtwe, na ikīmūhumbā kanjū ya rangi wa ndathi, 3 igāthīiaga harī we o ihinda kwa ihinda, ikamūnyūrūragia ikiugaga atīrī, "Ngeithi, mūthamaki wa Ayahudi!" Nacio ikamūgūthaga ūthīi na hī. 4 O rīngī Pilato akīuma nja, akīra Ayahudi atīrī, "Ta onei ngūmūrūta nja ndīmūrehe kūrī inyuū, nīguo mūmenye atī nī ūndionete ūndū o na ūrīkū angīthitangīrīwo." 5 Rīrīa Jesū oimire nja ekīrīte thūmbī īyo ya mīigua na ehumbīte kanjū īyo ya rangi wa ndathi-rī, Pilato akīmeera atīrī, "Mūndū nī ūyū!" 6 Rīrīa athīnjīri-Ngai arīa anene o na atongoria a Ayahudi maamuonire, makīanīrīra makiuga atīrī, "Mwambīthie mūtīigūrū! Mwambīthie mūtī-igūrū!" No Pilato akīmacookeria atīrī, "Muoei mūmwambe mūtīigūrū arī inyuū. Ha ūhoro wakwa, ndirona ūndū o na ūrīkū angīthitangīrīwo." 7 Nao Ayahudi makiuga magwātīrie atīrī, "Ithū ūntūrī watho; na kūringana na watho ūcio no nginya akue, tondū ūnetūte Mūrū wa Ngai." 8 Rīrīa Pilato aiguire ūguo, agītīgīra mūno makīria, 9 agīcooka thīnī wa nyūmba īyo ya ūthamaki. Ningī akīuria Jesū atīrī, "Wee-rī, uumīte kū?" Nowe Jesū ndaigana kūmūcookeria. 10 Pilato akīmūuria atīrī, "Kaī ūkūregā kūnjarīria? Kaī ūtooī ūndī na ūhoti wa gūkuohorithia, kana wa gūkwambīthia mūtī igūrū?" 11 Nake Jesū akīmūcookeria atīrī, "Wee ūdūngīrī na ūhoti igūrū ūkwa korwo ūdūheetwo guo kuuma igūrū. Nī ūndū ūcio ūrīa ūnīneanire kūrīwe nīwe ūrī na mehia marīa manene." 12 Kuuma hīndī īyo, Pilato akīgeria kuohora Jesū, no Ayahudi magīthīi na mbere kwanīrīra atīrī, "Ūngīrekereria mūndū ūyū, wee ūdūrī mūrata wa Kaisari. Mūndū o wothe wītuaga mūthamaki nīamenete Kaisari." 13 Rīrīa Pilato aiguire ūguo-rī, akīumia Jesū nja, na agīkarīra gītī kīa mūtuanīri ciira handū hoīkaine ta "Hariā-haare-Mahīga" (na heetagwo na Kīhibiranīa Gabatha). 14 Kwarī mūtheny wa Ihaarīria ūrīa Kiumia gīa

Giāthī kīa Bathaka; na kwarī ta thaa thita. Nake ūcio atīrī, “Ūcio maitūguo.” Kuuma hīndī īyo Pilato akīra Ayahudi atīrī, “Ūyū mūthamaki mūrutwo ūcio akīoya nyina wa Jesū, agīthīi wanyu.” 15 No-o makīanīrīra, makiuga atīrī, gūtūura mūcīi kwa mūrutwo ūcio. 28 Thuutha “Mweherie! Mweherie! Mwambithie mūtī- ūcio, Jesū amenya atī maūndū mothe nīmathira, igūrū!” Nake Pilato akīmooria atīrī, “Nyambithie na nīguo Maandīko mahinge, akiuga atīrī, Mūthamaki wanyu?” Nao athīnjīri-Ngai “Nīnyootī.” 29 Hau nī haari na cuba yarī na arīa anene magīcookia atīrī, “Ithuī tūtirī thiki, nī ūndū ūcio thigari igītobokia thibūnji mūthamaki ūngī tiga Kaisari.” 16 Mūthia-inī ho, igīcooka igīthecerera thibūnji īyo rūthanju-Pilato akīmūneana kūrī o nīguo akambwo inī rwa mūthobi, ikīmītwarīrīria kanua-inī ka mūtī-igūrū. Nacio thigari ikīnyiita Jesū. 17 Jesū. 30 Hīndī ūrīa Jesū aamīkundire, akiuga atīrī, Na ekuuīire mūtharaba wake agīthīi nginya “Ūhoro nīwathira.” Na oiga ūguo, akīnamia harīa heetagwo “Ha Ihīndī ūrīa Mūtwe” (na mūtwe, agītuikana. 31 Na ūrī, kwarī mūthenya no ho hetagwo na Kīhibirania, Gologotha.) wa Ihaarīria wa Ayahudi, nīguo marokere 18 Hau nīho maamwambire, na hamwe nake Thabatū ya mwanya. Na tondū Ayahudi makīamba andū angī eerī, ūmwe mwena ūmwe matiendaga mīrī īyo itīgwo mītharaba-inī hīndī na ūcio ūngī mwena ūcio ūngī; nake Jesū arī ya Thabatū, makīuria Pilato aathane atī andū gatagatī. 19 Nake Pilato akīandīkithia kībaū na acio maambītво moinwo magūrū, na mīrī yao gīkīhūrīrīwo mūtharaba-inī. Nakīo kīandīkītво ūcuurūrio. 32 Nī ūndū ūcio thigari igīthīi ikiuna atīrī, JESŪ WA NAZARETHI, MŪTHAMAKI WA magūrū ma mūndū wa mbere ūrīa mambanīrio AYAHUDI. 20 Nao Ayahudi aingī magīthoma na Jesū na igīcooka ikiuna ma ūcio ūngī. 33 maandīko macio, nīgūkorwo handū harīa Jesū No ūrīa maakinyire harī Jesū na makīona atī aambīrwo haari hakuhī na itūura rīu inene, nīarīktie gūkua, makīaga kuuna magūrū make. nakīo kībaū kīu kīandīkītво na Kīhibirania, 34 Handū ha ūguo-rī, mūthigari ūmwe agītheeca na Kīlatini, na Kīyunani. 21 Nao athīnjīri- Jesū mbaru na itimū, na o ūmwe hakiura Ngai arīa anene a Ayahudi makīira Pilato atīrī, thakame na maaī. 35 Nake mūndū ūrīa wonire “Tiga kwandīka ‘Mūthamaki wa Ayahudi’, maūndū macio nīarūtī ūira, naguo ūira wake no andīka atī mūndū ūyū nī kuuga oigire nī wa ma. We nīooī atī aaragia ūhoro wa ma, atī nīwe mūthamaki wa Ayahudi.” 22 Nake na oimbūraga nīgeetha o na inyuī ūmītīkie. Pilato akīmacookeria atīrī, “Ūguo ndandika 36 Namo maūndū macio meekikire nīgeetha nīndandīka.” 23 ūrīa thigari ciarīkirie kwamba Maandīko mahinge marīa moigīte atīrī, “Gūtīrī Jesū, ikīoya nguo ciake, igīcīgayanīa maita ihīndī o na ūmwe ūrīake ūkoinwo.” 37 O na mana, o mūndū yake, no kanjū yatigarire. Nguo ningī no harī Maandīko mangī moigīte atīrī, ūyo ndīarī na rūtumo, yatumītво kuuma igūrū “Makeerorera mūndū ūrīa maathecire.” 38 nginya thī ūrī o taama ūmwe. 24 Nacio ikīrīana Thuutha ūcio, Jusufu wa Arimathea akīhooya atīrī, “Nītūtigei kūmītarūra; rekei tūmīcuukīre Pilato mwīrī wa Jesū. Na ūrī, Jusufu aarī mītī nīguo tūmenye ūrīa ūgūthīi nayo.” mūrutwo wa Jesū, no amūrūmagīrīra na hitlo Gwekikire ūguo nīguo Maandīko mahinge marīa tondū wa gwītīgīra Ayahudi. Nake Pilato moigīte atīrī, “Maagayanire nguo ciakwa, na akīmūhe rūtha, nake agīthīi agīkuua mwīrī magīcuukīra kanjū yakwa mītī.” Ūguo nīguo ūcio. 39 Maathiire na Nikodemo, ūrīa wathītē thigari ciekire. 25 Hakuhī na mūtharaba wa kūrī Jesū ūtukū. Nikodemo agītwara mūtukanio Jesū nīho nyina aarūgamīte, na mwarī wa wa manemane na thubiri ingīkinya o ta ratiri nyina na nyina, na Mariamu mūtumia wa mīrongo mūgwanja na ithano. 40 Nao eerī Kiliopa, na Mariamu Mūmagidali. 26 ūrīa Jesū makīoya mwīrī wa Jesū, makīwoha na mataama onire nyina na mūrutwo ūrīa endete marūngīi ma gatani hamwe na mītukanio ūyo mīnungi hakuhī nake, akīra nyina atīrī, “Mūtumia ūyū, wega, kūringana na mītugo ya Ayahudi ya ūcio mūrūguo,” 27 agīcooka akīra mūrutwo gūthikana. 41 Hau Jesū aambīrwo nī haari

na mūgūnda, na thiinī wa mūgūnda ūcio nī akīmwīra atīrī, “Mūthuuri ūyū, akorwo nīwe kwarī na mbīrīra njerū, ūrīa itakoretwo ūigītwo ūmweheretie njīra harīa ūmūigīte nīguo thiī mwīri wa mūndū o na ūmwe. **42** Tondū kwarī ngamuoe.” **16** Nake Jesū akīmwīta, “Mariamu!” mūthenya wa Ihaarīria wa Ayahudi nīguo Nake akīlhūgūra akīmwītika na Kihibirania atīrī, marokere Thabatū, na ningī nī ūndū mbīrīra “Raboni!” (naguo nī kuuga Mūrutani). **17** Jesū iyo yarī o hakuhi-rī, makīiga Jesū ho.

20 Na rīrī, mūthenya wa mbere wa kwambīrīria kiumia rūciinī tene, kūrī o na nduma, Mariamu Mūmagidali nīathīire mbīrīra-inī na akīona ihiga ūrīa ūtarī mūromo-inī ūrī ūreherie. **2** Nī ūndū ūcio agīthīi ateng’erete kūrī Simoni Petero na mūrutwo ūrīa ūngī, ūrīa Jesū endete, akīmeera atīrī, “Nīmarutīte Mwathani mbīrīra-inī, na tūtiū harīa mamūigīte!” **3** Nī ūndū ūcio Petero na mūrutwo ūcio ūngī makiumagara marorete mbīrīra-inī. **4** Marī o eerī magīteng’era, no mūrutwo ūcio ūngī agīkiriia Petero ihenya, agīkinya mbīrīra-inī mbere. **5** Akīnamīrīra, na akīrora thiinī, akīona mataama ma gatani marī maige thī, no ndaatoonyire. **6** Nake Simoni Petero, ūrīa warī thuutha wake, agīkinya na agītoonya mbīrīra thiinī. Akīona mataama ma gatani maigītwo hau, **7** o hamwe na gītambaya kīria Jesū ohetwo mūtwe agīthikwo. Nakio gīakūnjītwo gīkaigwo kīrī giiki, gītarī hamwe na mataama macio ma gatani. **8** Thuutha ūcio mūrutwo ūcio ūngī, ūrīa wakinyīte mbīrīra-inī mbere, o nake agītoonya thiinī. Akīona na agītīkia. **9** (Nīgūkorwo nginyagia hīndī iyo matiakoretwo mataūkīrwo nī Maandiko atī Jesū niārī ariūke kuuma kūrī arīa akuū.) **10** Arutwo acio magīcooka makīnūka kwao, **11** no Mariamu akīrūgama hau nja ya mbīrīra akīrīraga. O akīrīraga-rī, akīnamīrīra, akīrora mbīrīra thiinī, **12** akīona araika eerī marī na nguo njerū, maikarīte thī harīa mwīri wa Jesū waigītwo, ūmwe agaikara mūtwe-inī nake ūcio ūngī agaikara magūrū-inī. **13** Nao makīmūuria atīrī, “Mūtumia ūyū, nī kīrī kīrakūrīria?” Nake akīmacookeria atīrī, “Nī ūndū nīmeheretie Mwathani wakwa mbīrīra-inī, na ndiū harīa mamūigīte.” **14** O hīndī iyo akīlhūgūra, akīona Jesū arūgamīte hau, no ndaigana kūmenya atī arī Jesū. **15** Nake Jesū akīmūuria atīrī, “Mūtumia ūyū, nī kīrī kīrakūrīria? Nūū ūracaria?” Mariamu agīciiria atī ūcio aarī mūrimi wa mūgūnda,

ndīrāmbata thiī kūrī Baba! No rīrī, thiī kūrī arutwo akwa, ūmeere atīrī, ‘Nīndīracooka thiī kūrī Baba, na nowe Ithe wanyu, njooke kūrī Ngai wakwa, na nowe Ngai wanyu.’” **18** Mariamu Mūmagidali agīthīi kūrī arutwo, akīmatwarīra ūhoro, akīmeera atīrī, “Nīnyonetē Mwathani!” Na akīmeera atī nīwe wamwīrīte maūndū macio. **19** Hīwa-inī wa mūthenya o ūcio wa mbere wa kwambīrīria kiumia, ūrīa arutwo maarī hamwe, na mīrango ūrī mīhinge nī ūndū wa gwītīgra Ayahudi, Jesū agīūka akīrūgama gatagatī-inī kao, akīmeera atīrī, “Gīai na thayū!” **20** Aarīka kuuga ūguo akīmoonie moko make na mbaru ciakte. Nao arutwo makīiyūrwo nī gīkeno nī ūndū wa kuona Mwathani. **21** Na o ūngī Jesū akīmeera atīrī, “Gīai na thayū! O ta ūrīa Baba aandūmire, noguo o na nīi ndamūtūma.” **22** Na oiga ūguo, akīmahuhīrīria mīhūmū yake, akīmeera atīrī, “Amūkīrai Roho Mūtheru. **23** Arīa othe mwarekera mehia mao, nīmarīrekagīrwo, na arīa othe mūtarīrekagīra, matirīrekagīrwo.” **24** Na rīrī, Toma (ūrīa wetagwo Wa-mahatha), ūmwe wa arīa ikūmi na eerī, ndaari hamwe na arutwo ūrīa Jesū okire. **25** Tondū ūcio arutwo arīa angī makīmūria atīrī, “Nītuonetē Mwathani.” Nowe akīmeera atīrī, “Itoonetē irema cia mīcumari moko-inī make, na ndoonyie kīra gīakwa hau irema-inī cia mīcumari, na njooke ndoonyie guoko mbaru-inī ciakte, ndingītīkia ūhoro ūcio.” **26** Thuutha wa kiumia kīmwe, arutwo ake maarī kūu nyūmba ūngī, na Toma aarī hamwe nao. O na gūtuūka mīrango yarī mīhinge-rī, Jesū agīūka, akīrūgama gatagatī-inī kao, akiuga atīrī, “Gīai na thayū!” **27** Agīcooka akīrīra Toma atīrī, “Toonyia kīra gīaku haha; rora moko makwa. Tambūrūkia guoko gwaku ūgūkie mbaru-inī ciakwa. Tiga kūgīa na nganja, ūtīkia.” **28** Nake Toma akīmūria atīrī, “Mwathani wakwa na Ngai wakwa!” **29** Nake Jesū akīmūria atīrī, “Wetīkia tondū nīwanyona.

Kūrathimwo nī arīa metīkagia matonete.” 30 agīcooka akīmahe thamaki o nacio. 14 Rīrī Jesū nīaringire ciama ingī nyingī akīonagwo nī nīrīo rīrī ihinda rīa gatātū rīa Jesū kuumīrīra arutwo ake, iria itaandikītwo lībuku-inī rīrī. 31 arutwo ake thuutha wa kūriūka kuuma kūrī No rīrī, ici ciandikītwo nīgeetha mwitikie atī arīa akuū. 15 Nao maarikia kūrīa, Jesū akīuria Jesū nīwe Kristū, Mūrū wa Ngai, na atī na ūndū Simoni Petero atīrī, “Simoni mūrū wa Jona, na wa gwitikia mūgīe na muoyo thiīnī wa rīrtwa ma ti-itherū nīnyendete gūkīra aya?” Nake agīcooka atīrī, “Iī Mwathani, wee nīūū atī nīngwendete.” Nake Jesū akīmwīra atīrī, “Heaga tūgondu twakwa gīa kūrīa.” 16 Ningī Jesū akīmūuria atīrī, “Simoni mūrū wa Jona, ti-itherū nīnyendete?” Nake akīmūcookeria atīrī, “Iī Mwathani, wee nīūū atī nīngwendete.” Nake Jesū akīmwīra atīrī, “Rīithagia ng’ondū ciakwa.” 17 Agīcooka akīmūuria hīndī ya gatātū atīrī, “Simoni mūrū wa Jona, nīnyendete?” Nake Petero akīigua ūūru ngoro nī ūndū wa ūrīa Jesū aamūūririe hīndī ya gatātū atīrī, “Nīnyendete?” Nake akīmwīra atīrī, “Mwathani, wee nīūū maūndū mothe; wee nīūū atī nīngwendete.” Nake Jesū akīmwīra atīrī, “Heaga ng’ondū ciakwa gīa kūrīa.” 18 “Ngūkwīra atīrī na ma, rīrīa warī mwīthī nīwehumbagā nguo, ūgathiī kūrīa ūkwenda; no rīrīa ūgaakūra, nīugatambūrkia moko, nake mūndū ūngī nīagakūhumba nguo, acooke agūtware kūrīa ūtekwenda gūthīi.” 19 Jesū oigire ūguo nīgeetha onanie gīkuū kīrīa Petero agaakua, agoocithie Ngai. Agīcooka akīmwīra atīrī, “Nūmīrīra!”

21 Thuutha ūcio Jesū nīacookire akiumīrīra arutwo ake iria-inī rīa Tiberia. Ūū nīguo kwahaanire: 2 Simoni Petero, na Toma (ūrīa wetagwo Wa-mahatha), na Nathanieli wa kuuma Kana ya Galili, na ariū a Zebedi, o na arutwo angī eerī maarī hamwe. 3 Simoni Petero akīmeera atīrī, “Nīī ndathīi gūtega thamaki.” Nao makīmūcookeria atīrī, “Tūgūthīi nawe.” Nī ūndū ūcio makiumagara, magītoonya marikabu, no ūtukū ūcio matirī kīndū maagwatirie. 4 Rūciinī tene, Jesū akīrūgama hūgūrūrū-inī cia iria, no arutwo matiamenyaga atī nī Jesū. 5 Nake akīmeeta akīmooria atīrī, “Arata akwa, nīmūgwatītie thamaki?” Nao magīcooka makiuga atīrī, “Aca.” 6 Nake akīmeera atīrī, “Ikiai wabu mwena wa ūrīo wa marikabu na nīmūkūgwatia.” Rīrīa meekire ūguo, makīremwo nī kūguucia wabu ūcio nī ūrīa thamaki icio ciarī nyingī. 7 Nake mūrutwo ūrīa Jesū eendete akīrīa Petero atīrī, “Nī Mwathani!” Na rīrīa Simoni Petero aiguire mūrutwo ūcio aamwīra atī, “Nī Mwathani”, akīoha nguo yake ya igūrū (tondū nīamīrutīte), na akīrūga maaī-inī. 8 Nao arutwo acio angī makīmūrūmīrīra na marikabu maguucītie wabu ūiyūrīte thamaki tondū matiarī haraaya, maarī ta itīna rīa makinya igana rīmwe kuuma hūgūrūrū-inī. 9 Maarikia kuumīria marikabu, makīona mwaki wa makara wakītio hau, na thamaki irī njikīre riiko, na mūgate. 10 Nake Jesū akīmeera atīrī, “Rehei thamaki imwe cia iria mwagwatia.” 11 Nake Simoni Petero akīhaica marikabu akīguucia wabu ūcio nginya hūgūrūrū-inī. Naguo waiyūrīte thamaki iria nene, 153, no o na irī nyingī ūguo, wabu ūcio ndwatuūkire. 12 Nake Jesū akīmeera atīrī, “Ūkai mwīgagūre.” Hatirī o na ūmwe wa arutwo acio wamūūririe atīrī, “Nīwe ū?” Nīmamenyire atī nī Mwathani. 13 Nake Jesū agīthīi, akīoya mūgate akīmahe,

Korwo mothe nīmandikirwo-rī, ngwīgereria atī
o na thī yothe ndīngīganīra mabuku marīa
mangīandīkwo.

Ngionna Itūūra rīrīa Itheru, Jerusalemu rīrīa njerū, rīgūkūrūka riumīte igūrū kwa Ngai, rīhaarīrio ta mūhiki agemeirio mūthuuriwe. Ningī ngīfigua mūgambo mūnene uumīte gītī-inī-kīa-ūnene, ūkiuga atīrī, "Rīu gīikaro kīa Ngai kīrī hamwe na andū, nake nīegūtūürania nao. Megūtuika andū ake, nake Ngai we Mwene arīkoragwo hamwe nao, na atuīke Ngai wao.

Kūguūrīrio 21:2-3

Kūguūrīrio

19 Thuutha wa maündū macio ngīigua kīndū kīagambaga ta mürurumo wa kīrīndī kīnene kīa andū makianīrīra kū igūrū, makoiga atīri: "Haleluya! Ūhonokio, na riiri, na hinya nī cia Ngai witū, 2 nīngūkorwo matuīro make ma ciira nī ma ma, na nī ma kīhooto. Tondū nīnīatūrīre mūmaraya ūcio mūnene ciira, ūcio wathūkirie thī na ūtharia wake. Na nīamūrīhītie thakame ya ndungata ciale." 3 Na makianīrīra o rīngī, makiuga atīri: "Haleluya! Ndogo yake ūgūtūūra yambataga nginya tene na tene." (aiōn 165) 4 Nao athuuri aria mīrongo ūrī na ana, na ciūmbe iria inya irī muoyo, makīngūithia thī makīhooya Ngai, ūrī waikariire gītī kīa ūnene. Nao makianīrīra atīri: "Ameni, Haleluya!" 5 Ningī mūgambo ūkiuma gītī-inī kīu kīa ūnene, ūkiuga atīri: "Goocai Ngai witū, inyuū ndungata ciale inyuothē, o inyuū mūmwītīgīrīte, aria anini na aria anene!" 6 Ngīcooka ngīigua mūgambo warī ta wa kīrīndī kīnene mūno, wahaanaga ta mürurumo wa maaī megūtherera na ta mürurumo mūnene wa ngwa, naguo ūkīanīrīra, ūkiuga atīri: "Haleluya! Nīgūkorwo Mwathani Ngai witū, o we Mwene-Hinya-Wothe, nīarathamaka. 7 Nītūkenei, na tūcanjamūke, na tūmūgooce! Nīgūkorwo ūhiki wa Gatūrūme nīmūkinyu, nake mūhiki wake nīehaarīrie. 8 Nake mūhiki ūcio akiheo nguo cia taama ya gatani ūrīa njega, ūgūkenga na theru, nīguo ehumbe." (Taama wa gatani ūrīa njega nīguo ciiko cia ūthingu cia andū aria aamūre.) 9 Ningī mūraika ūcio akīnjīra atīri, "Andīka atīri: 'Kūrathimwo-ři, nī aria metītwo iruga-inī ūrīa ūhiki wa Gatūrūmel'" Agīcooka akiuga atīri, "Icio nī ciugo cia ma cia Ngai." 10 Rīrīa ndaiguire ūguo, ngīwa magūrū-inī make ndīmūhooe. No akīnjīra atīri, "Tiga gwīka ūguo! O na nīi ndī ndungata hamwe nawe, na hamwe na ariū na aarī a thoguo, aria magwāfīirie ūira wa Jesū. Hooya Ngai arī we! Nīgūkorwo ūira wa Jesū nīguo roho wa ūrathi." 11 Ningī nīndonire igūrū ūhingūkīte na hau mbere yakwa haarī na mbarathi njerū, nake ūrīa wamīhaicīte etagwo Mwīhokeku na Wa-ma.

Nake atuuaga ciira, na akar a mbaara ar umit e kihooto. **12** Namo maitho make mahaana ta mwaki  ugwakan , na ar  na th umb  nying  m twe. Niandikit o riitwa, r itar  m nd n   ng   r i  tiga we wiki. **13** Ehumb te nguo irindit o thakame-in , nar o riitwa r iake etagwo Kiugo-k ia-Ngai. **14** Nacio mb t  cia ita cia ig r u ciamuumit e thuutha, ihaic te mbarathi njer  na ikehumba nguo cia taama wa gatani  ri a njega, njer  cua na theru. **15** Ning  kanua-in  gake koim te r uh i  rwa njora r u g i  rwa k u raga nd r i  naruo. Nake agaaciathaga na r uthanju rwa k gera na arang r ie ihih ro r a ndib i r a mang r  mar r  ma Ngai Mwene-Hinya-Wothe. **16** Nguo-in  yake na k iero-in  g i ake niandikit o riitwa  r i : "M UTHAMAKI WA ATHAMAKI, NA MWATHANI WA AATHANI." **17** Ng cooka ng iona m raika  mw e ar ug m te th in  wa ri a, nake ak an r ira na m ugambo m n n ne, ag i ta nyoni iria ciarerete r iera-in , ag ci ra at r , " Kai, m ungane hamwe iruga-in  r i na inene r a Ngai, **18** n geetha m r e nyama cia m r  ya athamaki, na ya anene a mbaara, na ya and  ar a mar  hin , o na nyama cia mbarathi na cia ahaici a cio, na nyama cia m r  ya and  othe ar a eyathi na ar a ngombo, o na ar a anini na ar a anene." **19** Ning  ng iona nyam   r a, na athamaki a th , na mb t  ciao cia ita mecookan r ie hamwe n geetha mar  e na  cio wahaic te mbarathi na mb t  yake ya ita. **20** No  r i , nyam   yo ik nyiit o, o hamwe na m n n b i  r a wa maheeni  r a waringaga ciama ithenya r ayo. Na  nd n  wa ciama icio ni h tit tie and  ar a mek r it o r u r i  rwa nyam   yo na makahooya m uhianano wayo. Nao eer  magi lk o icua-in  r a mwaki wa  ub rit   ugwakan . (*Linn  Pyr g3041 g4442*) **21** Ar a maatigaire mak r ugwo na r uh i  rwa njora ruoim te kanua ka  cio wahaic te mbarathi, nacio nyoni ciote ik lh un r ir ia nyama cia m r  yao.

20 Ningī ngīona mūraika agīükürükā oimite
igürū, arī na kīhingūro kā Irima-rīriā-
Rītarī-Gituri, na anyiifite mūnyororo mūnene
guoko-inī gwake. (*Abyssos* g12) 2 Nake akīnyiia
ndamathia iřia, na niyo nyoka iřia ya tene, na
novo mūcukani kana Shaitani, akīmīoha mīaka

nigiri īmwe. 3 Akīmīkia Irima rīu-Rītarī-Gīturi, akīmīhingīrīria kuo, na akīrīcīnīrīra mūhūri, nīguo amīgīrīrīrie ndikanacooke kūheenia andū a ndūrīrī rīngī nginya mīaka īyo ngiri īmwe īthire. Thuutha wa ūguo nīñkarekererio ihinda inini. (Abysos g12) 4 Ngīcooka ngīona itī cia ūnene iria ciaikarīrwo nī arīa maaheetwo hinya wa gūtuīra andū ciira. Na ngīona mīoyo ya andū arīa manatinio mītwe nī ūndū wa ūira wa Jesū o na nī ūndū wa kiugo kīa Ngai. Acio matiahooete nyamū ūrīa o na kana mūhiano wayo, na matiekīrītво rūrīri rwayo ithiithi-inī ciao kana moko-inī mao. Nao magīcooka muoyo na magīthana hamwe na Kristū mīaka ngiri īmwe. 5 (Andū arīa angī othe maakuīte matiigana gūcooka muoyo, nginya rīrīa mīaka īyo ngiri īmwe yathirire.) Kūu nīkuo kūriūka kūrīa kwa mbere. 6 Kūrathimwo na gūthera nī arīa magwatanīire na kūriūka kūu kwa mbere. Gīkuu gīa keerī gītīrī na hinya igūrū rīao, no magaatuīka athīnjīri-Ngai o na Kristū, na magaathamaka hamwe nake mīaka ngiri īmwe. 7 Rīrīa mīaka īyo ngiri īgaathira, Shaitani nīkuohorwo akoohorwo oime njeera īyo yake, 8 nake nīagathīi kūheenia ndūrīrī ituri-inī iria inya cia thī, nīcio Gogu na Magogu, nīguo acicoakanīrīrie hamwe nī ūndū wa mbaara. Mūgana wao nī ta mūthanga wa hūgūrūrū cia iria rīrīa inene. 9 Nao magītūkanīria warīi wa thī, makīrigiicīria kambī ya andū a Ngai, o na itūura rīu inene endete. No mwaki nīwoimire igūrū, ūkīmaniina. 10 Nake mūcukani, ūrīa wamaheenirie, agīkio iria rīa mwaki wa ūbiriti, o kūrīa nyamū ūrīa na mūnabii ūrīa wa maheeni maikītio. Nao magaatuūra manyariiragwo mūthenya na ūtukū tene na tene. (aiōn g165, Limnē Pyr g3041 g4442) 11 Ningī ngīona gītī kīnene mūno kīa ūnene kīa rangi mwerū, na ngīona ūrīa wagīkarīire. Nayo thī na igūrū ikīrūa, ikīehera ūthīi-inī wake, ikīaga handū ingīkara. 12 Na ningī ngīona arīa akuū, anene na arīa anini, marūgamīte mbere ya gītī kīu kīa ūnene, namo mabuku makīhingūrwo. Narīo ibuku rīngī rīkīhingūrwo, na nīrīo ibuku rīa muoyo. Nao andū arīa akuū magītūrīwo ciira kūringana na ciiko iria meekīte, o ta ūrīa

kwaandikítwo mabuku-iní macio. 13 Narío iria
rīřia inene ríkíruta aríaakuú maarí thíiní wario,
nakio gíkuú na Kwa-ngoma ikíruta aría maarí
thíiní wacio, na o mündū agítúirwo küringana
na ciíko iria eekíte. (**Hades g86**) 14 Thuutha úcio
gíkuú na Kwa-ngoma igíikio iria-iní ría mwaki.
Icua ríu ría mwaki nírio gíkuú gíja keerí. (**Hades**
g86, Limnë Pyr g3041 g4442) 15 Na ríří, mündū o wothe
akorwo ríitwa ríake rítionekire ríandíkítwo
ibuku-iní ría muoyo-rí, agíikio iria-iní ríu ría
mwaki. (**Limnë Pyr g3041 g4442**)

21 Nḡicooka nḡiona igūrū rierū na th̄i njerū,
tondū igūrū rīrīa rīa mbere na th̄i rīrīa
ya mbere n̄icieherete igathira, nar̄io iria rīrīa
inene rītiarī ho. 2 Nḡiona Itūūra rīrīa Itheru,
Jerusalemu ūrīa njerū, rīgūkūrūka riumīte igūrū
kwa Ngai, rīhaariiřio ta mūhiki agemeirio
mūthuuriwe. 3 Ninḡ nḡiigua mūgambo mūnene
uumīte ḡit̄i-inī-kīa-ūnene, ūkiuga atīrī, “Rīu
ḡikaro kīa Ngai kīrī hamwe na andū, nake
n̄iegūtūurania nao. Megutūika andū ake, nake
Ngai we Mwene arīkoragwo hamwe nao, na
atuīke Ngai wao. 4 Nake n̄nakamagiria maithori
mothe mathire maitho-inī mao. Gūtīrī hīndī
īnḡi gūgaakorwo na ḡikuū, o na kana gūcakaya,
kana kīrīo, kana ruo, n̄gūkorwo maūndū marīa
ma mbere n̄imeherete magathira.” 5 Nake
ūrīa waikariire ḡit̄i-kīa-ūnene akiuga atīrī, “Nī
kwerūhia ndirerūhia maūndū mothel!” Aḡicooka
akiuga atīrī, “Andīka ūndū ūyū, n̄gūkorwo ciugo
ici nī cia kwīhokwo, na nī cia ma.” 6 Aḡicooka
akīnjīrra atīrī: “Maūndū n̄mahingu. Niī nī nī
Alifa o na Omega, Kīambīrīria o na Kīrīkīro.
Ūrīa mūnyootu n̄ngamūhe maaī anyue kuuma
ḡithima kīa maaī ma muoyo, anyue o ūguo
tūhū atekūgūra. 7 Mūndū ūrīa ūgūtoorania
nīwe ūkaagaya maūndū macio mothe, na nī
n̄ngatūika Ngai wake, nake atuīke mūrū wakwa.
8 No andū arīa iguoya, na arīa matetikītie, na arīa
imaramari, na arīa oragani, na ahūūri maraya,
na arogi, na ahooi mīhianano, na aheenania-rī,
othe ūtūuro wao no iria-inī rīa mwaki wa ūbiriti.
Gik̄i nik̄io ḡikuū ḡiā keeri.” (*Limnē Pyr g3041 g4442*) 9
Ūmwe wa araika acio mūgwanja arīa maarī na
mbakūri mūgwanja iria ciaiyūrīte mīthiro ūrīa
mūgwanja ya kūrigūrīria agūuka, akīnjīrra atīrī,

“Ūka, nīngūkuonia mūhiki, na nīwe mūtumia warī wa wakiki ūrīa wa bururu, na wa ikūmi na wa Gatūrūme.” 10 Nake akīngua ndī thīnī wa igīrī warī wa amethuthito. 21 Nacio ihingo iria Roho, akīndwara kīrīma-inī kīarī kīnene kīraaya ikūmi na igīrī nī ruru ikūmi na igīrī, o kīhingo na igūrū, akīnyonia Jerusalemu, Itūūra rīu inene gīathondeketwo na ruru īmwe. Nayo njīra ūrīa Itheru rīgīkūrūka riumīte igūrū kwa Ngai. 11 nene ya itūūra rīu inene yarī ya thahabu therie, Itūūra rīu rīarī na riiri wa Ngai, naguo ūkengi yonithanagia mwena ūrīa ūngī ta gīcicio. 22 Na warīo wahaanaga ta wa kahiga ka goro mūno, gūtīrī hekarū ndonire kūu itūūra-inī rīu inene, o ta kahiga karīa getagwo njathibi, gakengu o tondū Mwathani Ngai Mwene-Hinya-Wothe na ta gīcicio. 12 Narīo rīarī na rūthingo rūnenene, Gatūrūme nīo hekarū yakuo. 23 Itūūra rīu inene rūrāihu na igūrū, rwarī na ihingo ikūmi na igīrī, rītibataire nī kwarīwo nī riūa kana mweri, na araika ikūmi na eerī ihingo-inī icio. Nacio nīgūkorwo riiri wa Ngai nīrūheaga ūtheri, nake ihingo icio nīciandikītwo marīitwa ma mīlhīrīga Gatūrūme nīwe tawa warīo. 24 Nacio ndūrīrī ūrīa ikūmi na ūrī ya ciana cia Israeli. 13 Mwena igaathiiaga na ūtheri warīo, nao athamaki a wa irathīro warī na ihingo ithatū, na mwena thī marehe riiri wao thīnī warīo. 25 Gūtīrī wa gathigathini ihingo ithatū, na mwena wa mūthenya o na ūmwe ihingo ciarī ikaahingwo, gūthini ihingo ithatū, na mwena wa ithūūro nīgūkorwo kūu gūtīgakorwo na ūtukū. 26 Na ihingo ithatū. 14 Naruo rūthingo rwa itūūra rīu nīkuo makaarehe riiri na gītīo cia ndūrīrī. 27 inene rwarī na mīthingi ikūmi na ūrī, na igūrū Gūtīrī kīndū gītarī gītheru gīgaatoonya itūūra riāyo ikaandikwo marīitwa ma atūmwō aria rīu o nari, o na kana mūndū o wothe ūrīa ikūmi na eerī a Gatūrūme. 15 Nake mūraika ūcio wīkaga maūndū ma njono kana ma maheeni. O wanjarīrie aarī na rūthanju rwa thahabu rwa tiga aria marīitwa mao mandikītwo ibuku-inī gūthima itūūra rīu inene, o na ihingo ciarī, rīrīa rīa Gatūrūme rīa muoyo.

na thingo ciarī. 16 Narīo itūūra rīu inene rīakītwo rīīganaine mīena yothe, ūraihi warīo ūkaiganana na warīi warīo. Nīathimire itūūra rīu inene na rūthanju rūu, na akīona atī rīarī na ūraihi wa kilomita ta 2,200, ūkaiganana na warīi warīo, na kwambata na igūrū kwarīo. 17 Ningī agīthima rūthingo rwarīo, na ūtungu waruo ūgīkorwo warī mīkono igana rīmwe na mīrongo ūna na ūna, rūthimītwo na gīthimi kīa mūndū, na no kīo mūraika aahūthagīra. 18 Rūthingo rūu rwakītwo na njathibi, narīo itūūra rīu inene rīakītwo na thahabu ūrīa therie, īgathera o ta gīcicio. 19 Nayo mīthingi ūyo ya thingo cia itūūra rīu inene yagemetio na mīthembā yothe ya mahiga ma goro. Mūthingi wa mbere warī wa njathibi, na wa keerī warī wa yakuti ūrīa ya bururu, na wa gatātū warī wa yacimu, na wa kana warī wa thumarati, 20 na wa gatano warī wa onigithi, na wa gatandatū warī wa wakiki ūrīa mūtune, na wa mūgwanja warī wa yakuti ūrīa ihaana thahabu, na wa kanana warī wa thabaricandi, na wa kenda warī wa yakuti ūrīa ihaana ngoikoni, na wa ikūmi warī wa wakiki ūrīa ūhaana nyeki nduru, na wa ikūmi na ūmwe

22 Ningī mūraika ūcio akīnyonia rūūrī rwa māaī ma muoyo, makembu na makahenia o ta gīcicio, rūgītherera ruumīte gītī-inī kīa ūnene kīa Ngai na gīa Gatūrūme 2 rūikūrūkiīre gatagatī ka njīra ūrīa nene ya itūūra inene. Mīena yeerī ya rūūrī rūu, o mwena warī na mūtī wa muoyo, naguo waciaraga matunda mīthembā ikūmi na ūrī, ūgaciaraga maciaro maguo o mweri. Namo mathangū ma mūtī ūcio maarī ma kūhonia andū a ndūrīrī. 3 Gūtīgacooka kūgīa na kīrumi o na kīrīkū. Gītī-kīa-ūnene kīa Ngai na gīa Gatūrūme gīgaakorwo kūu thīnī wa itūūra inene, nacio ndungata ciake nīikamūtungatagīra. 4 Nacio nīlikoonaga ūthīi wake, narīo rīītwā rīake rīkandikwo ithīthī-inī ciao. 5 Gūtīgacooka kūgīa ūtukū. Nao matikabatario nī ūtheri wa tawa o na kana ūtheri wa riūa, nīgūkorwo Mwathani Ngai nīwe ūgaatuīka ūtheri wao. Nao magaathamaka tene na tene. (aīōn g165) 6 Nake mūraika ūcio akīnjīrī atīrī, “Ciugo icio nī cia kwīhokwo, na nī cia ma. Nake Mwathani, o we Ngai wa maroho ma anabii, nīatūmire mūraika wake nīguo onie ndungata ciake maūndū marīa arī o nginya

mekike ica ikuhī.” 7 “Na rīrī, nīngūūka o narua! Ūrīa ūroimbūra maündū macio ekuuga atīrī, “Iī Kūrathimwo nī mündū ūrīa ūrūmitie ciugo cia nīguo, ngūūka o narua.” Ameni. Ūka, Mwathani ūrathi ūrīa ūrī ibuku-inī rīrī.” 8 Niī, Johana-rī, nī Jesū! 21 Wega wa Mwathani Jesū ūrogā na andū niī ndaigire na ngīona maündū macio. Na rīrī a Ngai. Ameni.

ndaarikirie kūmaigua o na kūmona-rī, ngīgwa thī magūrū-inī ma mūraika ūcio wanyonagia maündū macio ndīmūhooe. 9 No akīnjīra atīrī, “Tiga gwīka ūguo! O na niī ndī ndungata hamwe nawe, na hamwe na ariū na aarī a thoguo arīa anabii, na arīa othe marūmītie ciugo cia ibuku rīrī. Hooya Ngai arī we!” 10 Agīcooka akīnjīra atīrī, “Ndūkahingīrīrie ciugo cia ūrathi wa ibuku rīrī, nīgūkorwo ihinda nīrīkuhīrīrie. 11 Mündū ūrīa wīkaga ūru nīathī na mbere gwīka ūru, nake ūrīa kīmaramari athī na mbere na kūmaramara; na ūrīa wīkaga ūrīa kwagīrīire athī na mbere gwīka ūrīa kwagīrīire; ningī ūrīa mūtheru agīthī na mbere gūtuika mūtheru.” 12 “Na rīrī, ngūūka o narua! Nakōo kīheo gīakwa ndī nakōo, na ngaahe o mündū kūringana na ūrīa aneeka. 13 Niī nī niī Alifa na Omega, wa Mbere na wa Kūrigīrīria, ningī Kīambīrīria o na Kīrīkīro. 14 “Kūrathimwo-rī, nī arīa mathambītie nguo ciao, nīguo magīe na rūtha rwa gūkinya mūtī-inī wa muoyo na matoonyere ihingo-inī makinye thīinī wa itūura rīu. 15 Nakuo kūu nja gūgaikarwo nī magui, na arogi, na ahūuri ūmaraya, na oragani, na ahooi mīhianano, na mündū ūrīa wothe wendete maündū ma maheeni na akamekaga. 16 “Niī, Jesū, nīndūmīte mūraika wakwa agūkinyīrie ūira ūyū nī ūndū wa makanitha. Niī nī niī Thuuna na Rūciaro rwa Daudi, na nī niī Njata ūrīa ngengu ya Rūciinī tene.” 17 Nake Roho o na mūhiki mekuuga atīrī, “Ūka!” Nake ūrīa ūkūigua nīoige atīrī, “Ūka!” Mündū o wothe mūnyootu, nīoke; na ūrīa wothe ūkwenda, nīamūkīre kīheo kīrīa kīa maaī ma muoyo, atekūgūra. 18 Ngūkaania mündū o wothe ūrīa ūkūigua ciugo cia ūrathi wa ibuku rīrī atīrī: Mündū o wothe angīciongerera ūndū, Ngai nīakamuongerera mīthiro ūrīa ūtaarīrio thīinī wa ibuku rīrī. 19 Na mündū o na ūrīkū angīkeeheria ciugo thīinī wa ibuku rīrī ūrīa ūrathi, Ngai nīakamwehereria igai ūrīake kuuma mūtī-inī wa muoyo, o na kuuma itūura-inī ūrīu itheru, iria itaarīrio thīinī wa ibuku rīrī. 20

66 Verses

Kikuyu at AionianBible.org

The Bible is a library of 66 books in the Protestant Canon written by 40 different men over a span of 1,500 years from 1435 BC to 65 AD with one consistent message. From the first page through the last, Jesus. Genesis promised our deliverer is coming, Jesus. Moses said our better prophet is coming, Jesus. Isaiah prophesied our Messiah will be a suffering servant, Jesus. John announced our Anointed One is here, Jesus. Jesus himself testified he is our Lord God, Yahweh. The gospels agree our conqueror of death has risen, Jesus. The Apostles witnessed our victor ascend to his throne in Heaven, Jesus. And Revelation promises Jesus' return for our final judgment. Are you ready? Read the Bible cover to cover at AionianBible.org and answer these questions. How did I get here? Why am I here? How do I determine right or wrong? How can I escape condemnation? What is my destiny? Begin with the primer verses below.

Kīambīrīria 9:8 Ningī Ngai akīīra Nuhu hamwe na ariū ake atīrī, 9:9 “Rīu niī nīngūthondeka kīrīkanīro gīakwa na inyuū, na njiaro cianyu iria igooka thuutha wanyu, 9:10 o na hamwe na kīūmbe gīothe kīrī muoyo kīa iria mūraarī nacio; nīcio nyoni, na mahiū o na nyamū cia gīthaka ciothe iria cioimire thabina hamwe na inyuū, ici nīcio ciūmbe ciothe irī muoyo gūkū thī. 9:11 Nīndathondeka kīrīkanīro gīakwa na inyuū: Gūtīrī hīndī īngī muoyo wothe ūkaanīnwo na mūiyūro wa maaī; gūtīrī hīndī īngī gūkaagīa mūiyūro wa maaī wa kūniina thī.” 9:12 Ningī Ngai akiuga atīrī, “Gīkī nīkīo kīmenyithia gīa kīrīkanīro kīrīa ndīrarīkanīra na inyuū na ciūmbe ciothe irī muoyo irī hamwe na inyuū, kīrīkanīro kīa njiarwa ciothe iria igooka: 9:13 Nīndekīra mūkūngāmbura wakwa matu-inī, na nīguo ūgūtuūka kīmenyithia gīa kīrīkanīro gatagatī gakwa na andū a thī.

Thaama 14:13 Musa agīcookeria andū acio atīrī, “Tigai gwītīgīra. Mwīhaandei wega, na nīmūkuona ūhonokio ūrīa Jehova ekūmūrehere ūmūthī. Andū a Misiri aya mūrona ūmūthī, mūtikamona rīngī. 14:14 Jehova nīekūmūrūrīra, mūbatie o gūikara mūhooreire.”

Alawii 20:26 No nginya mūtuīke atheru harī niī, tondū niī, Jehova, ndī mūtheru, na nīndīmwamūranītie na ndūrīrī iria ingī mūtuīke akwa kīūmbe.

Ndari 6:24 ““Jehova arokūrathima, na akūmenyagīrīre; 6:25 Jehova arotūma ūthiū wake ūkwārīre, na agūkinyagīrie wega wake; 6:26 Jehova arogūtiirīra gīthiithi gīake, na akūhe thayū.””

Gūcookerithia 18:18 Nīngamarahūrīra mūnabii o tawe oime thiīnī wa ariū a ithe wao; na nīngēkīra ciugo ciakwa kanua gake, nake nīakameera ūrīa wothe ngaamwatha. 18:19 Mūndū o wothe ūkaarega kūigua ciugo ciakwa iria mūnabii ūcio akaaria thiīnī wa rītwa rīkawa-rī, niī mwene nī niī ngamūrīria ūhoro ūcio.

Joshua 1:7 Gīa na hinya na ūumīrīrie mūno. Menyagīrīra gwathīkagīra watho wothe ūrīa ndungata yakwa Musa aagwathire wīkage; ndūkanagarūrūke na mwena wa ūrīo kana wa ūmotho ūütige, nīgeetha ūgīfīage na ūhootani kūrīa guothe ūrīthiīaga. 1:8 Ciugo cia Ibuku rīrī rīa Watho itikanatige kwario nī kanua gaku; no wīcūūranagie ūhoro warīo mūthenya na ūtukū, nīgeetha ūmenyagīrīre gwīka maundū marīa mothe maandīktōe thiīnī warīo. Hīndī ūyo nī ūkaagaacīra, na ūgīe na ūhootani. 1:9 Gīthī ti-nīi ngwathīte? Wee gīa o na hinya na ūumīrīrie. Ndūkanetigīre o na kana; ūurwo nī hinya, nīgūkorwo Jehova Ngai waku arī hamwe nawe kūrīa guothe ūrīthiīaga.”

Atiiririri 2:7 Nao andū acio magītungatīra Jehova matukū-inī mothe ma Joshua na ma athuuri arīa maatigirwo marī muoyo Joshua akua, arīa meyoneire maündū mothe manene marīa Jehova eekīire Israeli.

Ruthu 1:16 No Ruthu akīmūcookeria, akīmwīra atīrī, "Tiga kūningīrīria ngūtige kana ngarūrūke ndige gūkūrūmirīra. Kūria ügūthīi nīkuo ngūthīi, na kūria ügaatūra nīkuo ngaatūra. Andū anyu magaatuīka andū aitū, nake Ngai waku atuīke Ngai wakwa. 1:17 Kūria ügaakuīra nīkuo ngaakuīra, na nokuo ngaathikwo. Jehova aronjīka ūru makīria, kūngīkaagīa ūndū o na ūmwe ügaatūtigithania nīi nawe, tiga o gīkuū giiki!"

1 Samūeli 16:7 No Jehova akīira Samūeli atīrī, "Tiga kūmūrora gīthīihi kana ūraihi wake, nīgūkorwo nīndīmūregete, tondū Jehova ndaroraga maündū marīa mündū aroraga. Mündū wa gūkū thī aroraga mündū gīthīihi, no Jehova aroraga ngoro thīinī."

2 Samūeli 7:22 "Wee Mwathani Jehova, kaī ūkīrī mūnene-! Gūtirī ūngī tawe, na gūtirī Ngai ūngī tiga wee, o ta ūria tūiguīte na matū maitū.

1 Athamaki 2:3 na ūmenyagīrīre ūria Jehova Ngai waku endaga: Ūthiage na njīra ciake, na ūmenyagīrīre irīra cia watho wake wa kūrūmīrīrwo na maathani make, na mawatho make na maündū marīa endaga, o ta ūria maandīktwo Watho-inī wa Musa, nīgeetha ūgaacīre maündū-inī mothe marīa ūrīkaga na kūria guothe ūrīthīiaga,

2 Athamaki 22:19 Tondū ngoro yaku nīyaherire na ūkīnyihihīria Jehova rīrīa waiguire ūhoro ūria njarītie wa gūkīrīra kūndū gūkū o na andū akuo, atī nīmakanyiitwo nī kīrumi na mwanangīko, na tondū nīwatembūrangire nguo ciaku na ūkīrīra ūrī mbere yakwa-rī, nīngūiguīte, ūguo nīguo Jehova ekuuga.

1 Maündū 29:17 Niī nīnjūūi atī Wee Ngai wakwa nītūragia ngoro, na nīkenagio nī ūrūngīrīru wa ngoro. Indo ici ciothe ndīciheanīte na kwīyendera na wīhokeku. Na rīu ndī na gīkēno nī ūndū wa kwīonera ūria andū aya aku marī haha makūrutīire indo na wendo.

2 Maündū 7:14 andū acio akwa, o acio metanītio na rītwa rīakwa, mangīkenyihia na maahooe, na marongorie ūthīi wakwa, na matigane na njīra ciao cia wagānu, hīndī īyo nīngamaigua ndī o igūrū, na nīngamarekera mehia mao na honie būrūri wao.

Ezara 7:10 Nīgūkorwo Ezara nīerutīire gūthoma na kūrūmia Watho wa Jehova, na kūrutana watho wa kūrūmīrīrwo na mawatho maguo kūu Israeli.

Nehemia 6:3 nī ūndū ūcio ngīmatūmīra andū mamacookerie atīrī: "Ndī na wīra wa bata ndīraruta, ndingīhota gūlkūrūka njūke. Wīra ūngīkīrūgamio nīkī, atī nyambe njikūrūke kūrī inyūi?"

Esiteri 4:14 Nīgūkorwo ūngīaga kwaria ihinda ta rīrī, kīhonīa na kūhonokio kwa Ayahudi nīikoima handū hangī, no wee na nyūmba ya thoguo no mūkaaniinwo. Ningī-rī, nūū ūū kana wokire ūthamaki-inī nī ūndū wa ihinda ta rīrī?"

Ayubu 19:25 Nīnjūūi atī Mūngūūri arī muoyo, na atī marigīrīrio-inī nīwe ūkaarūgama thī īno.

Thaburi 23:1 Thaburi ya Daudi Jehova nīwe mūrīthi wakwa, ndirī kīndū ingīaga. 23:2 Atūmaga njarahe ūrīthīo-inī ūrī nyeki nduru, aandongoragia maaī-inī marī na ūhurūko. 23:3 Nīariūkagia ngoro yakwa, akandongoragia njīra-inī cia ūthingu, nī ūndū wa rītwa rīake. 23:4 O na ingītuīka ndīrahungurīra mūkuru ūrī nduma ta ya gīkuū, ndirī ūrī ingītīgīra, nīgūkorwo ūrī hamwe na nī; thiari waku na mūthīgi waku nīcīhooreragia. 23:5 Ūnjāragīra metha mbere yakwa o harīa thū ciakwa irī. Ūnjītagīrīria maguta mūtwe; gīkombe gīakwa nīkīyūrīrīre. 23:6 Ti-itherū wega na

wendani nñirñumanagírira na niñ matukú mothe ma muoyo wakwa, na niñ ngütüüra nyümba ya Jehova nginya tene.

Thimo 3:5 Wihoke Jehova na ngoro yaku yothe, na ndükanehoke ümenyo waku mwene; 3:6 müményithagie mithiire yaku yothe, na nñarírungaga njíra ciaku.

Kohelethu 3:10 Ninyonete mathíina maríia Ngai aheete andú níguo mathíiníkage ní mo. 3:11 Ngai oombire kíndú o gíthe kíri gíthaka híndí yakío. Ningí níekírite ühoro wa tene na ngoro-iní cia andú; no andú matingíhota kúmenya wíra ürúa Ngai arutíte kuuma kíambíríria nginya kírikíriro.

Rwimbo 2:4 Nñandoonyetie nyümba nene ürúa irítagírwo iruga, nayo bendera ürúa ahaicítie igúru ríakwa ní wendo.

Isaia 9:6 Nígúkorwo nítúciariirwo kaana, tükáheo kahíi, naguo wathani ügaakorwo ciande-iní ciako. Nako gageetagwo Müheani-Kírra-wa-Kügeganía, Mürungu Mwene-Hinya, Ithe-wa-Andú-wa-Tene-na-Tene, Münene-wa-Thayú. 9:7 Naguo ühoro wa gútheerema kwa üthamaki wake na thayú gütír híndí igaathira. Agaathamakagíra üthamaki wake aikariire gítí kíia ünene kíia Daudi, aühaande na aütiiríre na ciira wa kíhoto na üthingu, kuuma ríu nginya tene. Kíyo kíia Jehova Mwene-Hinya-Wothe níkio gígaatúma maündú macio mekíke.

Jeremia 1:4 Ndúmíríri ya Jehova níyanginyíre, ngírwo atíri, 1:5 “Mbere ya güküümba nda-iní ya maitúguo-rí, no ndaaküü, o na ütanaciarwo-rí, níndakwamürite; níndagütuire múnabii wa kúrathagíra ndúríri.” 1:6 Na niñ ngímúcookeria, ngiuga atíri: “Hí, Mwathani Jehova! Niñ ndiúi kwaria; niñ ndí o mwana.” 1:7 Nowe Jehova akínjíira atíri: “Tiga kuuga atíri, ‘Niñ ndí o mwana.’ No nginya üthíi kúr mündú o wothe ngügütúma kúr we na ümwíre ürúa wothe ngügwatha. 1:8 Ndúkanametigíre, nígúkorwo ndí hamwe nawe, na níngakühonokia,” üguo níguo Jehova ekuuga. 1:9 Híndí iyo Jehova agítambürükia guoko, akíhutia kanua, akínjíira atíri, “Ríu níndekíra ndúmíríri yakwa kanua gaku. 1:10 One, ümúthí níndagütuia múnene wa ndúríri o na wa mothamaki, nígeetha ümunyage na ümomorage, wanangage na üng’auaranagie, na wakage na ühaandage.”

Macakaya 3:21 O na gütíri üguo níndirikanaga ündú üyú, na tondú wa üguo ngagína na kíirígíriro: 3:22 Tondú wa wendo múnene wa Jehova, níkio tútaniinítwo biú, nígúkorwo tha ciake itíri híndí ithiraga. 3:23 Tha ciaku ikoragwo irí njerú rüciiní o rüciiní, wihokeku waku ní múnene muno.

Ezekiel 36:26 Níngamühe ngoro njerú, na njíkíre roho mwerú thiiní wanyu; níngamwehereria ngoro yanyu ya ihiga, ndímühe ngoro ya nyama. 36:27 Na níngékíra Roho wakwa thiiní wanyu, na ndúme mürümagírira watho wakwa wa kúrümíríro, na müményagírira kúrümia mawatho makwa.

Danieli 3:16 Nao Shadiraka, na Meshaki, na Abedinego magícookeria mûthamaki, makímwíra atíri, “Wee Nebukadinezaru, ithuí tütibataire kwíyaríria túri mbere yaku igúru ríia ühoro üyú. 3:17 Tüngíkio icua-iní ríia mwaki ügwakana muno-rí, Ngai ürúa ithuí tütungataga e na ühoti wa gütüruta thiiní waró, na niwe ügütühonokia kuuma guoko-iní gwaku, wee mûthamaki. 3:18 No ríri, o na angíaga gütühonokia-rí, nítükewenda ümenye, wee mûthamaki, atí ithuí tütungatátra ngai ciaku, kana tühooe mûhianano wa thahabu ücio wee ühandithítie.”

Hosea 6:6 Nígúkorwo nyendaga tha no ti igongona, na kúmenya Ngai gükíra maruta ma njino.

Joeli 2:28 “Na thuutha wa maündú macio-rí, níngaitíria andú othe Roho wakwa. Ariú anyu na airítu anyu nímakarathaga mohoro, nao athuuri anyu nímakarootaga irooto, nao aanake anyu monage cioneki. 2:29 O na ningí ndungata ciakwa cia arúme, na cia andú-a-nja, níngaciitíria

Roho wakwa matukū-inī macio. 2:30 Nīngonania morirū kūu igūrū, o na gūkū thī, namo nī ma thakame, na ma mwaki, o na ma ndogo īkwambata na igūrū. 2:31 Riūa nīrīkagarūrwo rītuīke nduma, naguo mweri ūtuīke ta thakame, mbere ya mūthenya ūcio mūnene na wa kūmakania wa Jehova ūtanakinya. 2:32 Na nīgūgakinya atīrī, atī mūndū o wothe ūgaakaīra rītwa rīa Jehova nīakahonoka; nīgūkorwo kīrīma-inī gīa Zayuni na Jerusalemu nīgūgakorwo na ūhonokio, o ta ūrīa Jehova oīgīte, atī gatagatī-inī ka matigari nīgūgakorwo na arīa Jehova eītīire.

Amosi 5:24 No kīhotoo nīkīrekwo gīthererage ta rūūū, na ūthingu ūthererage ta karūūū gatahūūaga.

Obadia 1:15 “Mūthenya wa Jehova ūrī hakuhī gūkinyīra ndūrīrī ciothe. O ūrīa wīkīte, noguo nawe ūgeekwo; ciīko ciaku nīigāgūcookerera.

Jona 2:6 Ngīrikīra o nginya itina-inī cia irīma; thī ya kūu rungu īkīhingīrīria nginya tene. No Wee Jehova, Ngai wakwa, nīwarutire muoyo wakwa kuuma irima rīu. 2:7 “Hīndī ūrīa muoyo wakwa wathiraga, nīndakūririkanire Wee Jehova, namo mahooya makwa magikinya o harīwe, o thīinī wa hekarū yaku theru. 2:8 “Andū arīa mahooyaga mīhianano ya tūhū, nīmoragīrwo nī ūtugi ūrīa ūngīkorwo ūrī wao. 2:9 No nīrī, ndīrikūrutagīra igongona ngīinaga rwīmbo rwa gūcookia ngaatho. Nīngahingia mīlīhītwa yakwa ūrīa nīi ndanehīta. Ūhonokio uumaga kūrī Jehova.”

Mika 6:8 Atīrīrī, wee mūndū ūyū, githī Jehova ndakuonetie maūndū marīa mega. Na nī ūndū ūrīkū Jehova agwathaga wīkē? Githī to wīkage maūndū ma kīhotoo, na wendage ūhoro wa kūguanīra tha, na ūtwaranage na Ngai waku wīnyihiitie.

Nahumu 1:2 Jehova nī Mūrungu ūrī ūiru na mwīrīhīria; Jehova nīerīhagīria na akaiyūrwo nī mang’ūrī. Jehova nīerīhagīria harī thū ciake, na agatūūria mang’ūrī make harī amuku ake. 1:3 Jehova ndahiūhaga kūrakara na nīarī hinya mūnene; Jehova ndakaaga kūherithia mūndū mwaganu. Njīra yake ūrī thīinī wa rūhuho rūnene na thīinī wa kīhuhūkanio, matu namo nī rūkūngū rwa makinya make.

Habakuku 3:17 Atīrīrī, o na mūkūyū ūngīaga kūruta kīro, nayo mīthabibū yaage thabibū, o naguo mūtamaiyū wage maciaro, nayo mīgūnda yaage irio; o na kūngīaga ng’ondū gīcegū na kwage ng’ombe ciugū-inī-rī, 3:18 nīi no ndīrīkenagīra Jehova, njanjamūkage nī ūndū wa Ngai Mūhonokia wakwa. 3:19 Mwathani Jehova nīwe hinya wakwa, atūmaga magūrū makwa magie ihenya ta magūrū ma thwariga, nake aahotithagia kūhaica kūrīa gūtūūgīru. Kūrī mūtongoria wa nyīmbo. Rwīmbo rūrū nīi rwa kūinwo na inanda cia mūgeeto.

Zefania 3:17 Jehova Ngai waku arī hamwe nawe, o we ūrī ūrī hinya wa kūhonokania. Nīarīgūkenagīra mūno, na nīarīkūhooragīria na wendo wake, agūkūngūire akīinaga nyīmbo.”

Hagai 1:4 “Anga nī ihinda rīanyu inyuū ene rīa gūikara nyūmba iria ng’emie na mbaū rīrīa nyūmba īno yakwa iīkarīte ūrī nyanangīku?” 1:5 Na rīrī, Jehova Mwene-Hinya-Wothe ekuuga atīrī, “Mwīcūraniei wega ūrīa mīthīire yanyu ūtarī. 1:6 Mūhaandīte irio nyīngī, no mūkagetha o tūnini. Mūrīīaga no mūtihūūnaga. Mūnyuuaga no mūtinyootokaga. Mwīhumbaga nguo no mūtiiguaga ūrugarī. Ningī ūrīa ūthūkūmaga, aanyiita mūcaara wake awīkagīra mūhuko ūrī na marima.” 1:7 Jehova Mwene-Hinya-Wothe ekuuga atīrī, “Mwīcūraniei wega ūrīa mīthīire yanyu ūtarī.

Zekaria 12:10 “Na nīngaitīrīria nyūmba ya Daudi na arī othe matūūraga itūūra rīa Jerusalemu roho wa gūtugana na wagūthaithana. Nao nīmakerorera ūrīa maathecire, na nīmakamūrīrīra

marī na ruo o ta ūrīa mündū arīragīra mwana wa mūmwe, na magē na kieha kīnene o ta ūrīa mündū ethikagīra akuūrīrwo nī mwana wake wa irigithathi.

Malaki 4:2 “No inyuī mwītigīrīte rīitwa rīakwa-rī, riūa-rīa-ūthingu rīkaamwarīra rīrī na ūhoro wa kūhonania mathagu-inī marīo. Na inyuī nīmūkoima nja mūtūhe ta tūcaū tūhingūrīrwo tūkoima kiugū. 4:3 Na nīmūkarangīrīria aria aaganu matuīke mūhu rungu rwa makinya manyu mūthenya ūrīa ngeeka maündū macio,” ūguo nīguo Jehova Mwene-Hinya-Wothe ekuuga.

Mathayo 28:18 Nake Jesū agīthīi kūrī o akīmeera atīrī, “Nīheetwo ūhoti wothe igūrū na gūkū thī. 28:19 Nī ūndū ūcio thīi mūgātūme andū a ndūrīrī ciote matuīke arutwo akwa, mūkīmabatithagia thīinī wa rīitwa rīa Ithe na rīa Mūriū na rīa Roho Mūtheru, 28:20 na mūkīmarutaga gwathīkīra maündū marīa mothe ndīmwathīte. Na ti-itherū ndī hamwe na inyuī hīndī ciote, o nginya mūthia wa mahinda maya.” (aiōn g165)

Mariko 1:14 Thuutha wa Johana gūkīo njeera, Jesū agīthīi Galili akīhunjagia ūhoro-ūrīa-Mwega wa Ngai, 1:15 akiuga atīrī, “Ihindā nīkinyu, naguo ūthamaki wa Ngai nīukuhīrīrie. Mwīrireī mwītikie ūhoro-ūrīa-Mwega!” 1:16 Na rīrīa Jesū aathīiaqīra hūgūrūrū-inī cia iria rīa Galili, nīonire Simoni na mūrū wa nyina Anderea magīlkia neti ciao iria-inī, nīgūkorwo maarī ategi a thamaki. 1:17 Nake Jesū akīmeera atīrī, “Ūkai, mūnūmīrīre, na nīngamūtua ategi a andū.” 1:18 O rīmwe magītiganīria neti ciao makīmūrūmīrīra.

Luka 4:18 “Roho wa Mwathani arī igūrū rīakwa, nī ūndū nīanjītīrīrie maguta nīguo hunjagīrie aria athīinī ūhoro-ūrīa-Mwega. Nīandūmīte thīi nyanīrīre kuohorwo kwa aria moheetwo, na atī aria atumumu nīmegūcooka kuona, na njohorithie aria mahinyīrīrio,

Johana 3:16 “Nīgūkorwo Ngai nīendire kīrīndī, akīruta Mūrū wake wa mūmwe, nīgeetha mündū o wothe ūmwītīkīte ndakoore, no agīe na muoyo wa tene na tene. (aiōnios g166) 3:17 Nīgūkorwo Ngai ndaatūmire Mūrūwe gūkū thī acīirīthie kīrīndī, no nīguo kīrīndī kīhonoke nī ūndū wake.

Atūmwō 1:7 Nake akīmeera atīrī: “Ti ūhoro wanyu kūmenya ciathī o na kana mahinda marīa Ithe witū atuīte na ūhoti wake mwene. 1:8 No nīmūrīheo hinya rīrīa Roho Mūtheru arīuka igūrū rīanyu; na inyuī nīmūgatūka aira akwa thīinī wa Jerusalemu, na Judea guothe, na Samaria, na nginya ituri ciote cia thī.”

Aroma 11:32 Nīgūkorwo Ngai nītūtīte andū othe aremi nīgeetha acooke amāiguīre tha othe. (eleese g1653) 11:33 Hī! ūūgī wa Ngai, o naguo ūmenyo wake, itlikīrī nyīngī na ndiku mūno! Matūiro make gūtīrī ūngīhota kūmatuīria, na mīthīire yake kaī ndīngīmenyeka-il! 11:34 “Nūū ūmenyete meciirīria ma Mwathani? Kana nūū ūkoretwo akīmūtaara?” 11:35 “Nūū wanahe Ngai kīndū, atī nīguo Ngai acooke amūrīhe kīndū kū?” 11:36 Nīgūkorwo indo ciote ciōimire harī we, na nīwe ūcītūragia ciote, na ciote-rī, no ciake. Nake arogoocagwo nginya tene na tene! Amenī. (aiōn g165)

1 Akorinito 6:9 Kaī inyuī mūtōo! atī andū aria aaganu matikagaya ūthamaki wa Ngai? Mūtikanahaeneke: Gūtīrī ahūūri maraya, kana ahooi mīhianano, kana itharia, kana arūme aria metuaga ta aka, kana arūme aria makomaga na arūme aria angī, 6:10 kana aici, kana andū aria akoroku, kana arīū, kana acambania, o na kana atunyani makaagaya ūthamaki wa Ngai. 6:11 Na ūguo nīguo amwe anyu mwatarīi. No nīmwathambīrio, na mūgītherio, na mūgītuuo athingu thīinī wa rīitwa rīa Mwathani Jesū Kristū o na nī ūndū wa Roho wa Ngai witū.

2 Akorinito 5:17 Nī ūndū ūcio, mündū o wothe angīkorwo arī thīinī wa Kristū-rī, nītūkīte kīmbe kīerū; maündū ma tene nīmathirīte, nīmookite mangī merū! 5:18 Maündū maya mothe moimaga kūrī Ngai, ūrīa watūgīuithanirie nake we mwene thīinī wa Kristū, na agītūhe ūtungata

ūcio wa ūiguithanio: 5:19 atīrī, Ngai arī thīinī wa Kristū nīwe wīiguiuthanagīria thī kūrī we mwene, ategūtarīra andū mehia mao. Nake nīatwīhokeire ndūmīrīri īyo ya ūiguithanio. 5:20 Nī ūndū ūcio ithū tūrī abarūthi matūmītwo a kwarīrīria Kristū, o taarī Ngai ūrathaithana na tūnua twitū. Twamūthaitha handū-inī ha Kristū atīrī: ītikīrai kūguithanio na Ngai. 5:21 Ngai nīatūmire ūcio ūtaarī na wīhia atuīke mwīhia nī ūndū witū, nīgeetha thīinī wake tūtuīke ūthingu wa Ngai.

Agalatia 1:6 Nī ūkūgega ndīragega nī ūndū wa ūrīa mūrahiūha gūtigana na ūrīa wamwītire na ūndū wa wega wa Kristū, mūkagarūrūkīra ūhoro mwega wa mūthemba ūngī, 1:7 naguo ti Ūhoro-ūrīa-Mwega o na atīa. No nī kūrī andū maramūhīngīcia makēenda gūthūkīa Ūhoro-ūrīa-Mwega wa Kristū.

Aefeso 2:1 O na inyuī-rī, mwarī akuū nī ūndū wa ūremi wanyu na mehia manyu, 2:2 marīa mwatūrūraga thīinī wamo rīrīa mwarūmagīrīra mīthīire ya thī ūno na mīthīire ya mwathi wa ūthamaki wa rīera-inī, o roho ūrīa ūraruta wīra rīu thīinī wa arīa mataathikagīra Ngai. (aīōn g165) 2:3 O na ithū ikuothē-rī, kūrī hīndī twatūuranagia nao, twaathagwo nī thutī cia mīrī iitū, na tūkarūmagīrīra merirīria na maündū marīa meciiragio nī ngoro. O ta acio angī-rī, ha ūhoro wa kīmerera-rī, twatūuire tūrī a kūrakarīrō. 2:4 No tondū wa wendo wake mūnene harī ithūi, Ngai, o we ūiyūrītwo nī tha nyīngī, 2:5 nīatūmire tūgīe na muoyo hamwe na Kristū o rīrīa twarī akuū nī ūndū wa mehia maitū tondū nī wega wa Ngai watūmire mūhonokio. 2:6 Nake Ngai agītūrūkanīria hamwe na Kristū na agītūkaria thī hamwe nake kūu igūrū tūrī thīinī wa Kristū Jesū. 2:7 Eekire ūguo nīgeetha matukū marīa magooka onanie kūrī ithūi wega wake mūngī ūrīa ūtangīgereka kūrī ithūi, nī ūrīa atūire atūtugaga thīinī wa Kristū Jesū. (aīōn g165) 2:8 Nī ūndū nī wega wa Ngai watūmire mūhonokio nī ūndū wa gwītīkīa, naguo ūndū ūcio nduoimanire na inyuī ene, no nī kīheo kīa Ngai, 2:9 na ti ūndū wa mawīra marīa mwānaruta, nīgeetha gūtikagīe na mūndū o na ūmwe ūkwīgooca. 2:10 Nīgūkorwo ithūi tūrī wīra wa moko ma Ngai, tūmbītīwo thīinī wa Kristū Jesū ūguo twīkage cīko njega iria irutaga wīra mwega, ūrīa Ngai aahaarīrie o mbere nī ūndū witū ūguo tūtūure tūcīkaga.

Afilipi 3:7 No rīrī, maündū mothe marīa ndaatuaga atī maarī na uumithio kūrī nīī-rī, rīu ndīmonaga marītūhū nī ūndū wa kūgīa na Kristū. 3:8 Makīria ma ūguo-rī, maündū mothe ndīmatuaga nī ma tūhū ndamagerekania na ūmenyo ūrīa ūkīrīte maündū mothe ūrīa uumanīte na kūmenya Kristū Jesū Mwathani wakwa. Nī ūndū wake-rī, nī ūndū ūtūrīte na Kristū, 3:9 na ngoragwo ndī thīinī wake, itarī na ūthingu wakwa mwene ūrīa uumanaga na watho, no ūkorwo arī ūthingu ūrīa uumanaga na gwītīkīa Kristū; ūguo nī kuuga, ūthingu ūrīa uumaga kūrī Ngai, na wonekaga na ūndū wa gwītīkīa.

Akolosai 1:15 ūcio nīwe mūhianīre wa Ngai ūrīa ūtonekaga, na nīwe irigithathi harī indo ciotle iria ciombirwo. 1:16 Nīgūkorwo nīwe wombire indo ciotle: indo iria irī igūrū na iria irī thī, iria cionekaga na iria itonekaga, o na angīkorwo nī itī cia ūnene kana maahinya, kana aathani o na kana aria marī ūhoti; indo ciotle ciombirwo nīwe na ūguo itūkīe ciale. 1:17 Kristū nīwe warī kuo mbere ya indo ciotle, nacio indo ciotle itūrūraga inyītīthanītīo nīwe. 1:18 Ningī nīwe mūtwe wa mwīrī, arī guo kanitha; na nīwe kīambīrīria na irigithathi harī andū arīa manariūka, nīgeetha thīinī wa maündū mothe atuīke nīwe mūtūugīrie kūrī indo ciotle. 1:19 Nīgūkorwo Ngai nīoonire arī wega atī ūiyūru wa Ngai wothe ūikare thīinī wake, 1:20 na nī ūndū wa Kristū indo ciotle itūkīe cia kūguithanio na Ngai, iria irī thī o na kana iria irī igūrū, nī ūndū wa ūrīa aarehire thayū na ūndū wa thakame yake, ūrīa yaitirwo mūtharaba-inī.

1 Athesalonike 4:1 Naguo ūhoro wa kūrigīrīria, ariū na aarī a Ithe witū-rī, nī atī nītwamūrūtire ūhoro wa mūtūrīre, ūrīa ūkenagia Ngai, na noguo mūtūrūraga mwīkaga. Rīu tūkūmūrīria na

tūkamūringīrīria thīinī wa Mwathani Jesū atī mūkīragīrīrie gwīkaga o ūguo. 4:2 Nīgūkorwo nīmūū maündū marīa twamūtaaire namo, tūrī na ūhoti wa Mwathani Jesū. 4:3 Tondū rīrī, ūndū ūrīa Ngai endete nī atī mūtūke andū aamūre: atī mwītheemage ūmaraya; 4:4 na atī o ūmwe wanyu amenye gwatha mwīrī wake mwene ūkarage ūrī mūtheru na akīūtīaga, 4:5 atarī na merirīria ma mwīrī ta andū a ndūrīrī arīa matoof Ngai;

2 Athesalonike 3:6 Na rīrī, ariū na aarī a Ithe witū, nītūkūmwatha thīinī wa rītwa rīa Mwathani Jesū Kristū, atī mūtigane na mūrū kana mwarī wa Ithe witū o wothe kīgūuta, ūrīa ūtaikaraga kūringana na ūrutani ūrīa twamūrutire. 3:7 Nīgūkorwo inyuū nīmūū ūrīa mwagīrīrwo nī kwīgerekania na ithuū. Ithuū tūtiarī igūūta rīrīa twatūire na inyuū, 3:8 o na tūtiigana kūrīa irio cia mūndū o na ūrīkū tūhū. Handū ha ūguo, twarutaga wīra ūtukū na mūthenya, tūkīrutaga wīra mūritū na tūkenogagia nīgeetha tūtigatuīke mūrigo kūrī mūndū o na ūrīkū wanyu. 3:9 Twekaga ūguo, ti tondū tūtiarī na kīhotoo gīa kūheo ūteithio ta ūcio, no nīgeetha tūtuīke kīonereria kīanyu gīa kwīgerekania nakīo. 3:10 Nīgūkorwo o na rīrīa twatūire hamwe na inyuū nītwamūheire watho ūyū: “Mūndū angīaga kūruta wīra, o na kūrīa ndakarīe.”

1 Timotheo 2:1 Ningī, nīngūkūringīrīria atī mbere ya maündū mothe kūhooyagwo mahooya ma kūhoera mabata ma andū na makūhooyanīra, na ma gūthaithanīrīra, na ma gūcookia ngaatho, nī ūndū wa andū othe: 2:2 Ningī mūhooyagīre athamaki na arīa othe mathanaga. Hooyagai nīgeetha tūtūrage na mūtūrīre wa thayū na tūhooreire tūgītīaga Ngai maündū-inī mothe na tūrī na ūtheru. 2:3 Ūndū ūcio nī mwega, na nūkenagia Ngai Mūhonokia witū, 2:4 o we wendete andū othe mahonokio na mamenye ūhoro-ūrīa-wa-ma. 2:5 Nīgūkorwo kūrī Ngai o ūmwe, na mūguithania o ūmwe wa kūguithania Ngai na andū, nake nīwe mūndū, o we Kristū Jesū,

2 Timotheo 2:8 Atīrīrī, ririkanaga Jesū Kristū, ūrīa wariükirio akiuma kūrī arīa akuū, na aarī wa rūciaro rwa Daudi, kūringana na ūhoro-ūrīa-Mwega, ūrīa nīi hunjagia. 2:9 ūhoro ūcio nīguo nīi nyariragīrwo o nginya ngohwo na mīnyororo ta ndī mūgeri ngero. No kiugo kīa Ngai ti kīohe. 2:10 Nī ūndū ūcio, nīi nīnyūmagīrīria maündū mothe nī ūndū wa arīa aamūre, nīgeetha o nao magīire na ūhonokio ūrīa ūrī thīinī wa Kristū Jesū, na magīe na riiri wa tene na tene. (aiōnios g166)

Tito 2:11 Nī ūndū wega wa Ngai ūrīa ūrehaga ūhonokio nīūguūranīrio kūrī andū othe. 2:12 Wega ūcio wa Ngai nīguo ūtūrutaga kūregana na maündū marīa matarī ma kwīyamūrīra Ngai, na merirīria mooru ma gūkū thī, na gūtūūra twīgīrīrīrie merirīria ma mwīrī, na gūtūūra na mītūrīre ya ūngai na mīrūngīrīru na ya kwīyamūrīra Ngai mahinda-inī maya tūrī, (aiōn g165) 2:13 o tūgīetagīrīra kīrīgīrīro kīrīa kīrī na kīrathimo, hīndī ūrīa gūkaaguūranīrio riiri wa Jesū Kristū, ūrīa arī Ngai witū mūnene na Mūhonokia. 2:14 Nake nīwe werutire nī ūndū witū, nīguo atūkūre waganu-inī wothe, na atherie andū matuīke ake kīumbē, arīa marī na kīyo gīa gwīkaga maündū mega.

Filemona 1:3 Mūrogīa na wega na thayū kuuma kūrī Ngai Ithe witū, na kuuma kūrī Mwathani Jesū Kristū. 1:4 Atīrīrī, rīrīa ngūkūririkana mahooya-inī makwa-rī, nīnookagīria Ngai wakwa ngaatho hīndī ciathe, 1:5 tondū nīnjiguaga ūhoro wa wītīkio waku thīinī wa Mwathani Jesū, na ūrīa wendete andū arīa othe aamūre. 1:6 Nīhooyaga atī ūgīe na kīyo rīrīa ūkūgwatanīra nao ūhoro wa wītīkio waku, nīgeetha magīe na ūmenyo wa maündū mothe mega marīa tūrī namo thīinī wa Kristū. 1:7 Wendani waku nīhēete gīkēno kīnene mūno na ūkānyūmīrīria, nī tondū wee, mūrū wa Ithe witū, nīūcanjamūrīte ngoro cia andū arīa aamūre.

Ahibiranīa 1:1 Matukū-inī ma tene Ngai nīarīirie maitū na tūnua twa anabii maita maingī, na njīra mwanya mwanya, 1:2 no matukū-inī maya ma kūrīgīrīria-rī, ithuū nīatwarīrie na njīra ya Mūriū, ūrīa aatuire mūgai wa indo ciathe, o we ūrīa thī yothe yombirwo na ūndū wake. (aiōn g165) 1:3 Mūrūwe-rī, nīwe wonanagia ūkengi wa riiri wake, na nīwe mūhianīre mūkinyanīru

kūna wa ūrīa Ngai atariī, ningī nīwe ūnyiitīriire indo ciothe na kiugo gīake kīrī hinya. Nake aarīkia gūtheria andū mehia-rī, nīaikarire thī guoko-inī kwa ūrīo kwa Ūnene kūu igūrū.

Jakubu 1:16 Ariū na aarī Ithe witū inyū nyenda mūno-rī, mūtikanahleenio. 1:17 Kīheo gīothe kīega na gīkinyanīru kiumaga igūrū, gīkūrūkite kuuma kūrī Ithe wa motheri ma igūrū, ūrīa ūtagarūrūkaga ta ciūruru iria igarūrūkaga. 1:18 Nīwe watūciarie nī kwenda na ūndū wa ūhororūrīa-wa-ma, nīguo tūtuīke ta maciaro ma mbere ma indo ciothe iria ombire.

1 Petero 3:18 Tondū Kristū aakuire nī ūndū wa mehia ihinda o rīmwe rīa kūigana, ūrīa mūthingu agīkuā nī ūndū wa ariā matarī athingu, nīguo atūtware kūrī Ngai. Ooragirwo arī thīinī wa mwīrī, no ha ūhoro wa Roho, agīcookio muoyo,

2 Petero 1:3 Rīu-rī, hinya wake wa ūngai nītūheete kīrīa gīothe gītūbaragia nīguo tūhote gūtūura muoyo na twīamūrīire Ngai, nī ūndū wa kūmenyana nake ūcio watwitire tūgīe na riiri wake mwene o na wagīrīru wake. 1:4 Nī ūndū wa maūndū macio-rī, nīatūheete maūndū manene mūno ma cīranīro cialecia goro, nīgeetha nī ūndū wacio mūgwatanagīre nake mūtūrīre-inī wa ūngai wake na mwītheemage kuuma kūrī ūbuthu wa gūkū thī ūrīa ūrehagwo nī merirīria mooru.

1 Johana 2:1 Twana twakwa nyendete, ngūmwandikīra maūndū maya nīgeetha mūtikehagie. No mūndū o na ū angīhīa-rī, nī tūrī na mūtūciirīri harī Ithe witū, na nīwe Jesū Kristū, Ūrīa Mūthingu. 2:2 We nīwe igongona rīa kūhoroheria mehia maitū, na to mehia maitū moiki, no nī mehia ma andū othe a thī.

2 Johana 1:7 Aheenania, aingī arīa matetikītie atī Jesū Kristū ookire arī na mwīrī, nīmarorūura gūkū thī. Mūndū ta ūcio nī mūheenania na nī mūmena-Kristū.

3 Johana 1:4 Gūtirī ūndū ūngī ūngenagia gūkīra kūigua atī ciana ciakwa no ithiiga irūmīrīre njīra iřīa ya ūhoro ūrīa wa ma.

Judasi 1:3 Arata akwa endwa, o na gūtuīka nīndīrendete mūno kūmwandikīra ūhoro wa ūhonokio ūrīa tūgwatanīire na inyū-rī, nīndīronire kwagīrīire ndīmwandikīre nīguo ndīmūringīrīrie mūrūagīrīre wītīkio ūrīa wehokeirwo andū arīa aamūre ihinda rīmwe rīa kūigana. 1:4 Nīgūkorwo andū amwe arīa ūhoro wao wagūtuīrwo ciira waandikītwo o tene nīmetoonyereirie na hito thīinī wanyu. Acio nī andū matetigagīra Ngai, na nīmagarūraga Wega wa Ngai witū ūtuīke wa kūmetikīria kūhūura ūmaraya, na magakanaga Jesū Kristū, o we wiki Mūmene na Mwathani witū.

Kūguūrīrio 3:19 Arīa nyendete nīndīmarūithagia na ngamaherithia. Nī ūndū ūcio gīa na kīyo, na wīrīre. 3:20 Atīrīrī, ndūgamīte mūrango-inī ngītūringaringa. Mūndū o wothe angīgua mūgambo wakwa, na ahingūre mūrango, nīngūtoonya thīinī ndīanīre irio nake, nake arīanīre na niī. 3:21 Ūrīa ūgaatoorania-rī, nīngamwītikīria aikare hamwe na niī gītī-inī gīakwa kīa ūnene, o ta ūrīa niī ndatooranīre na ngīkarānīra hamwe na Baba gītī-inī gīake kīa ūnene. 3:22 Ūrīa ūrī gūtūrī, nīakiigue ūrīa Roho areera makānītha.”

Reader's Guide

Kikuyu at AionianBible.org/Readers-Guide

The Aionian Bible republishes public domain and Creative Common Bible texts that are 100% free to copy and print. The original translation is unaltered and notes are added to help your study. The notes show the location of eleven special Greek and Hebrew Aionian Glossary words to help us better understand God's love for individuals and for all mankind, and the nature of afterlife destinies.

Who has the authority to interpret the Bible and examine the underlying Hebrew and Greek words? That is a good question! We read in 1 John 2:27, "*As for you, the anointing which you received from him remains in you, and you do not need for anyone to teach you. But as his anointing teaches you concerning all things, and is true, and is no lie, and even as it taught you, you remain in him.*" Every Christian is qualified to interpret the Bible! Now that does not mean we will all agree. Each of us is still growing in our understanding of the truth. However, it does mean that there is no infallible human or tradition to answer all our questions. Instead the Holy Spirit helps each of us to know the truth and grow closer to God and each other.

The Bible is a library with 66 books in the Protestant Canon. The best way to learn God's word is to read entire books. Read the book of Genesis. Read the book of John. Read the entire Bible library. Topical studies and cross-referencing can be good. However, the safest way to understand context and meaning is to read whole Bible books. Chapter and verse numbers were added for convenience in the 16th century, but unfortunately they can cause the Bible to seem like an encyclopedia. The Aionian Bible is formatted with simple verse numbering, minimal notes, and no cross-referencing in order to encourage the reading of Bible books.

Bible reading must also begin with prayer. Any Christian is qualified to interpret the Bible with God's help. However, this freedom is also a responsibility because without the Holy Spirit we cannot interpret accurately. We read in 1 Corinthians 2:13-14, "*And we speak of these things, not with words taught by human wisdom, but with those taught by the Spirit, comparing spiritual things with spiritual things. Now the natural person does not receive the things of the Spirit of God, for they are foolishness to him, and he cannot understand them, because they are spiritually discerned.*" So we cannot understand in our natural self, but we can with God's help through prayer.

The Holy Spirit is the best writer and he uses literary devices such as introductions, conclusions, paragraphs, and metaphors. He also writes various genres including historical narrative, prose, and poetry. So Bible study must spiritually discern and understand literature. Pray, read, observe, interpret, and apply. Finally, "*Do your best to present yourself approved by God, a worker who does not need to be ashamed, properly handling the word of truth.*" 2 Timothy 2:15. "*God has granted to us his precious and exceedingly great promises; that through these you may become partakers of the divine nature, having escaped from the corruption that is in the world by lust. Yes, and for this very cause adding on your part all diligence, in your faith supply moral excellence; and in moral excellence, knowledge; and in knowledge, self-control; and in self-control patience; and in patience godliness; and in godliness brotherly affection; and in brotherly affection, love. For if these things are yours and abound, they make you to be not idle nor unfruitful to the knowledge of our Lord Jesus Christ,*" 2 Peter 1:4-8.

Glossary

Kikuyu at AionianBible.org/Glossary

The Aionian Bible un-translates and instead transliterates eleven special words to help us better understand the extent of God's love for individuals and all mankind, and the nature of afterlife destinies. The original translation is unaltered and a note is added to 64 Old Testament and 200 New Testament verses. Compare the meanings below to the Strong's Concordance and Glossary definitions.

Abyssos g12

Greek: proper noun, place

Usage: 9 times in 3 books, 6 chapters, and 9 verses

Meaning:

Temporary prison for special fallen angels such as Apollyon, the Beast, and Satan.

aīdios g126

Greek: adjective

Usage: 2 times in Romans 1:20 and Jude 6

Meaning:

Lasting, enduring forever, eternal.

aiōn g165

Greek: noun

Usage: 127 times in 22 books, 75 chapters, and 102 verses

Meaning:

A lifetime or time period with a beginning and end, an era, an age, the completion of which is beyond human perception, but known only to God the creator of the aiōns, Hebrews 1:2. Never meaning simple endless or infinite chronological time in Greek usage. Read Dr. Heleen Keizer and Ramelli and Konstan for proofs.

aiōnios g166

Greek: adjective

Usage: 71 times in 19 books, 44 chapters, and 69 verses

Meaning:

From start to finish, pertaining to the age, lifetime, entirety, complete, or even consummate. Never meaning simple endless or infinite chronological time in Koine Greek usage. Read Dr. Heleen Keizer and Ramelli and Konstan for proofs.

eleēsē g1653

Greek: verb, aorist tense, active voice, subjunctive mood, 3rd person singular

Usage: 1 time in this conjugation, Romans 11:32

Meaning:

To have pity on, to show mercy. Typically, the subjunctive mood indicates possibility, not certainty. However, a subjunctive in a purpose clause is a resulting action as certain as the causal action. The subjunctive in a purpose clause functions as an indicative, not an optative. Thus, the grand conclusion of grace theology in Romans 11:32 must be clarified. God's mercy on all is not a possibility, but a certainty. See ntgreek.org.

Geenna g1067

Greek: proper noun, place

Usage: 12 times in 4 books, 7 chapters, and 12 verses

Meaning:

Valley of Hinnom, Jerusalem's trash dump, a place of ruin, destruction, and judgment in this life, or the next, though not eternal to Jesus' audience.

Hades g86

Greek: proper noun, place

Usage: 11 times in 5 books, 9 chapters, and 11 verses

Meaning:

Synonomous with Sheol, though in New Testament usage Hades is the temporal place of punishment for deceased unbelieving mankind, distinct from Paradise for deceased believers.

Limnē Pyr g3041 g4442

Greek: proper noun, place

Usage: Phrase 5 times in the New Testament

Meaning:

Lake of Fire, final punishment for those not named in the Book of Life, prepared for the Devil and his angels, Matthew 25:41.

Sheol h7585

Hebrew: proper noun, place

Usage: 66 times in 17 books, 50 chapters, and 64 verses

Meaning:

The grave or temporal afterlife world of both the righteous and unrighteous, believing and unbelieving, until the general resurrection.

Tartaroō g5020

Greek: proper noun, place

Usage: 1 time in 2 Peter 2:4

Meaning:

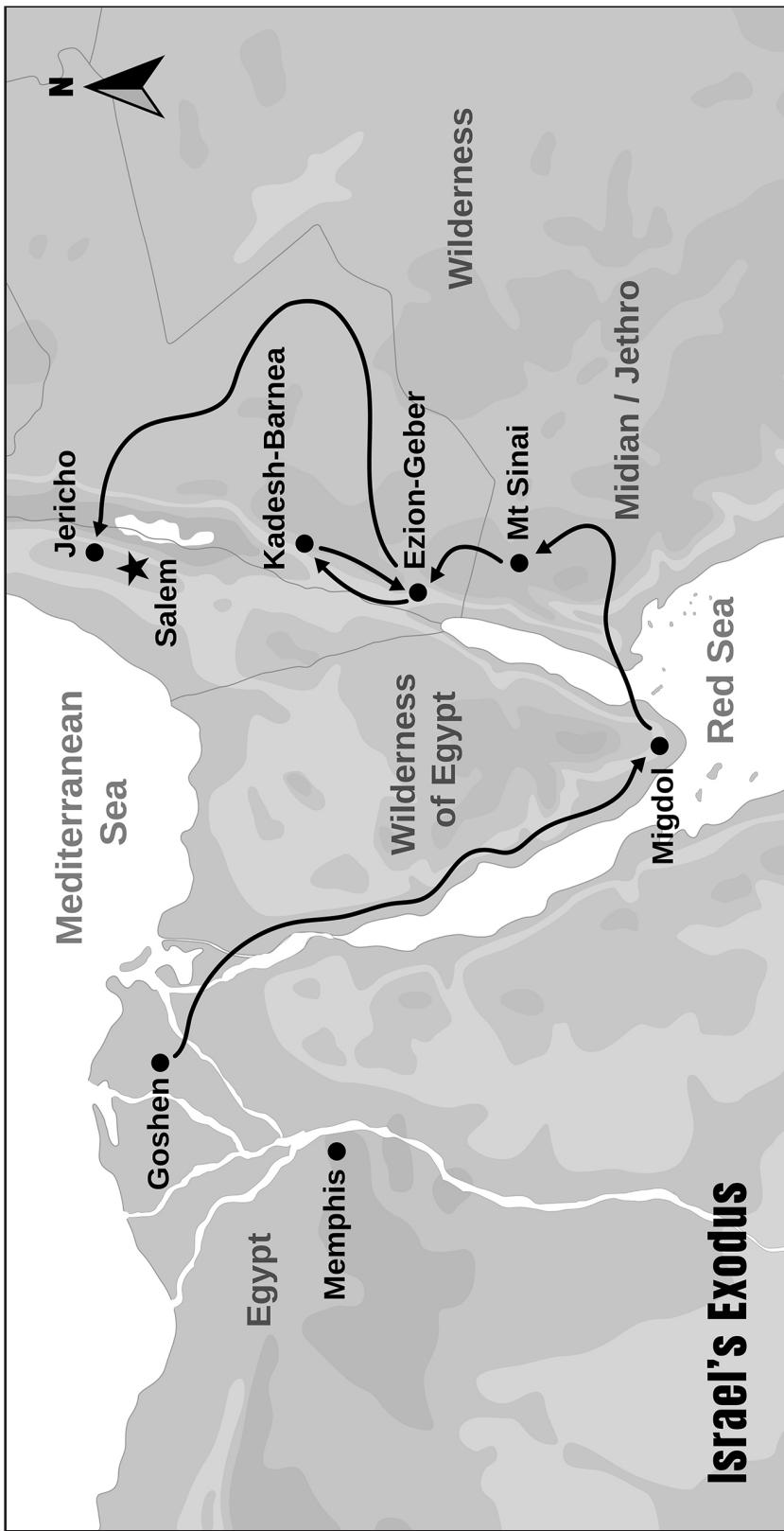
Temporary prison for particular fallen angels awaiting final judgment.

Abraham's Journey

Nī ūndū wa gwītikārī, Iburahīmu rīrā eetwo athī būrdī ūtūke īgai ūtakē, nītūkire na agīthī, o na akowō ndaamenyaga kūfā aathiaga. - Ahībiranā 11:8

Israel's Exodus

Rīřia Firaūni aarekereiře andū a Isiraeli mathū-ři, Ngai ndaanatongoreiře nři-a-ini ya kūhičiküra břüri wa Afiliſti, o na gütüka ſyo nřyo yaři nřiřa nřia nguňi. Nřigúkorwo Ngai origine atřiř, "Mangřicemania na mbaara-ři, maahota kwiřicukwo, macooke břüri wa Misiri." - Thaama 13:17

Mediterranean
Sea

Sidon
Tyre
Caesarea-
Philippi

Galilee
Capernaum
Bethsaida

Cana
Nazareth

Sychar

Samaria

Ephraim

Jerusalem ★

Bethany

Bethlehem

Judea

► Egypt

Decapolis

Peraea

Jericho

Jesus' Journeys

Nigūkoro o na Māñū wa Māñū ndookire gūtungatīwo, no ookie gūtungata na arute muoyo wake nīguo arīne thogora wa gūkūra andū aīngi. - Mariko 10:45

Paul's Missionary Journeys

Nñ nñ Paulú, nungata ya Kristú Jesú, o nñ njifitivo nduké mñtumwo, na ngaaññwo hunjagie Úhoro-úfíra-Mwega wa Ngai, - Aroma 1:1

Creation 4004 B.C.

Adam and Eve created	4004
Tubal-cain forges metal	3300
Enoch walks with God	3017
Methuselah dies at age 969	2349
God floods the Earth	2349
Tower of Babel thwarted	2247
Abraham sojourns to Canaan	1922
Jacob moves to Egypt	1706
Moses leads Exodus from Egypt	1491
Gideon judges Israel	1245
Ruth embraces the God of Israel	1168
David installed as King	1055
King Solomon builds the Temple	1018
Elijah defeats Baal's prophets	896
Jonah preaches to Nineveh	800
Assyrians conquer Israelites	721
King Josiah reforms Judah	630
Babylonians capture Judah	605
Persians conquer Babylonians	539
Cyrus frees Jews, rebuilds Temple	537
Nehemiah rebuilds the wall	454
Malachi prophesies the Messiah	416
Greeks conquer Persians	331
Seleucids conquer Greeks	312
Hebrew Bible translated to Greek	250
Maccabees defeat Seleucids	165
Romans subject Judea	63
Herod the Great rules Judea	37

(The Annals of the World, James Usher)

Jesus Christ born 4 B.C.

New Heavens and Earth

- Christ returns for his people
- 1956 Jim Elliot martyred in Ecuador
- 1830 John Williams reaches Polynesia
- 1731 Zinzendorf leads Moravian mission
- 1614 Japanese kill 40,000 Christians
- 1572 Jesuits reach Mexico
- 1517 Martin Luther leads Reformation
- 1455 Gutenberg prints first Bible
- 1323 Franciscans reach Sumatra
- 1276 Ramon Llull trains missionaries
- 1100 Crusades tarnish the church
- 1054 The Great Schism
- 997 Adalbert martyred in Prussia
- 864 Bulgarian Prince Boris converts
- 716 Boniface reaches Germany
- 635 Alopen reaches China
- 569 Longinus reaches Alodia / Sudan
- 432 Saint Patrick reaches Ireland
- 397 Carthage ratifies Bible Canon
- 341 Ulfilas reaches Goth / Romania
- 325 Niceae proclaims God is Trinity
- 250 Denis reaches Paris, France
- 197 Tertullian writes Christian literature
- 70 Titus destroys the Jewish Temple
- 61 Paul imprisoned in Rome, Italy
- 52 Thomas reaches Malabar, India
- 39 Peter reaches Gentile Cornelius
- 33 Holy Spirit empowers the Church

(Wikipedia, Timeline of Christian missions)

Resurrected 33 A.D.

What are we? ►			Genesis 1:26 - 2:3	
How are we sinful? ►			Romans 5:12-19	
Where are we?			Innocence	
			Eternity Past	Creation 4004 B.C.
► Who are we?	God	Father	John 10:30 God's perfect fellowship	Genesis 1:31 God's perfect fellowship with Adam in The Garden of Eden
		Son		
		Holy Spirit		
	Mankind	Living	Genesis 1:1 No Creation No people	Genesis 1:31 No Fall No unholy Angels
		Deceased believing		
		Deceased unbelieving		
	Angels	Holy		
		Imprisoned		
		Fugitive		
		First Beast		
		False Prophet		
		Satan		
Why are we? ►			Romans 11:25-36, Ephesian 2:7	

Mankind is created in God's image, male and female He created us

Sin entered the world through Adam and then death through sin

When are we?

Fallen				Glory				
Fall to sin No Law	Moses' Law 1500 B.C.	Christ 33 A.D.	Church Age Kingdom Age	New Heavens and Earth				
1 Timothy 6:16 Living in unapproachable light				Acts 3:21 Philippians 2:11 Revelation 20:3				
John 8:58 Pre-incarnate		John 1:14 Incarnate	Luke 23:43 Paradise	God's perfectly restored fellowship with all Mankind praising Christ as Lord in the Holy City				
Psalm 139:7 Everywhere		John 14:17 Living in believers						
Ephesians 2:1-5 Serving the Savior or Satan on Earth								
Luke 16:22 Blessed in Paradise								
Luke 16:23, Revelation 20:5,13 Punished in Hades until the final judgment				Matthew 25:41 Revelation 20:10				
Hebrews 1:14 Serving mankind at God's command								
2 Peter 2:4, Jude 6 Imprisoned in Tartarus								
1 Peter 5:8, Revelation 12:10 Rebelling against Christ Accusing mankind				Revelation 20:13 Thalaasa				
				Revelation 19:20 Lake of Fire				
				Revelation 20:2 Abyss				

For God has bound all over to disobedience in order to show mercy to all

Destiny

Kikuyu at AionianBible.org/Destiny

The Aionian Bible shows the location of eleven special Greek and Hebrew Aionian Glossary words to help us better understand God's love for individuals and for all mankind, and the nature of after-life destinies. The underlying Hebrew and Greek words typically translated as *Hell* show us that there are not just two after-life destinies, Heaven or Hell. Instead, there are a number of different locations, each with different purposes, different durations, and different inhabitants. Locations include 1) Old Testament *Sheol* and New Testament *Hadēs*, 2) *Geenna*, 3) *Tartaroō*, 4) *Abyssos*, 5) *Limnē Pyr*, 6) *Paradise*, 7) *The New Heaven*, and 8) *The New Earth*. So there is reason to review our conclusions about the destinies of redeemed mankind and fallen angels.

The key observation is that fallen angels will be present at the final judgment, 2 Peter 2:4 and Jude 6. Traditionally, we understand the separation of the Sheep and the Goats at the final judgment to divide believing from unbelieving mankind, Matthew 25:31-46 and Revelation 20:11-15. However, the presence of fallen angels alternatively suggests that Jesus is separating redeemed mankind from the fallen angels. We do know that Jesus is the helper of mankind and not the helper of the Devil, Hebrews 2. We also know that Jesus has atoned for the sins of all mankind, both believer and unbeliever alike, 1 John 2:1-2. Deceased believers are rewarded in Paradise, Luke 23:43, while unbelievers are punished in Hades as the story of Lazarus makes plain, Luke 16:19-31. Yet less commonly known, the punishment of this selfish man and all unbelievers is before the final judgment, is temporal, and is punctuated when Hades is evacuated, Revelation 20:13. So is there hope beyond Hades for unbelieving mankind? Jesus promised, "*the gates of Hades will not prevail*," Matthew 16:18. Paul asks, "*Hades where is your victory?*" 1 Corinthians 15:55. John wrote, "*Hades gives up*," Revelation 20:13.

Jesus comforts us saying, "*Do not be afraid*," because he holds the keys to *unlock* death and Hades, Revelation 1:18. Yet too often our Good News sounds like a warning to "*be afraid*" because Jesus holds the keys to *lock* Hades! Wow, we have it backwards! Hades will be evacuated! And to guarantee hope, once emptied, Hades is thrown into the Lake of Fire, never needed again, Revelation 20:14.

Finally, we read that anyone whose name is not written in the Book of Life is thrown into the Lake of Fire, the second death, with no exit ever mentioned or promised, Revelation 21:1-8. So are those evacuated from Hades then, "*out of the frying pan, into the fire?*" Certainly, the Lake of Fire is the destiny of the Goats. But, do not be afraid. Instead, read the Bible's explicit mention of the purpose of the Lake of Fire and the identity of the Goats, "*Then he will say also to those on the left hand, 'Depart from me, you cursed, into the consummate fire which is prepared for... the devil and his angels,'*" Matthew 25:41. Bad news for the Devil. Good news for all mankind!

Faith is not a pen to write your own name in the Book of Life. Instead, faith is the glasses to see that the love of Christ for all mankind has already written our names in Heaven. "*If the first fruit is holy, so is the lump*," Romans 11:16. Though unbelievers will suffer regrettable punishment in Hades, redeemed mankind will never enter the Lake of Fire, prepared for the devil and his angels. And as God promised, all mankind will worship Christ together forever, Philippians 2:9-11.

Disciple All Nations

Nř ūndū ūcio thiři mūgatüme andū a ndüñirí ciote matuķe arutwo akwa, mǖk'mabaittagia thiři wa rřitwa rřia lthe na rřia Muriū na rřia Roho Müttheru, - Mathayo 28:19

